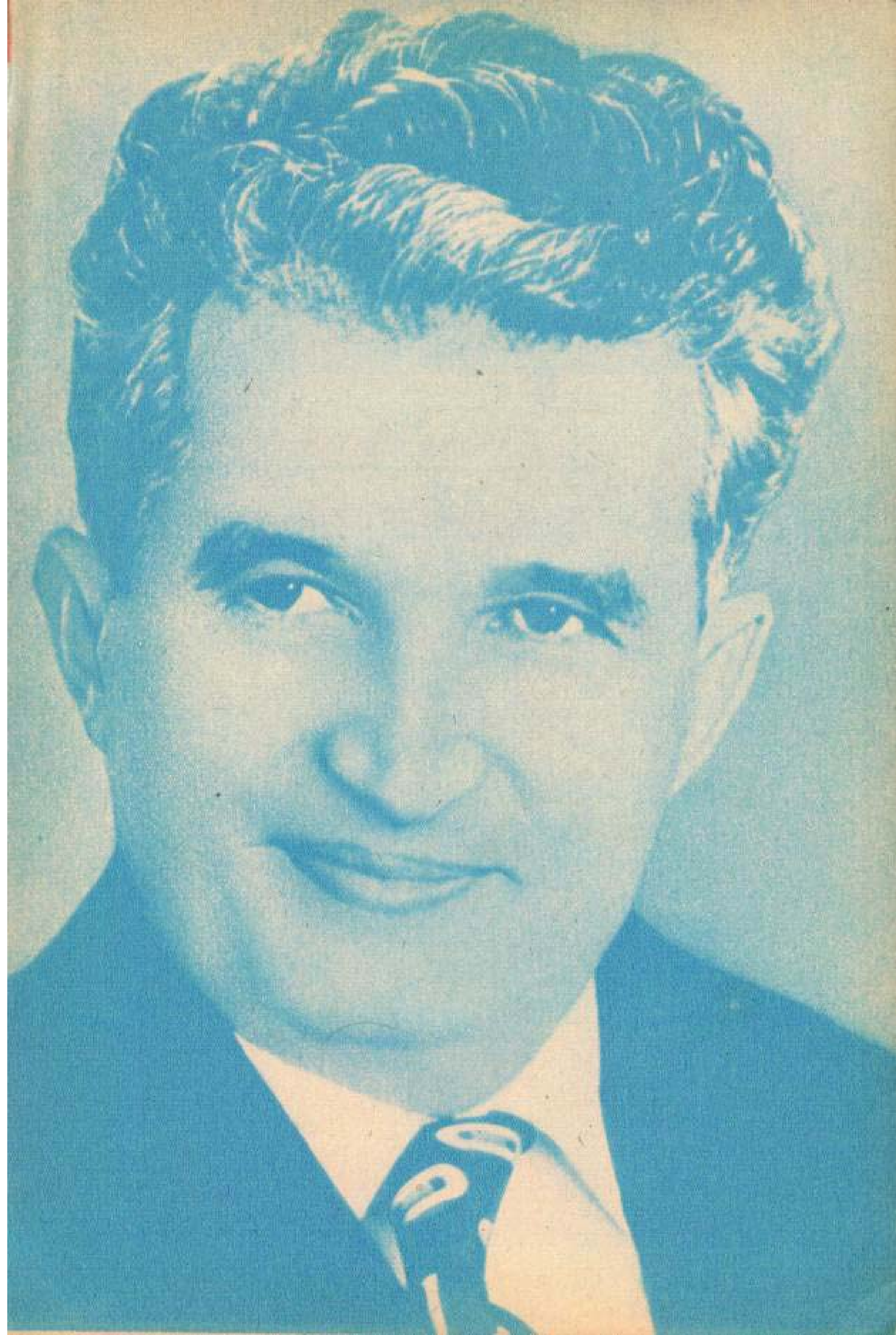
LUMEA 88

ALMANAH

„Făurim socialismul și comunismul cu poporul, pentru popor; deci, pornind de la această teză revoluționară, trebuie să facem totul pentru ca poporul să fie deplin conștient, să înțeleagă bine toate problemele dezvoltării patriei noastre, precum și toate problemele internaționale și să acționeze într-o deplină unitate, sub conducerea comuniștilor, pentru a asigura ridicarea țării noastre pe noi culmi, victoria socialismului și comunismului în România, întărirea independenței și suveranității patriei!"

NICOLAE CEAUȘESCU

Epoca NICOLAE CEAUȘESCU
-epoca celor mai mari împliniri
ale României socialiste

- *Conferința Națională a partidului*
- *40 de ani de la proclamarea Republicii*

Sub semnul unității de gînd și acțiune pentru progresul patriei, pentru afirmarea ei puternică în lume

Sub semnul unității de gînd și acțiune pentru progresul României socialiste, pentru afirmarea ei puternică în lume

Cînd aceste rînduri vor vedea lumina tiparului, momentul va fi cel al marelui eveniment de final de an — **Conferința Națională** a partidului. În preajma lucrărilor acestui for democratic al comuniștilor — însuflețitor prin bilanțul activității desfășurate de partid și de țară în perioada scursă de la Congresul al XIII-lea, dar, mai cu seamă, prin hotărîrile sale,prin direcțiile de acțiune trasate și orizonturile configurate spre continua propășire a patriei socialiste —, în aceste zile, deci, care ne mai despart de istoricul eveniment, o conștiință unică, puternică, de robustă substanță revoluționară, domină gîndurile și simțirile tuturor oamenilor muncii din țara noastră — conștiința justeței drumului ales pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în România, a înaintării ferme spre comunism. Cu legitima satisfacție a remarcabilelor succese dobîndite pe acest drum de muncă, de eforturi neabătute, de profunde transformări, de tenace luptă pentru depășirea cu succes a nu puține probleme și dificultăți, pe acest drum în care promovarea cu curaj a noului s-a afirmat ca lege de existență revoluționară, întreaga națiune întîmpină Conferința Națională în deplină unitate de gînd, de voință și acțiune, în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Sub semnul luminos al Conferinței Naționale, cu legitima mîndrie a remarcabilelor realizări ce definesc **Epoca Nicolae Ceaușescu**, deplin încrezător în perspectiva de continuă ridicare a patriei pe noi culmi de progres și civilizație, poporul român va sărbători, la 30 decembrie, **40 de ani de la proclamarea Republicii**. Va fi, acesta, un fericit prilej de rememorare a drumului parcurs și de cutezătoare privire spre orizonturile construcției noii orînduiri pe trepte superioare, durate prin munca unită a tuturor fiilor și fiicelor națiunii noastre socialiste.

Ne aflăm în al 8-lea cincinal, al cărui obiectiv strategic este dezvoltarea intensivă a industriei, agriculturii și celorlalte sectoare de activitate, prin valorificarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. Pe această bază, în conformitate cu hotărîrile Congresului al XIII-lea, cu Programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, țara noastră va trece, în acest cincinal, la un nou stadiu de dezvoltare — cel de **țară socialistă mediu dezvoltată**. Sînt, acestea, obiective care dau măsura capacității de înnoire și progres continuu al societății noastre, care confirmă — în nemijlocita confruntare cu practica — valoarea și justețea politicii partidului nostru comunist. Această calitate supremă s-a verificat de-a lungul unei epoci creatoare de istorie nouă, o epocă a marilor bilanțuri și satisfacții naționale, dar, înainte de toate, o epocă a viitorului unui popor conștient de sine și de imensele sale resurse de propășire revoluționară, modernă. Certitudinea viitorului construit **cu oamenii pentru oameni, cu poporul pentru popor**, această certitudine, care a fundamentat cele mai largi și durabile consensuri naționale, conferă vitalitate și prestigiu **Epocii Nicolae Ceaușescu**. Este, această certitudine, rodul cel mai de preț al unei politici deplin validate de viață, a cărei proiecție luminează nu numai conștiința oamenilor acestui timp, ci va îmbogăți zestrea de suflet a generațiilor ce vor veni, afirmînd, totodată, cu strălucire, România în constelația națiunilor independente și suverane ale lumii.

Dinamica realităților românești de astăzi își are profunda cauzalitate în energiile creatoare ale maselor, ale clasei muncitoare, care-și îndeplinește cu cinste misiunea revoluționară, ale țărănimii, intelectualității, ale tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, care, în strînsă unitate și colaborare frățească, sub conducerea Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, nu precupețesc nici un efort pentru dezvoltarea multilaterală a României socialiste. Prin forța acestei unități — întemeiată în libertate și în cadrele largi și permanent perfecționate ale democrației muncitorești-revoluționare —, noua orînduire își demonstrează superioritatea, umanismul, capacitatea nelimitată de adaptare la exigențele realității naționale și internaționale, la marile mutații și schimbări ale vremurilor moderne. Unitate de muncă, unitate de opțiune, unitate de ideal și de sentimente fundamentale, ea, această unitate, definește un mod de a fi și de a acționa al națiunii noastre la cotele înalte ale conștiinței revoluționare.

În continuitatea de muncă, de elan revoluționar, de plenară angajare pentru desăvîrșirea operei de multilaterală dezvoltare a patriei, poporul român încheie acest an cu hotărîrea fermă de a face totul pentru îndeplinirea exemplară a sarcinilor trasate de Conferința Națională a partidului, a marilor direcții de acțiune stabilite de tovarășul Nicolae Ceaușescu, direcții de acțiune revelatoare prin caracterul lor concret, realist, prin clarviziune și mare forță de mobilizare a energiilor creatoare ale națiunii. Proprii gîndirii și acțiunii secretarului general al partidului, președintele Republicii, aceste calități de aur oferă națiunii noastre garanția supremă a mersului neabătut înainte, în deplină unitate, pe drumul istoric de glorie și luptă în care nu există și nu poate exista fericire mai mare decît aceea a datoriei împlinite. Față de partid, față de țară, față de generațiile prezentului și viitorului socialist și comunist al României. Și nu există pildă mai nobilă, mai însuflețitoare, în acest imens travaliu de făurire a noii istorii a patriei, decît prodigioasa activitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu — erou între eroii neamului, a cărui operă s-a identificat definitiv cu țara, durînd o epocă de grandioasă renaștere națională, fără precedent prin realizări și, deopotrivă, prin vastele deschideri revoluționare, înnoitoare.

Pentru această operă care definește o epocă sub numele de prestigiu al ctitorului ei, omagiul fierbinte al partidului, al poporului adresat, cu adîncă recunoștință, tovarășului Nicolae Ceaușescu stă vie mărturie a ceea ce înseamnă sentimentul dominant al unui timp eroic în care o mare personalitate întruchipează, în faptă și în gînd, cel mai autentic, cel mai durabil și luminos consens național.

Acum, în preajma aniversării scumpe românilor, a împlinirii, de către cel mai iubit fiu al poporului, a peste 55 de ani de strălucită activitate revoluționară și a șapte decenii de viață dedicată progresului neîntrerupt al națiunii, triumfului socialismului și comunismului pe pămîntul strămoșesc, consolidării permanente a independenței și suveranității statului nostru, afirmării lui puternice în lume, acest sentiment,

izvorît din inimă, luminează tot ce unește mai strîns oamenii muncii din patria noastră întru gloria și măreția României socialiste, demne și libere.

Este sentimentul vibrant care își are adîncile resorturi în opera clădită de-a lungul celor peste două decenii de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu se află la conducerea destinelor partidului și ale țării, iar cinstirea firească a națiunii pentru conducătorul iubit exprimă o identitate de esență: în această epocă, un popor s-a regăsit pe sine în plenitudinea valorilor sale morale, a căror cea mai vie expresie o reprezintă cuvîntul și fapta secretarului general al partidului, președintele țării.

Acești ani de amplă și complexă construcție socialistă și de ascensiune neîntreruptă a României pe plan internațional sînt exemplari pentru ceea ce am putea numi viziunea integratoare, de largă cuprindere și deschizătoare de perspective noi în planul acțiunii și teoriei revoluționare, viziune profund științifică asupra sensului dezvoltării social-politice a lumii. În temeiul unui diagnostic riguros științific asupra conținutului epocii contemporane, asupra contradicțiilor distinctive ale actualului moment istoric, asupra marilor mutații și transformări revoluționare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat o strategie și o tactică de acțiune concrete, stabilind, în funcție de aceasta, prioritățile imediate și de perspectivă atît în planul activității interne, cît și în acela al politicii externe. Și este o adevărată pildă de gîndire și acțiune dialectică modul cum — sub imperiul identificării și promovării noului, defrișînd căi de abordare inedită a problemelor — secretarul general al partidului corelează, în activitatea practică, cu mobilitate și precizie științifică, exigențele dezvoltării interne cu condițiile desfășurărilor internaționale. Stabilind limpede locul și rolul României în contextul lumii de azi și în perspectiva lumii de mîine, conducătorul partidului și statului nostru a făcut inegalabila demonstrație a clarviziunii în stabilirea direcțiilor fundamentale de acțiune, în care se îmbină, armonios și exigent, grija pentru detaliu cu marea capacitate de sinteză istorică — totul emanînd puternic patos revoluționar, fierbinte patriotism în opera supremă de întărire a forței materiale, spirituale și morale a poporului nostru, de continuă propășire a sa pe traiectoria devenirii sale moderne.

Acest cadru de acțiune nu este și nu poate fi limitativ, între interesele naționale și participarea plenară la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane existînd o interdependență organică. Refuzînd autarhia, izolarea — sub orice formă, etichetă sau justificare s-ar manifesta —, România și-a cîștigat, prin prodigioasa activitate internațională a președintelui Nicolae Ceaușescu, profund respect și largă apreciere în lume prin inițiative și contribuții de recunoscută semnificație în efortul de reglementare a problemelor de care depind pacea și progresul omenirii. Printr-o asemenea investiție politică, de înaltă responsabilitate pentru destinele propriului popor și, deopotrivă, ale lumii, președintele Nicolae Ceaușescu a făcut dovada convingătoare că, în condițiile istorice actuale, fiecare țară, fără deosebire de orînduire socială, mărime, grad de dezvoltare, pondere economică sau militară, indiferent de zona geografică în care se află, poate și trebuie să-și aducă o contribuție originală și concretă la cauza păcii și colaborării internaționale. Prin pionieratul multiplelor inițiative, demersuri și acțiuni pe plan internațional, prin calitatea lor fundamentală de a sesiza la timp esența fenomenelor în desfășurarea lor, de a atrage masele, forțele politice și sociale propulsoare ale noului la rezolvarea problemelor complexe ale lumii, România, prin opera președintelui Nicolae Ceaușescu, și-a dobîndit un binemeritat și larg prestigiu internațional.

Pentru această operă de anvergură istorică prin care România a intrat definitiv în conștiința lumii, întreaga noastră națiune dă glas sentimentelor sale de dragoste, stimă și recunoștință față de tovarășul Nicolae Ceaușescu — eminentul om politic și de stat, care, prin fapta și gîndul său, a consacrat cea mai fertilă epocă în istoria țării, personalitate de înalt prestigiu internațional, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești mondiale, care, prin neobosita activitate dedicată păcii și conlucrării libere între națiuni, a asigurat României un loc de cinste în rîndul statelor independente, libere și suverane.

„LUMEA"

Epoca NICOLAE CEAUȘESCU în conștiința națiunii

Arc luminos peste timp

De la Congresul al IX-lea la Conferința Națională din 1987 a partidului

Două evenimente majore marchează sfîrșitul acestui an: Conferința Națională a partidului și aniversarea a patru decenii de la proclamarea Republicii. Ambele evenimente prilejuiesc bilanțuri în construcția economiei noi românești. În primul caz, este vorba de bilanțul realizărilor din prima parte a actualului cincinal, care, potrivit hotărîrilor istoricului Congres al XIII-lea al partidului, urmează să jaloneze trecerea României la un nou stadiu economic, de țară mediu dezvoltată, ca pas hotărîtor în atingerea, pînă la sfîrșitul secolului, a stadiului superior de țară socialistă multilateral dezvoltată. În al doilea caz, este vorba de însuși bilanțul economiei socialiste românești. Pentru că proclamarea Republicii, marcînd preluarea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare, în frunte cu partidul comuniștilor, a inaugurat epoca de edificare a economiei socialiste în România. Între cele două bilanțuri există o legătură strînsă, de mare semnificație. Într-o perioadă istoricește scurtă, economia românească nu numai că a depășit moștenirea grea cu care a pornit în dezvoltarea sa socialistă, dar a și înaintat rapid pe calea modernizării, astfel încît, acum, este în pragul trecerii la un nou stadiu, efect al acumulărilor cantitative și, pe această bază, al saltului calitativ spre o economie intensivă, de înaltă eficiență.

Așa cum consemnează statisticile însele, acest salt s-a produs îndeosebi după 1965, în **„EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU"**, pe drept cuvînt denumită astfel că marile realizări ale perioadei poartă pecetea inconfundabilă a gîndirii economico-politice și acțiunii practice a celui ce s-a identificat cu destinul socialist și comunist al patriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Profunda și multilaterala evocare a „Epocii Ceaușescu", în legătură cu cele două evenimente ale acestui sfîrșit de an, este subliniată cu putere în contextul evenimentului de prim ordin al anului viitor: **aniversarea, în ianuarie, a cinci decenii și jumătate de activitate revoluționară și a 70 de ani de viață a tovarășului Nicolae Ceaușescu, ctitorul noii Românii.** În perioada de cînd la cîrma partidului și țării se află tovarășul Nicolae Ceaușescu s-au obținut transformări economico-sociale revoluționare, iar marile opțiuni strategice au fost stabilite de secretarul general al partidului, președintele Republicii. De numele tovarășului Nicolae Ceaușescu este legată, în mod direct, promovarea, în această perioadă — potrivit unei concepții unitare și originale — a noului în toate domeniile, de la investigația teoretică la acțiunea concretă, atît pe plan intern cît și pe plan internațional. Analiza sa pătrunzătoare a fost hotărîtoare în problema-cheie a identificării conținutului principal al diferitelor etape parcurse de țara noastră în dezvoltarea economico-socială, problemă de care depinde însăși stabilirea liniei strategice și orientărilor tactice ale politicii partidului, a direcțiilor fundamentale în care este necesar să fie mobilizate și canalizate eforturile și energiile creatoare ale tuturor oamenilor muncii.

Cincinalele „Epocii Nicolae Ceaușescu"

Primul dintre cincinalele **„Epocii Nicolae Ceaușescu"** a deschis — în lumina hotărîrilor și strategiilor stabilite de istoricul Congres al IX-lea — calea afirmării noului în întreaga viață economico-socială, a unor profunde prefaceri calitativ-intensive, pentru ca cel de-al doilea cincinal să le propulseze pe o scară largă, în conformitate cu cerințele etapei și tendințele ce se prefigurau, constituind puntea de legătură spre trecerea la înfăptuirea obiectivului strategic al partidului — făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate —, elaborat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în funcție de exigențele generale ale edificării noii orînduiri și de condițiile concrete ale României, exemplu de strategie revoluționară, materialist dialectică și istorică creatoare, contribuție de seamă a tovarășului Nicolae Ceaușescu la îmbogățirea teoriei și practicii construcției socialiste. Potrivit Programului pe termen lung de înfăptuire a acestui obiectiv istoric, următoarele două cincinale au reprezentat etape majore în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Realizările din aceste cincinale — în ciuda condițiilor economice internaționale grele în care s-au desfășurat — permit să se treacă la o nouă etapă în dezvoltarea economico-socială a țării, care, în conformitate cu hotărîrile istoricului Congres al XIII-lea, va marca, tocmai prin consolidarea și adîncirea tuturor prefacerilor de pînă acum, înfăptuirea, în linii generale, — în actualul cincinal, al cincilea al **„Epocii Nicolae Ceaușescu"**, — a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral

dezvoltate, crearea condiţiilor necesare trecerii, în perioada următoare, la realizarea fazei superioare a societăţii socialiste, la construcţia comunismului.

În concepţia ştiinţifică a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, procesul complex al dezvoltării a fost şi este considerat o operă economico-socială în permanentă schimbare şi înnoire, jalonată în etape cu obiective adecvate şi actualizate în funcţie de cerinţele specifice existente pe plan intern şi internaţional. În dezvoltarea economico-socială a ţării, s-a dovedit justeţea şi viabilitatea opţiunii fundamentate de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în ce priveşte alocarea sistematică şi pe perioade îndelungate a unei părţi importante (circa o treime) din venitul naţional pentru investiţii, pentru dezvoltare, ca singură cale de înlăturare a înapoierii economice şi lichidare a decalajelor, de sporire susţinută a avuţiei naţionale şi, pe această bază, a nivelului de trai material şi spiritual al poporului, ţelul suprem al politicii partidului şi statului nostru.

Latura calitativ-intensivă — bază a dezvoltării actuale

Tocmai realizările în dezvoltarea unei puternice baze tehnico-materiale, create prin eforturile îndelungate depuse, permit acum ca România să-şi propună să treacă la o nouă treaptă în dezvoltarea sa economico-socială. În actuala etapă — potrivit exigenţelor prezente şi de perspectivă ale dezvoltării României şi ale celei mondiale — strategia stabilită de partid, de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, pune un accent firesc pe aprofundarea caracterului intensiv al economiei. Este vorba, în esenţă, de a se folosi, la un nivel nou, superior, solida bază tehnico-materială creată şi dezvoltată în perioadele anterioare, de a se obţine sporirea venitului naţional cu contribuţia precumpănitoare a componentei calitativ-intensive a fiecăruia dintre principalii factori de producţie implicaţi în procesul dezvoltării: în ce priveşte forţa de muncă, prin creşterea puternică a productivităţii muncii (aport sporit nu numai al nivelului tehnic, dar şi al organizării muncii, al întăririi ordinii şi disciplinei); în ce priveşte fondurile fixe, prin modernizarea şi îmbunătăţirea substanţială a gradului de utilizare a acestora; în ce priveşte materiile prime şi energia, prin ridicarea nivelului lor de valorificare şi reducerea consumurilor specifice; în ce priveşte investiţiile, prin sporirea eficienţei lor. Cu alte cuvinte, este vorba de realizarea unor ritmuri susţinute de creştere economică îndeosebi pe seama eficienţei muncii, cu o creştere mai mică a investiţiilor, a fondurilor fixe şi consumurilor materiale şi energetice. Ca atare, accentuarea laturilor calitative, aprofundarea caracterului intensiv — ca temelie a dezvoltării în noua etapă — sînt, în programele economico-sociale stabilite pentru actualul cincinal, implicate nemijlocit în concretizarea cifrelor de plan, reprezentînd însăşi condiţia atingerii nivelurilor cantitative ale indicatorilor de producţie.

Epoca NICOLAE CEAUŞESCU în conştiinţa naţiunii

Realizări remarcabile

Prin ritmurile înalte de dezvoltare — printre cele mai ridicate din lume — România a redus simţitor decalajele ce o despărţeau în trecut de ţările industrializate, dobîndind poziţii noi în economia mondială. România are, în prezent, o industrie mai puternică de 110 ori decît în urmă cu patru decenii şi circa 90 la sută din creşterea producţiei industriale a fost obţinută în perioada ultimelor două decenii. Producţia agricolă este superioară în proporţie de peste 6 ori celei de la începutul perioadei postbelice. O importantă realizare este dezvoltarea armonioasă a forţelor de producţie pe întreg teritoriul ţării, obţinută ca urmare a preocupării constante a partidului, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, de ridicare a regiunilor rămase în urmă. Racordînd strategia dezvoltării româneşti la exigenţele contemporane, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a aşezat la baza acesteia, aplicarea, în producţie, în alte activităţi sociale, a celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane, cerînd cercetării ştiinţifice proprii, creaţiei originale să aducă, în acest sens, o substanţială şi mereu sporită contribuţie.

Un rol de prim ordin în îndrumarea şi coordonarea întregii activităţi de cercetare ştiinţifică şi inginerie tehnologică, în elaborarea şi realizarea programelor de dezvoltare economico-socială a ţării, în aşezarea acestora pe baza ştiinţei şi tehnicii moderne, în înflorirea continuă a ştiinţei româneşti şi afirmarea acesteia tot mai puternică în lume l-a avut şi îl are tovarăşa academician doctor inginer **Elena Ceauşescu**, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, preşedintele Consiliului Naţional al Ştiinţei şi Învăţămîntului, strălucit om politic şi de ştiinţă, savant de reputaţie mondială.

În România este instituit învăţămîntul obligatoriu de 10 ani care, în curînd, va fi generalizat la 12 ani, iar în puternicele institute de învăţămînt superior româneşti se pregătesc şi circa 20 000 de tineri din ţări în curs de dezvoltare şi chiar din ţări dezvoltate. În România este garantat, nu numai politico-juridic, dar şi economic, dreptul la muncă şi se asigură o deplină ocupare a forţei de muncă. În centrul procesului dezvoltării se află omul, îmbunătăţirea continuă a calităţii vieţii.

Statul democraţiei muncitoreşti-revoluţionare

În viziunea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, urmărirea consecventă a dialecticii dezvoltării forţelor de producţie şi perfecţionării relaţiilor de producţie şi suprastructurii sociale constituie baza soluţionării eficiente a contradicţiilor inerente oricărui proces de dezvoltare. În vederea evitării sau preîntîmpinării unei conflictualizări a acestora. Dintr-o asemenea analiză pătrunzătoare a dinamicii societăţii româneşti a izvorît iniţiativa permanentă a tovarăşului Nicolae Ceauşescu în direcţia modelării relaţiilor de producţie în funcţie de dezvoltarea forţelor de producţie, în direcţia întăririi proprietăţii socialiste şi creării unui cadru organizatoric larg democratic pentru desfăşurarea proceselor economico-sociale şi participarea me-

reu mai activă a oamenilor muncii la conducerea treburilor societăţii.

Revine tovarăşului Nicolae Ceauşescu — încercat comunist, călit în luptele revoluţionare ale clasei muncitoare — marele merit de a fi aprofundat, în mod ştiinţific, rolul clasei muncitoare, al partidului comunist în istoria ţării, atît a celei pe care am trăit-o cît şi a celei pe care o făurim, de a fi fundamentat — pornind de la condiţiile concrete din ţara noastră, în spiritul materialismului dialectic şi istoric creator — creşterea rolului clasei muncitoare, ca clasă conducătoare a societăţii, întărirea continuă a rolului partidului, ca forţă politică conducătoare şi centru vital al întregii naţiuni, în devenirea socialistă şi comunistă a patriei, de a fi iniţiat punerea la punct şi transpunerea concretă în fapt a cadrului organizatoric în acest sens. Analizînd permanent dialectica suprastructurii societăţii româneşti, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a precizat şi delimitat, cu profunzime, funcţiile partidului şi statului în raport cu dinamica relaţiilor de producţie de la o etapă la alta, fundamentînd, în noua etapă de dezvoltare a ţării, esenţa schimbării naturii statului, odată cu şi pe baza prefacerilor sociale revoluţionare, ca stat al democraţiei muncitoreşti.

Simboluri, care vor rămîne peste timp, ale **„Epocii Nicolae Ceauşescu"** sînt grandiosul Canal Dunăre-Marea Neagră, cea mai importantă construcţie din istoria ţării, şoseaua care traversează Munţii Făgăraş, cei mai înalţi şi pînă nu de mult cei mai puţin accesibili din România. Metroul bucureştean şi noul ansamblu arhitectonic din Capitală, marile ctitorii industriale, toate constituind o mărturie semnificativă a ceea ce poate edifica un popor deplin stăpîn pe soarta sa, dornic de a-şi consacra eforturile construcţiei paşnice.

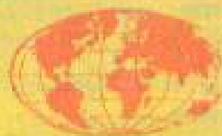
Largă participare la schimburile mondiale

Românii au avut dintotdeauna o vocaţie paşnică. Iar preşedintele Nicolae Ceauşescu nu numai a cultivat-o, dar a şi confirmat-o prin demersurile sale neslăbite în favoarea asigurării păcii mondiale. Căci poporul român are nevoie de pace pentru a edifica în continuare, pentru a înfăptui programele de dezvoltare pe care şi le-a propus. Şi, asemenea lui, toate popoarele lumii.

Însăşi participarea României la viaţa economică mondială este concepută de preşedintele Nicolae Ceauşescu ca un mijloc de promovare nu numai a progresului pe plan intern şi internaţional, dar şi a păcii în lume. România porneşte de la faptul că, în contextul interdependenţelor crescînde din economia mondială, economiile naţionale — care au fost şi vor rămîne celulele economice de bază — nu se pot dezvolta în izolare, în autarhie, participarea fiecărei ţări la diviziunea internaţională a muncii fiind, aşa cum în repetate rînduri a subliniat tovarăşul Nicolae Ceauşescu, o condiţie a dezvoltării economico-sociale. Într-o lume, însă, în care există încă tendinţe de a limita interdependenţele la un cadru regional sau încercări de a le prezenta ca un factor al perimării structurilor statal-naţionale şi al afirmării unor structuri transnaţionale sau suprastatale, România a probat şi probează în practica economică abordarea conceptuală realistă a tovarăşului Nicolae Ceauşescu referitoare la caracterul unic al circuitului economic mondial şi la compatibilitatea organică a interdependenţei şi independenţei, între acestea neexistînd şi netrebuind să se creeze nici o opoziţie.

Acordînd o firească atenţie de prim ordin dezvoltării relaţiilor economice externe cu ţările vecine, cu ţările C.A.E.R., în primul rînd cu Uniunea Sovietică, în general cu ţările socialiste, România amplifică şi diversifică continuu schimburile şi cooperarea economică cu toate statele lumii, fără deosebire de mărime, potenţial, nivel de dezvoltare, situare geografică sau sistem politico-social, înţelegînd să aşeze la baza raporturilor sale economice cu toate acestea respectarea strictă a principiilor independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii depline în drepturi, neamestecului în afacerile interne şi avantajului reciproc. Pe linia exigenţelor de calitate şi eficienţă ce s-au impus mereu mai puternic în ansamblul procesului dezvoltării economico-sociale, s-a urmărit şi se urmăreşte — datorită preocupării constante a tovarăşului Nicolae Ceauşescu — îmbunătăţirea tot mai marcată, sub raportul structurii şi eficacităţii, a necesarei participări a României la schimburile mondiale, prin creşterea ponderii produselor înalt prelucrate în cadrul exporturilor, ridicarea nivelului calitativ şi competitivităţii mărfurilor livrate, valorificarea superioară a materiilor prime importate, promovarea formelor moderne de cooperare în producţie, ştiinţă şi tehnică cu alte state, a legăturilor economice pe termen lung, aşezate pe baza unor acorduri şi instrumente de colaborare stabile şi de durată.

AL III-LEA
CONGRES
AL
EDUCATIEI POLITICE
SI
CULTURII SOCIALISTE

Amplificarea fără precedent a relaţiilor bilaterale ale României

O dimensiune esenţială a politicii externe româneşti — puternic dezvoltată şi consolidată de-a lungul celor peste 22 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului — o constituie extinderea şi diversificarea continuă a raporturilor de conlucrare, pe multiple planuri, cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, de mărime, de potenţial economic sau militar, de apartenenţa sau neapartenenţa la alianţe politico-militare.

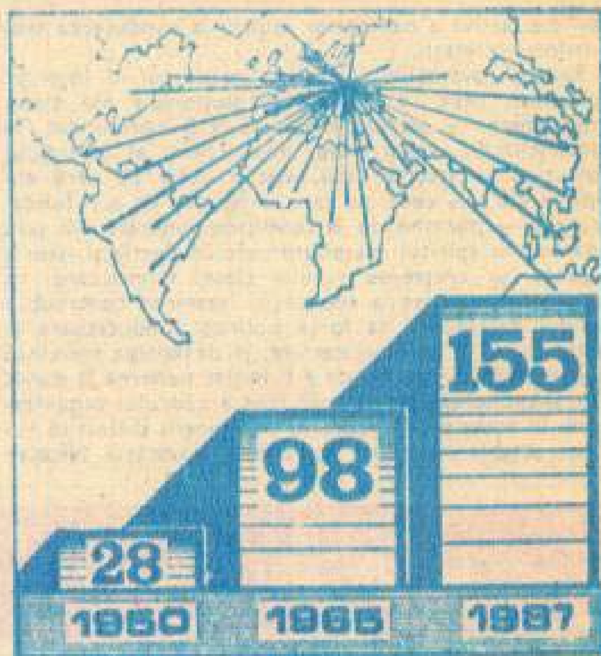
Limpede definite şi consecvent urmate, direcţiile de acţiune care au asigurat României o vastă reţea de raporturi bilaterale (ţara noastră întreţine relaţii diplomatice şi economice cu 155 de state) sînt elocvente prin justeţea priorităţilor şi obiectivelor fixate.

Situînd în centrul activităţii sale internaţionale dezvoltarea relaţiilor de prietenie, colaborare şi solidaritate cu toate ţările socialiste, în primul rînd cu cele vecine, România a pornit de la premisa fundamentală — şi a demonstrat în practica raporturilor sale — că însăşi natura socialismului reclamă, în mod obiectiv, o abordare nouă a relaţiilor dintre state, care să reprezinte un exemplu şi, totodată, o forţă novatoare în planul general al vieţii internaţionale, prin statornicirea şi dezvoltarea de raporturi de un tip nou, întemeiate pe egalitatea deplină în drepturi, respectul neabătut al suveranităţii şi independenţei naţionale a fiecărei ţări, avantajul şi întrajutorarea reciproce. Realizată pe asemenea baze, întărirea conlucrării, solidarităţii şi unităţii ţărilor socialiste reprezintă un factor de majoră şi necesară înrîurire pozitivă pe multiple planuri: în construcţia socialistă din fiecare ţară, în creşterea prestigiului şi forţei socialismului în lume, în edificarea păcii şi dezvoltarea colaborării între toate statele.

În virtutea intereselor comune ale luptei împotriva politicii imperialiste, colonialiste şi neocolonialiste, pentru accelerarea progresului economic şi social, pentru făurirea unei noi ordini economice internaţionale, România şi-a extins, neîntrerupt, raporturile cu ţările în curs de dezvoltare, nealiniate, care reprezintă majoritatea statelor lumii, o uriaşă forţă a lumii contemporane, capabilă să exercite o puternică influenţă asupra vieţii internaţionale, în afirmarea unor raporturi noi între state şi reglementarea echitabilă, democratică, a problemelor de anvergură globală.

Totodată, România socialistă a promovat şi promovează, în spiritul şi pe baza principiilor coexistenţei paşnice, o politică de largă colaborare, reciproc avantajoasă, cu toate statele lumii, inclusiv cu ţările capitaliste dezvoltate, considerînd că aceasta reprezintă o dimensiune importantă în efortul de propăşire economico-socială a fiecărei naţiuni, pentru triumful politicii de pace, independenţă şi colaborare.

Prin cauzalitatea şi, deopotrivă, finalitatea lor, aceste mari direcţii de acţiune, prin care România şi-a consolidat un sistem de relaţii de amploare planetară,

Dinamica relaţiilor diplomatice şi economice ale României

au afirmat o viziune profund novatoare asupra necesităţii şi posibilităţii participării tuturor statelor la diviziunea internaţională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale şi spirituale, la soluţionarea problemelor de care depind pacea şi bunăstarea tuturor naţiunilor. Cei peste 22 de ani, de cînd tovarăşul Nicolae Ceauşescu se află la conducerea partidului şi statului, au intrat definitiv în istoria ţării şi în conştiinţa universală prin „saltul" spectaculos al volumului relaţiilor internaţionale ale României, dar, în acelaşi timp, — ceea ce este, poate, şi mai semnificativ, dat fiind valenţele politico-etice şi persuasive ale demersului — prin calitatea nouă a acestor relaţii. Este vorba, în prima şi în ultima instanţă, de fundamentul, principial nou, pe care sînt aşezate aceste relaţii, indiferent cu cine şi indiferent în ce plan se desfăşoară ele. Deplina egalitate în drepturi, respectul independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, renunţarea la forţă şi la ameninţarea cu forţa, la orice presiuni, respectarea dreptului fiecărei naţiuni de a-şi alege liber calea dezvoltării sale — constituie, acestea, cheia de boltă a filozofiei şi practicii de politică externă românească.

Şi este meritul de excepţie, recunoscut ca atare pe plan internaţional, al preşedintelui Nicolae Ceauşescu, de a fi dat substanţă concretă acestei concepţii profund înnoitoare şi de amplă perspectivă asupra relaţiilor interstatale, angajînd, cu curaj şi clarviziune, România în opera de pionierat istoric, a edificării unei noi structuri de pace avîndu-şi resorturile creatoare în acţiunea unor asemenea principii cu vocaţie globală.

Dezvoltînd conceptul de coexistenţă paşnică prin accentuarea substanţei sale active — deci, nu simplu mijloc de evitare a unei confruntări distrugătoare, de menţinere a unor relaţii îngheţate, de etanşeitate între state —, România, prin gîndirea şi acţiunea preşedintelui Nicolae Ceauşescu, a promovat o dinamică nouă a conlucrării, în care să prevaleze convergenţele de interese, unitatea ţelurilor majore, de care depind destinele de pace şi progres ale omenirii, în care să fie identificate şi valorificate toate punţile de înţelegere, în beneficiul reciproc şi de ansamblu al naţiunilor lumii.

În această optică, aşa cum deosebirile de orînduire social-politică nu trebuie să restrîngă legăturile dintre state, să alimenteze confruntări sterile şi periculoase, tot aşa deosebirile de ordin ideologic nu trebuie transferate în sfera raporturilor interstatale. Cu atît mai mult, orice acţiune unilaterală de natură să afecteze suveranitatea şi independenţa statelor sînt incompatibile cu noile principii de drept internaţional — principii universale prin esenţa lor democratică, prin aplicabilitatea lor generală, între toţi şi faţă de toţi. Colaborarea în virtutea principiului coexistenţei paşnice, ca şi — pe plan global — abordarea şi reglementarea problemelor obiectiv interdependente ale lumii moderne nu pot fi concepute decît prin participarea egală a statelor în deplinătatea prerogativelor lor de independenţă şi suveranitate naţională. Numai o riguroasă respectare a noilor principii de relaţii poate asigura o generoasă expansiune a conlucrării internaţionale — condiţie primordială a unei reale securităţi, a edificării păcii şi progresului tuturor naţiunilor. Este, în acest sens, exemplară conduita României, care — în indiferent ce împrejurări şi pe indiferent ce planuri ale raporturilor pe care le întreţine cu statele lumii — a atras atenţia, în mod deschis, asupra oricărei tentative de lezare a unuia sau altuia dintre principii, subliniind, în acelaşi timp, cu tărie, marile şi inepuizabilele virtuţi ale conlucrării propulsate de poziţiile şi interesele comune sau convergente, a căror prevalenţă reprezintă însăşi condiţia bunei convieţuiri paşnice.

Pornind de la o viziune dialectică asupra lumii, în care pacea şi securitatea sînt indivizibile, în care indivizibile sînt toate marile probleme ce confruntă umanitatea, România — sub impulsul determinant al activităţii preşedintelui Nicolae Ceauşescu — dezvoltă relaţiile sale bilaterale nu numai în beneficiul strict al ei şi al ţărilor cu care întreţine şi cultivă legături reciproce, ci contribuie, şi prin aceasta, la instaurarea unei noi structuri, profund democratice, a lumii, a unei noi ordini mondiale — politice şi economice —, convinsă că, astfel, slujeşte atît propriile interese ale propăşirii naţionale, cît şi idealurile de pace, destindere şi colaborare internaţională.

Pacea şi dezarmarea-înalte obiective ale politicii externe româneşti

Dinamica participării româneşti la viaţa internaţională îşi are resorturile într-o examinare atentă, ştiinţifică, profund dialectică a devenirii lumii, înţeleasă în cauzalitatea şi finalitatea ei obiectiv necesară. Printr-o asemenea analiză, România şi preşedintele Nicolae Ceauşescu şi-au cîştigat prestigiul gîndirii şi acţiunii principiale, consecvente, în rezolvarea complicatelor probleme ale contemporaneităţii, sesizînd contradicţiile fundamentale ale epocii şi degajînd, în fiecare caz şi în fiecare împrejurare, căile şi mijloacele concrete de promovare a aspiraţiilor vitale ale popoarelor, de depăşire a stărilor conflictuale, diagnosticînd acele articulaţii nodale de confruntare între vechi şi nou, pentru a stimula, a propulsa realizarea celor mai largi acţiuni solidare în lupta pentru preîntîmpinarea războiului, pentru afirmarea principiilor noi de relaţii între state, pentru dezarmare, pace, colaborare şi progres.

O simplă enumerare a factorilor care determină caracterul extrem de agitat, de frămîntat şi exploziv al epocii este ilustrativă pentru viziunea globală, cuprinzătoare a preşedintelui Nicolae Ceauşescu asupra realităţilor şi tendinţelor distinctive ale vieţii internaţionale actuale. Escaladarea continuă a competiţiei înarmărilor are ca efect imediat acumularea de noi şi tot mai perfecţionate arme nucleare, chimice, a altor armamente de distrugere în masă. Se menţin şi chiar s-au agravat o serie de conflicte şi tensiuni în diferite zone ale planetei. Criza economică mondială manifestă tendinţe de agravare, cu consecinţe extrem de negative îndeosebi pentru ţările în curs de dezvoltare. Toate aceste tendinţe configurează, în aprecierea României, o lume în care proliferarea izvoarelor ei conflictuale este fără precedent, în care politica de forţă şi dictat — în ipostaza ei brutală, militară sau în aceea a presiunilor politice şi economice — subminează şi afectează grav independenţa şi suveranitatea statelor, adîncind instabilitatea pe plan mondial. În lumina acestor factori, România consideră că nicicînd de la terminarea celui de-al doilea război mondial omenirea nu s-a aflat într-o asemenea situaţie de încordare, de creştere a pericolului unui nou război mondial, care, inevitabil, ar duce la o catastrofă nucleară. Tocmai de aceea, pacea — ca sens necesar obiectiv al istoriei, ca ideal politic şi moral — este, în concepţia preşedintelui Nicolae Ceauşescu, problema fundamentală a epocii.

Sub impactul erei nucleare, pacea reprezintă un imperativ existenţial, iar, între marile priorităţi ale operei de pace, dezarmarea şi, în primul rînd, dezarmarea nucleară îşi reclamă caracterul absolut. Urgenţa istorică a soluţionării acestei probleme capitale izvorăşte din înseşi datele fundamentale ale unei omeniri aflate sub povara armelor şi spectrul distrugerii. **„Existenţa armelor nucleare, a altor arme de distrugere în masă** — arăta tovarăşul **Nicolae Ceauşescu — pune cu tărie necesitatea unei abordări noi a problemelor războiului şi păcii. De altfel, ne aflăm într-o asemenea situaţie cînd un nou răboi mondial — în care s-ar folosi inevitabil armele nucleare — este de neconceput, pentru că el ar însemna distrugerea întregii omeniri, a înseşi condiţiilor existenţei vieţii pe Pămînt".**

În concepţia profund novatoare a eminentului nostru conducător de partid şi de stat, noul mod de gîndire politică trebuie să plece de la faptul că armele

Epoca NICOLAE CEAUȘESCU în conștiința lumii

nucleare, în mîinile oricui s-ar afla, nu pot asigura pacea, ci sînt arme ale distrugerii civilizației, a vieții. Cauză vitală a tuturor, dezarmarea trebuie să se constituie în principalul obiectiv care să polarizeze, într-o vastă acțiune solidară, toate energiile, toate forțele progresiste, democratice, realiste, toate popoarele în lupta pentru valorificarea tuturor resurselor de pace ale omenirii, pentru crearea acelei baze sociale active, de factură globală, singura în măsură să asigure temeliile unui autentic edificiu al păcii.

În prezent nu există sarcină mai importantă decît aceea de a acționa cu hotărîre pentru a opri cursul periculos al evenimentelor spre confruntare și război. Indiferent de orînduirile sociale, de concepțiile filozofice și politice deosebite, indiferent de existența unor divergențe între unele state sau grupări de state, ceea ce trebuie să primeze sînt interesele păcii. În fața primejdiei nucleare, este mai necesar ca oricînd

să se dea dovadă de o înaltă răspundere pentru soarta popoarelor, să se facă totul — de către toate statele și, în primul rînd, de către cele posesoare de arme nucleare — pentru a se pune capăt cursei înarmărilor și pentru a se ajunge — pînă nu este prea tîrziu — la înlăturarea armelor nucleare atît pe Pămînt, cît și în Cosmos.

În acest scop, partidul și statul nostru desfășoară o intensă activitate internațională care își găsește ilustrare în multiplele inițiative ale României, ale secretarului general al partidului nostru, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în propunerile și demersurile originale sau prezentate împreună cu alte state, în sprijinirea activă a oricăror acțiuni și poziții constructive. Acțiunile României, ale președintelui Nicolae Ceaușescu dovedesc un neclintit atașament față de cauza dezarmării, deschizînd, prin curajul și clarviziunea inițiativelor proprii, căi și modalități noi de abordare a problemelor cardinale ale păcii și dezarmării, făcînd totul pentru depășirea impasurilor, pentru deblocarea unui proces de care depinde însăși soarta umanității.

În domeniul vital al dezarmării, România se pronunță și acționează cu fermitate pentru traducerea în viață a unui nou principiu de abordare a problemei, realizarea echilibrului de forțe nu prin sporirea și perfecționarea armamentelor, nu prin accentuarea continuă a competiției înarmărilor, nu pe calea amplasării de noi arme nucleare sau de alt tip, de sporire a trupelor, a bazelor militare și irosirea a noi și noi sume de bani — deci nu în sus, ci în jos, prin reducerea graduală, la un nivel cît mai scăzut, a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare. O asemenea nouă abordare a problemelor dezarmării corespunde pe deplin actualei situații internaționale deosebit de grave, care — în opinia României — reclamă înfăptuirea unui program complex de dezarmare, avînd în centru dimensiunea nucleară și, în paralel, cuprinzînd măsuri de eliminare a armelor chimice, de reducere a armamentelor convenționale, clasice, a trupelor și cheltuielilor militare, precum și alte măsuri — inclusiv unilaterale — de natură să stimuleze și să adîncească procesul de dezarmare și de creștere a încrederii. România consideră că trebuie făcut totul pentru eliminarea tuturor armelor nucleare de pe planeta noastră. În spiritul acestei orientări constante, țara noastră a apreciat ca deosebit de important și sprijină programul de dezarmare, pe etape, propus de Uniunea Sovietică, privind lichidarea totală, pînă la sfîrșitul acestui secol, a arsenalelor nucleare. De asemenea, România se pronunță împotriva militarizării Cosmosului. Avînd în vedere situația generală din Europa, premisele existente, țara noastră consideră că trebuie acordată întîietate problemelor militare ale continentului.

Un exemplu propriu de modalitate originală și concretă de impulsionare a procesului de dezarmare l-a reprezentat hotărîrea României — strălucit confirmată prin referendumul național din noiembrie 1986 — de a reduce cu 5 la sută armamentele, efectivele și cheltuielile militare, măsură care se înscrie într-o nedezmințită continuitate de inițiativă a țării noastre sub impulsul hotărîtor al președintelui Nicolae Ceaușescu. Aceasta reprezintă mărturia posibilității unor noi abordări în problema dezarmării, care mai cu seamă defrișează terenuri de acțiune neîncercate sau nejustificat considerate tabu. Printr-o asemenea mă-

sură, România a demonstrat posibilitatea unei schimbări radicale în raportul dintre negocieri și acțiunile concrete de dezarmare, a confirmat marile virtuți creatoare, stimulatoare de energii constructive, prin trecerea fermă de la declarații de intenții, de la vorbe la fapte, la măsuri practice de dezarmare.

Pornind de la datele generale ale evoluției mondiale și, totodată, în calitate de țară europeană, România acordă o importanță deosebită problemelor dezarmării pe continentul nostru, ale edificării unei autentice securități și dezvoltării colaborării europene.

Exigența unei Europe unite, a securității, colaborării și păcii

Potrivit aprecierii partidului și statului nostru, a președintelui Nicolae Ceaușescu, Europei continuă să-i revină un rol major în desfășurările politice internaționale, în făurirea unei structuri durabile de pace și colaborare. **„Atît din punct de vedere militar, cît și din punct de vedere politic, economic, tehnico-științific, cultural,** — sublinia, astfel, președintele **Nicolae Ceaușescu — Europa continuă să reprezinte un factor important în contextul dezvoltării vieții politice mondiale. Se poate afirma că nu există în lume o altă forță care să poată contribui mai mult decît Europa la soluționarea problemelor mondiale"**.

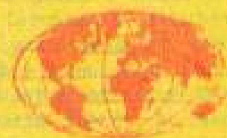
Desigur, fără a subestima rolul și însemnătatea altor forțe ale contemporaneității, această analiză se întemeiază pe luarea în considerare a tuturor factorilor — economici, politici, militari sau de altă natură — care acționează pe continentul european, pe observarea interdependenței reale ce a existat și există între evoluțiile europene și cele de pe alte continente.

Sînt factori care pledează stăruitor, după cum subliniază România, președintele Nicolae Ceaușescu, în favoarea unor răspunderi sporite și a unui rol obiectiv important al Europei în soluționarea marilor probleme actuale, în lupta popoarelor pentru dezarmare, securitate și pace. Desigur, însă, Europa nu poate răspunde acestor deziderate, obiectiv determinate, decît în condiții de unitate, de dezvoltare a colaborării și conlucrării între popoarele sale. Inițiat încă la începutul deceniului precedent și cunoscînd o primă realizare durabilă prin semnarea Actului final de la Helsinki, procesul edificării securității și dezvoltării cooperării pe continent este menit să ducă, în opinia țării noastre, tocmai la regăsirea profundă a unității și solidarității europene, pe baza respectării stricte a independenței și suveranității naționale, a orînduirii sociale din fiecare țară. Țintind la asumarea unor angajamente clare și precise din partea tuturor statelor participante, ca și la adoptarea unor măsuri concrete de nerecurgere la forță sau la amenințarea cu forța, de garantare a evoluției pașnice a fiecărei națiuni europene și a continentului în ansamblu, procesul securității europene, continuat cu neabătută consecvență, corespunde aspirațiilor de unitate și conlucrare ale popoarelor din această regiune a lumii, se află în cea mai deplină concordanță cu viziunea riguros determinată despre rolul major al continentului în desfășurările politice actuale.

Cu consecvență, cu fermitate și responsabilitate a subliniat țara noastră importanța capitală a aspectelor militare ale securității europene, faptul că un real și durabil sistem de securitate pe continent — ca, de altfel, și în întreaga lume — nu poate fi asigurat fără trecerea la măsuri hotărîte de dezarmare în primul rînd nucleară. Promovînd un program complex și cuprinzător de dezarmare, avînd în centru dezarmarea nucleară, dar care să cuprindă și celelalte tipuri de arme, inclusiv chimice, precum și o reducere drastică a trupelor, armamentelor și cheltuielilor militare, România s-a pronunțat constant pentru eliminarea tuturor armelor nucleare din Europa, pentru trecerea la aplicarea unor măsuri hotărîte de dezangajare militară, de sporire a încrederii între statele continentului. În acest spirit, ea nu a contenit să militeze pentru desființarea simultană a celor două blocuri militare opuse existente în Europa și, pînă la realizarea unui acord în această privință, pentru diminuarea laturii lor militare; pentru desființarea bazelor și retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor state; pentru crearea unor zone de pace și colaborare în Balcani, în nordul și centrul Europei, ca și a unui coridor liber de arme nucleare, de alte mijloace de distrugere în masă la punctul de contact dintre cele două alianțe militare; pentru înghețarea și reducerea cheltuielilor militare ale statelor. În același spirit, România a luat parte activ la lucrările Conferinței pentru măsuri de încredere și securitate și pentru dezarmare de la Stockholm (primul forum general-european consacrat unor probleme de asemenea natură), contribuind la realizarea unui document substanțial și echilibrat, menit să reducă riscurile confruntării între statele europene, să întărească încrederea și conlucrarea dintre ele. Rezultatele pozitive cu care s-a încheiat Conferința de la Stockholm, după aproape trei ani de negocieri, constituie — în optica țării noastre, — încă o dovadă a posibilității rezolvării oricăror probleme pe calea tratativelor, a dialogului bi sau multilateral, dacă se manifestă spirit constructiv, realist și voință politică, răspundere față de soarta popoarelor.

Epoca NICOLAE CEAUȘESCU în conștiința lumii

În actualele împrejurări internaționale, grave și complexe, marcate de numeroase aspecte nesoluționate, dar și de o anumită indecizie în raportul de forțe, experiența pozitivă a procesului CSCE — atît aceea a Conferinței de la Stockholm, cît și de la reuniunile care au favorizat, în deceniul precedent, spiritul atît de încurajator al destinderii — poate și trebuie să fie folosită pentru dinamizarea tuturor forumurilor existente în domeniul dezarmării, pentru continuarea, dezvoltarea și îmbogățirea procesului C.S.C.E. un rol important avîndu-l, în acest sens, actuala reuniune general-europeană de la Viena.

Unirea eforturilor europene, consideră România, în actualele împrejurări internaționale, își poate dovedi eficiența necesară atît în dezvoltarea relațiilor, a conlucrării dintre statele continentului, cît și în promovarea unei politici globale de dialog, de negocieri, de soluționare constructivă a marilor probleme actuale. Într-un asemenea context, țara noastră a militat și militează neabătut pentru dinamizarea și intensificarea eforturilor tuturor statelor europene, îndeosebi ale celor din Tratatul de la Varșovia și din NATO, în direcția păcii, a dezarmării, a realizării unor acorduri și înțelegeri concrete, care să corespundă aspirațiilor generale de liniște, de securitate. Sprijinind activ propunerile de dezarmare nucleară ale Uniunii Sovietice, pronunțîndu-se pentru aplicarea integrală a Apelului-program de la Budapesta privind reducerea cu 25 la sută, pînă în anul 1990, a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare din Europa, ca o primă etapă de dezarmare convențională, România a oferit, totodată, prin hotărîrea adoptată la referendumul de la 23 noiembrie 1986, un exemplu de acțiune concretă în domeniul dezarmării, reducîndu-și în mod unilateral, cu cinci la sută, efectivele forțelor armate, armamentele și cheltuielile militare; de fapt, cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, această reducere este cu cîteva procente mai mare, apropiindu-se de 10 la sută. Țara noastră a înțeles, în felul acesta, să vină în întîmpinarea dezideratelor aplicării unui program cuprinzător de dezarmare, inclusiv convențională, chemînd toate statele europene, SUA și Canada să-și asume responsabilități concrete în acest domeniu, să adopte și să înfăptuiască măsuri similare, chiar înaintea convenirii unor acorduri corespunzătoare de dezarmare. În mod legitim, ea a considerat și consideră că asemenea acțiuni nu pun în pericol, în nici un fel, securitatea sau capacitatea de apărare a statelor; prezintă, însă, o mare valoare politică și morală, indicînd voința statelor europene, a tuturor guvernelor, de a trece de la vorbe la fapte în domeniul complex al opririi cursei iraționale a înarmărilor și trecerii la dezarmare, la asumarea integrală a responsabilităților deosebite ce le revin în actuala etapă — complexă și dificilă — a vieții internaționale. În același spirit, România s-a pronunțat și se pronunță pentru traducerea înțelegerilor de principiu sovieto-americane din Islanda în acorduri concrete de dezarmare, în convenirea unor măsuri reale de asigurare a păcii.

Întîlnirea sovieto-americană la nivel înalt, din aceste zile, și semnarea, cu acest prilej a acordului cu privire la lichidarea rachetelor cu rază medie și mai scurtă de acțiune din Europa și din Asia deschid perspectiva intensificării eforturilor în vederea realizării de noi și noi pași înainte pe calea dezarmării. În concepția României, este necesar să fie intensificate, în continuare, eforturile în toate celelalte direcții ale dezarmării, ale încetării experiențelor nucleare, producerii, experimentării și amplasării de noi arme de distrugere în masă, eliminării tuturor armelor nucleare, opririi militarizării spațiului cosmic și reducerii drastice a armamentelor convenționale.

Sînt, acestea, în opinia președintelui României, tot atîtea domenii de acțiune care reclamă eforturi sporite din partea popoarelor europene, a tuturor națiunilor, pornind de la amenințarea generală a unei catastrofe nucleare, de la răspunderea comună pentru supraviețuirea civilizației umane.

Promovarea metodei tratativelor în soluționarea conflictelor și diferendelor internaționale

Reprezintă o orientare fundamentală și statornică a politicii externe a României, care și-a cîștigat în acest sens un larg prestigiu pe plan internațional, susținerea fermă a necesității și sprijinirea activă a eforturilor întreprinse pentru soluționarea pașnică, pe calea tratativelor, a diferendelor sau conflictelor dintre state. Iar aceasta, pe baza echității și justiției, conform exigențelor edificării unor relații interstatale noi, democratice, în interesul păcii și securității tuturor popoarelor.

Complexitatea crescîndă a lumii contemporane, adversitățile cu care este ea confruntată, aspirațiile legitime la pace și dezvoltare ale popoarelor conferă, de aceea, astăzi, mai imperios ca oricînd, politicii negocierilor valoarea de necesitate activă și gravă a acestor vremi, așezată creator în slujba celor mai înalte idealuri umane de înțelegere și conlucrare, opusă înfruntărilor sau recurgerii la forță în reglementarea problemelor nesoluționate.

Acționînd în spiritul acestei înalte responsabilități față de existența, în pace și deplină siguranță, a propriului popor și față de destinele generale ale întregii omeniri, România, președintele Nicolae Ceaușescu susțin și promovează, activ și consecvent, metoda tratativelor politice pentru soluționarea tuturor diferendelor dintre state. Atașamentul României față de cauza păcii și, implicit, respingerea hotărîtă a politicii de forță, a intervențiilor militare, promovarea meto-

dei negocierilor în reglementarea tuturor conflictelor, mai vechi sau mai noi, formează un ansamblu definitoriu şi unitar pentru politica externă a ţării noastre. Această poziţie, reafirmată cu numeroase prilejuri de preşedintele Nicolae Ceauşescu, porneşte de la adevărul că, în lume, există o serie de conflicte militare, numărul lor tinzînd să sporească în loc să se reducă, expresie a încordării la care s-a ajuns în relaţiile internaţionale, a practicii recurgerii la forţă. De asemenea, un adevăr evidenţiat adesea de România şi confirmat de realitate este acela că, odată început un conflict, este mult mai dificil de realizat stingerea sau soluţionarea lui, după cum viaţa a dovedit că, prin recurgerea la calea militară, nu se ajunge la reglementarea, ci la adîncirea şi complicarea situaţiilor conflictuale existente. Oricît timp şi oricîtă răbdare ar necesita — a spus, în repetate rînduri, preşedintele ţării noastre — negocierile reprezintă unica soluţie realistă şi adecvată, ce corespunde atît intereselor ţărilor respective, cît şi păcii şi destinderii internaţionale. Tratativele sînt incomparabil mai bune decît orice conflict militar, afirmă România, prin glasul preşedintelui său. Promovarea, încurajarea, stimularea dialogului şi a negocierilor, înţelese ca unice modalităţi de reglementare eficientă a problemelor, indiferent de complexitatea lor, constituie — în conceptul românesc de politică externă — o dimensiune fundamentală, demonstrînd spiritul de iniţiativă, neobosita disponibilitate de a căuta şi oferi soluţii celor mai stringente dosare ale actualităţii, de a participa direct la rezolvarea lor.

În spiritul realismului care domină acţiunile şi demersurile româneşti pe plan internaţional, al promovării practicii negocierilor purtate în forme adecvate, de la simplu la complex, pe bază de deplină egalitate şi animate de o reală voinţă de a se ajunge la soluţii general-acceptabile, ţara noastră a pledat, în fapt, pentru menţinerea şi consolidarea dinamicii înseşi a păcii. Aceasta, din dorinţa de a face să prevaleze calea tratativelor, a dialogului, din conştiinţa recunoaşterii adevărului că imobilitatea în planul căutării soluţiilor politice, negociate poate prejudicia destinele unei regiuni sau alteia, ale omenirii în ansamblu. În contextul marilor contradicţii ale lumii contemporane, al problemelor şi tensiunilor existente, acţiunile concrete şi principiale ale României au evidenţiat necesitatea şi posibilitatea desfăşurării unor eforturi susţinute pentru a fi identificate alternative reciproc-acceptabile, valorificate orice posibilităţi ale înţelegerii, pentru a nu fi acceptată pasiv desfăşurarea negativă a evenimentelor. În acest cadru, problema centrală este aceea a afirmării voinţei politice, a prevalenţei spiritului de înţelegere şi bunăvoinţă, de deschidere spre un dialog constructiv, în consens cu însăşi dorinţa de convieţuire în pace a popoarelor, cu realitatea că recurgerea la forţă reprezintă o cale invalidată de întreaga evoluţie istorică a omenirii.

Preocuparea României pentru ameliorarea situaţiei politice actuale s-a exprimat nu numai concret, în raport de un conflict sau altul, ci şi principial, juridic şi teoretic, în cadrul unei ample şi generoase acţiuni de eliminare a forţei din viaţa planetei, de creare a climatului politic necesar soluţionării prin tratative a problemelor litigioase dintre state. Sînt de remarcat, în acest sens, o serie de iniţiative vizînd creşterea rolului Naţiunilor Unite şi al altor organisme democratice în viaţa internaţională, rezoluţia privind reglementarea politică a diferendelor, iniţiată la sesiunea Adunării Generale a ONU din 1979, ca şi Declaraţia privind reglementarea paşnică a diferendelor internaţionale, adoptată în noiembrie 1982. Ţara noastră consideră, de asemenea, necesară crearea, în cadrul ONU, a unui organism special al bunelor oficii — propunere reluată de mai multe ori în cuvîntările tovarăşului Nicolae Ceauşescu —, for de negociere care să faciliteze rezolvarea problemelor în suspensie dintre state. Aceleiaşi preocupări constante pentru pacea omenirii i se subscrie, în egală măsură, ansamblul iniţiativelor româneşti menite să contribuie la înfăptuirea dezarmării generale şi, în primul rînd, a celei nu-

cleare, la îmbunătăţirea situaţiei în Europa, continentul devenit arsenalul cel mai mare al planetei, la sporirea încrederii şi înţelegerii, la reluarea cursului spre destindere şi colaborare în viaţa internaţională.

Interesele popoarelor, cauza generală a colaborării şi păcii, actualul moment politic mondial subliniază, cu pregnanţă, necesitatea priorităţii ce trebuie acordată, fără ezitare, căii negociate de abordare a problemelor spinoase dintre state. Cu perseverenţă şi realism, România, preşedintele Nicolae Ceauşescu au dat întotdeauna girul cuvenit elementelor comune şi prioritare ale acestei lumi complexe, în care dezbaterea la masa tratativelor a devenit, mai mult ca oricînd, o cerinţă şi o condiţie indispensabilă a apărării păcii, cuceririlor civilizaţiei, idealurilor supreme ale umanităţii.

Contribuţii de înaltă valoare teoretică şi practică privind necesitatea instaurării unei noi ordini economice internaţionale

Expresie a unei atitudini consecvent active, angajate, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a conceput participarea ţării la viaţa economică internaţională nu numai ca angrenare intensă în schimburile mondiale, ci şi ca acţiune efectivă în direcţia unei contribuţii concrete, cu ideea şi fapta, la soluţionarea echitabilă a complexelor probleme economice care confruntă omenirea. În acest cadru se înscrie aportul de pionierat al tovarăşului Nicolae Ceauşescu la conturarea cerinţelor instaurării unei noi ordini economice internaţionale, cu filonul ei central — lichidarea subdezvoltării.

Cu mult timp în urmă, la începutul anilor '70, cînd omenirea trăia încă sub înrîurirea performanţelor economice obţinute, în deceniile anterioare, într-o serie de ţări cu pondere pe plan internaţional, cînd mai exista impresia că aproape de la sine aceste performanţe nu numai se vor prelungi în timp, dar se vor şi generaliza în spaţiu, preşedintele Nicolae Ceauşescu atrăgea atenţia asupra factorului destabilizator pe care îl constituie în economia mondială subdezvoltarea, decalajele, anomalia împărţirii lumii în ţări bogate şi ţări sărace. În consens cu alte abordări responsabile, se trăgea un adevărat semnal de alarmă asupra pericolelor pe care perpetuarea şi adîncirea acestor disparităţi şi contraste le prezintă pentru continuarea dezvoltării generale şi asigurarea păcii. Se sublinia caracterul obiectiv al unor restructurări de fond în economia mondială, al adaptării relaţiilor economice internaţionale la noile realităţi, astfel încît progresul să devină un bun al tuturor şi confruntarea potenţială să fie evitată în interesul comun. Un închegat program concret de acţiune era formulat pentru instaurarea unei noi ordini economice internaţionale, expresie sintetică a restructurărilor necesare.

Pe calea unor asemenea restructurări, a noii ordini economice internaţionale, însă, nu s-a înaintat la nivel mondial, în ciuda strategiilor stabilite, sub egida ONU, în cadrul celui de-al doilea şi celui de-al treilea „Deceniu pentru dezvoltare". Responsabilitatea revine ţărilor occidentale industrializate, îndeosebi unora din ele, care au văzut în aceasta o ameninţare la adresa poziţiilor prioritare şi privilegiilor lor, ridicînd obstrucţii, procedînd la tergiversări. Dar, în fapt, neînţelegînd — aşa cum preşedintele Nicolae Ceauşescu nu ezită să le atragă atenţia — miza cu mult mai importantă pe care o reprezintă schimbarea ordinii economice actuale: asigurarea păcii şi continuarea dezvoltării globale, în care se regăseau şi propriile interese de fond şi pe termen lung.

Ca urmare, distorsiunile n-au încetat să se acumuleze, implicaţiile grave ale dezechilibrului structural pe care îl constituie asimetria dezvoltării în economia mondială n-au făcut decît să se accentueze. Criza economică mondială a căpătat caracterul unei furtuni de mari proporţii, care a afectat pe verticală toate sectoarele economice, iar pe orizontală toate statele. Şi cum fără înconjur subliniază preşedintele Nicolae Ceauşescu, aprofundarea crizei a proiectat contradicţia ţări bogate — ţări sărace ca o contradicţie de fond, dintre cele mai puternice în lumea contemporană, capabilă să conflictualizeze o situaţie şi aşa precară.

În viziunea tovarăşului Nicolae Ceauşescu, depăşirea manifestărilor de criză şi dezechilibru din economia mondială, preîntîmpinarea ameninţărilor ce decurg din aceasta, a pericolului destabilizării, evitarea conflictualizării crizei, a confruntării dintre ţările bogate şi ţările sărace impune o abordare globală într-un spirit nou, îndrăzneţ, a problemelor acute din viaţa economică internaţională, trecerea la măsuri concrete pe calea noilor ordini economice mondiale. Programul românesc de înfăptuire a acesteia — elaborat de tovarăşul Nicolae Ceauşescu încă în urmă cu aproape un deceniu şi jumătate — oferă o bază realistă, soluţii practice. Neschimbat în coordonatele sale de fond, programul respectiv a fost mereu şi din timp actualizat pentru a răspunde problemelor nou apărute, cerinţelor suplimentar reclamate în condiţiile agravării crizei economice mondiale. În concepţia tovarăşului Nicolae Ceauşescu se impun, astfel, măsuri urgente vizînd deschiderea pieţelor pentru produsele ţărilor în curs de dezvoltare, renunţarea la bariere protecţioniste artificiale şi discriminări, promovarea unor preţuri echitabile, aducerea dobînzilor la rate raţionale, practicarea în general a unor relaţii de credit normale, uşurarea sarcinii de plată a uriaşelor datorii ale ţărilor în curs de dezvoltare prin reducerea acestora, prin reeşalonarea pe termen lung a celor rămase şi plafonarea rambursărilor în funcţie de încasările din exporturi, asigurarea accesului ţărilor

respective, în condiţii avantajoase, la tehnologiile moderne, orientarea spre dezvoltare, spre sprijinirea ţărilor rămase în urmă, a imenselor resurse irosite astăzi în absurda cursă a înarmărilor.

Cu prilejul sesiunii din 1987 a Adunării Generale a ONU şi reuniunii anuale comune a F.M.I. şi Băncii Mondiale (septembrie 1987), România — la iniţiativa preşedintelui Nicolae Ceauşescu — a avansat noi propuneri în vederea soluţionării globale a problemei datoriilor externe: aducerea generală a dobînzilor la rate raţionale — nu mai mari de 4—5 la sută — în cazul tuturor creditelor acordate ţărilor în curs de dezvoltare; limitarea, la ratele menţionate, a dobînzilor percepute de F.M.I şi Banca Mondială asupra noilor împrumuturi pentru ţările respective şi acceptarea de către aceste instituţii a unei asemenea limitări şi la rambursarea creditelor vechi încă nerestituite (în mod corespondent urmînd să se stabilească dobînzi reduse şi la împrumuturile pe care înseşi cele două instituţii le contractează pe piaţă pentru mobilizarea de resurse sporite de creditare, peste cele proprii). Ca măsuri speciale, de urgenţă, apte să facă faţă unei situaţii speciale, de urgenţă, cum este cea actuală, s-a propus un moratoriu pe o perioadă de cel puţin 5 ani în ce priveşte rambursarea tuturor creditelor, guvernamentale sau private, acordate ţărilor în curs de dezvoltare, precum şi o prelungire cu cel puţin 10 ani a termenelor de restituire a împrumuturilor contractate de aceste ţări la F.M.I şi Banca Mondială.

Există condiţii şi, totodată, un interes general în dezvoltarea dialogului internaţional. Prin negocieri globale, pot fi şi trebuie să fie găsite soluţii concertate, reciproc acceptabile, convenite într-un cadru larg, la nivel internaţional. Iată actualitatea deosebită a propunerii preşedintelui Nicolae Ceauşescu de a se organiza o conferinţă internaţională sub egida ONU, în vederea realizării unui acord corespunzător între ţările dezvoltate şi ţările în curs de dezvoltare asupra depăşirii gravelor probleme din economia mondială — în primul rînd cea a datoriilor externe —, lichidării subdezvoltării şi instaurării unei noi ordini economice internaţionale. **„Nimeni nu trebuie să-şi facă iluzia** — sublinia tovarăşul **Nicolae Ceauşescu** la întîlnirea de la Moscova a conducătorilor şi reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti, socialiste, social-democrate, ai altor forţe politice progresiste, ai mişcărilor de eliberare naţională — **că două treimi din omenire vor putea să mai rabde această situaţie de asuprire şi inegalitate. Pe lîngă bomba nucleară, există puternica «bombă» socială şi naţională a popoarelor asuprite care vor trebui să se unească şi să determine schimbarea acestei situaţii. Noi sîntem pentru o conferinţă internaţională în problema aceasta, iar ţările capitaliste dezvoltate trebuie să înţeleagă că nu pot refuza la infinit să discute cu ţările în curs de dezvoltare, să se aşeze la masa tratativelor pentru a găsi împreună căile făuririi unei lumi mai drepte şi mai bune"**

Întărirea rolului şi eficacităţii O.N.U. - cerinţă majoră a democratizării vieţii internaţionale

În ansamblul concepţiei sale de politică externă, care constituie un tot armonios, preşedintele Nicolae Ceauşescu atribuie o însemnătate deosebită Organizaţiei Naţiunilor Unite, pornind de la faptul că această organizaţie este cel mai reprezentativ for internaţional, numărînd, astăzi, 159 de state membre, adică, practic, aproape toate statele independente ale lumii, iar principiile şi obiectivele nobile înscrise în Carta

oferă un cadru propice pentru dezbaterea deschisă, aprofundată a tuturor problemelor vieții internaționale, cu participarea — în condiții de egalitate — a tuturor membrilor săi.

În concepția președintelui Nicolae Ceaușescu, ca urmare a marilor transformări și mutații ce s-au produs și se produc în lume, a afirmării din ce în ce mai viguroase a voinței popoarelor de a fi pe deplin stăpîne pe destinele lor, a creșterii rolului țărilor mici și mijlocii, nealiniate, în curs de dezvoltare pe plan mondial, politica de egalitate și colaborare, de soluționare în chip nou, democratic, a problemelor, cu participarea în condiții de egalitate a tuturor statelor, se afirmă tot mai mult, constituie o caracteristică a epocii noastre, în opoziție cu vechea politică de forță și dictat, de menținere și reîmpărțire a lumii în zone și sfere de influență și dominație, de reglementare a problemelor internaționale în grupuri restrînse și închise de state. Sînt, acestea, rațiunile pentru care președintele Nicolae Ceaușescu a formulat — în ansamblul concepției sale de politică externă — cerința obiectivă privind necesitatea creșterii rolului organizațiilor internaționale și, în primul rînd, a ONU, în edificarea unei păci și securități internaționale autentice, în rezolvarea echitabilă și justă a problemelor ce frămîntă popoarele.

Propunerile românești în cadrul ONU, punctele înscrise pe ordinea de zi la inițiativa României sînt semnificative pentru concepția nobilă de pace și colaborare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, concepție care stă la baza întregii activități internaționale a țării noastre — o pace întemeiată pe principiile noi ale relațiilor dintre state, pe încetarea cursei înarmărilor și realizarea unei dezarmări reale, pe dezvoltarea economică a tuturor națiunilor și utilizarea, în acest scop, a cuceririlor științei și tehnologiei moderne, pe o amplă colaborare internațională în toate domeniile, pe sporirea rolului ONU și al celorlalte organizații internaționale în rezolvarea marilor probleme ale lumii contemporane. Apare semnificativ, în acest sens, faptul că inițiativele României la ONU, în special cele avansate după Congresul al IX-lea al partidului, care poartă amprenta gîndirii politice strălucite a tovarășului Nicolae Ceaușescu, se caracterizează printr-o tematică ce îmbrățișează cele mai importante și actuale probleme ale vieții internaționale, cum sînt întărirea legalității internaționale, dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate între state, oprirea cursei înarmărilor și realizarea dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare, reducerea bugetelor militare, apărarea dreptului suprem al oamenilor și al popoarelor la viață, la pace, educarea tineretului în spiritul idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare și extinderea cooperării dintre state în problemele tineretului, lichidarea subdezvoltării și decalajelor economice și instaurarea unei noi ordini economice mondiale, reglementarea pașnică a diferendelor dintre state, creșterea rolului ONU în viața internațională.

Esența acestor inițiative este strădania de a aduce în atenția Organizației mondiale temele cele mai actuale ale lumii contemporane, de a promova o nouă gîndire și abordare în viața politică mondială, de a contribui la democratizarea relațiilor internaționale și, prin aceasta, la afirmarea dreptului legitim al fiecărui stat de a-și spune deschis cuvîntul și de a participa efectiv la rezolvarea problemelor de care depind înțelegerea, colaborarea și pacea întregii lumi.

Pe baza concepției președintelui Nicolae Ceaușescu și la inițiativa sa personală, România a avansat la Națiunile Unite, de-a lungul anilor, o gamă largă de propuneri în domeniul prioritar al opririi cursei înarmărilor și realizării dezarmării, care se referă la asemenea aspecte esențiale cum sînt înghețarea și reducerea bugetelor militare, eliminarea graduală a rachetelor și armelor nucleare din Europa și din întreaga lume, crearea de zone denuclearizate în Balcani și în alte regiuni ale planetei, reducerea forțelor armate și a armamentelor convenționale, elaborarea unui program cuprinzător, global, de dezarmare sub egida Națiunilor Unite, care să asigure prioritatea dezarmării nucleare și să urmărească atingerea, în final, a obiectivului dezarmării generale și totale sub un control internațional strict și eficace.

De un larg interes și ecou internațional s-a bucurat inițiativa românească la Națiunile Unite privind educarea tineretului în spiritul idealurilor de pace și înțelegere între popoare, concretizată, peste ani, în dezbateri ample și în adoptarea unor importante rezoluții care au avut drept corolar proclamarea de către ONU și marcarea, în 1985, a „Anului Internațional al Tineretului" — eveniment politic internațional de primă mărime desfășurat sub generoasa deviză „Participare — Dezvoltare — Pace". Această inițiativă a României — care are la bază concepția profund umanistă a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rolul important ce revine tinerei generații în viața națională și internațională, în modelarea prezentului și viitorului omenirii — are meritul de a fi contribuit la includerea problematicii specifice a tinerei generații în preocupările ONU, la stimularea cooperării interguvernamentale în acest important domeniu, la proiectarea pe plan internațional a experienței și realizărilor excepționale ale țării noastre.

O nouă și strălucită expresie a atenției și preocupării permanente a țării noastre, personal a conducătorului ei, pentru ca Organizația mondială să-și îndeplinească, în cele mai bune condiții, mandatul de înaltă răspundere încredințat de popoare, o constituie „Considerentele și propunerile României, ale președintelui Nicolae Ceaușescu privind problemele majore ale vieții internaționale aflate pe ordinea de zi a celei de-a 42-a sesiuni a Adunării Generale a ONU" — difuzate ca document oficial al Națiunilor Unite în septembrie 1987 — care se constituie într-un veritabil program românesc de măsuri și acțiuni, purtînd girul gîndirii novatoare a șefului statului român, ca o strategie realistă, științific elaborată, vizînd întărirea capacității ONU, prin voința și eforturile comune ale statelor membre, de a reacționa prompt și de a contribui eficient la apărarea intereselor fundamentale ale popoarelor de a trăi și de a se dezvolta liber și independent, la edificarea unei noi ordini politice și economice internaționale, la consolidarea păcii și securității generale, la construirea unei lumi mai bune și mai drepte, fără arme și fără războaie.

În actualele împrejurări, de gravă încordare internațională, generată de continuarea cursei înarmărilor, în special a celor nucleare, de menținerea și chiar amplificarea unor conflicte, ce fac să sporească amenințările la adresa păcii în lume, România a propus în cadrul actualei sesiuni a Adunării Generale a ONU să se acționeze pentru elaborarea și definitivarea unui program complex de dezarmare nucleară și generală, care să fie prezentat spre adoptare la cea de-a III-a sesiune specială a Adunării Generale a ONU, consacrată

dezarmării, preconizată să aibă loc în 1988. De remarcat că Adunarea Generală a ONU a adoptat potrivit unei proceduri de urgență hotărîrea de a adresa URSS și SUA apelul pentru încheierea cît mai curînd cu putință a Tratatului de eliminare a rachetelor cu rază medie de acțiune și operativ-tactice. Apelul, adoptat prin consens, ca urmare a inițiativelor românești, cheamă, de asemenea, „cele două guverne să facă eforturi intense și pentru reducerea cu 50 la sută a armelor lor nucleare strategice ofensive în cadrul negocierilor de la Geneva privind armele nucleare și cosmice".

Chemarea insistentă pe care Adunarea Generală o adresează celor două state, în acest moment de importanță istorică pentru cursul negocierilor de dezarmare reprezintă, totodată, o manifestare a rolului activ pe care ONU, ca cel mai înalt și larg for mondial, îl are în domeniul dezarmării. Ea răspunde necesității puternic resimțite ca Națiunile Unite să fie implicate tot mai activ în soluționarea problemelor majore ce confruntă astăzi omenirea.

În contextul problemelor păcii și securității internaționale, România, președintele Nicolae Ceaușescu apreciază că ONU este locul cel mai potrivit pentru analizarea situațiilor de tensiune, a situațiilor conflictuale, pentru depășirea lor, pentru soluționarea lor pe cale politică, prin negocieri, materializîndu-se astfel o misiune fundamentală a ONU, aceea de a contribui la rezolvarea pașnică a problemelor mondiale.

Ca urmare a amplificării manifestărilor crizei economice mondiale, care înrăutățesc în mod considerabil situația țărilor în curs de dezvoltare, România consideră necesar ca ONU să se implice mai direct în problemele economice internaționale, inclusiv în soluționarea problemei datoriilor externe ale țărilor din lumea a treia, în eforturile pentru lichidarea subdezvoltării și edificării noii ordini economice internaționale.

Acționînd neabătut pentru înfăptuirea idealurilor de înțelegere, liniște și colaborare ale întregii umanități, România socialistă este ferm hotărîtă să-și aducă și în continuare contribuția pentru ca Organizația Națiunilor Unite să joace un rol tot mai important în marea luptă a popoarelor pentru pace, securitate și destinderea în lume, pentru progres economic și social.

Rolul popoarelor în asigurarea triumfului politicii de pace și conlucrare

Preocuparea constantă a Partidului Comunist Român pentru dezvoltarea unor strînse legături de prietenie, colaborare și solidaritate cu toate forțele iubitoare de pace, progresiste, antiimperialiste de pretutindeni este intim legată de gîndirea politică novatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Esența științifică, umanistă și democratică a unei astfel de gîndiri politice rezidă în faptul că această atribuie popoarelor — făuritoare ale istoriei — un rol deosebit de important între factorii determinanți ai evoluției societății. Din examinarea materialist-dialectică a fenomenelor și tendințelor ce se manifestă azi pe plan mondial, eminentul nostru conducător de partid și de stat ajunge la concluzia reconfortantă că există perspective reale ca viața internațională să cunoască o evoluție pozitivă, ca popoarele să-și impună tot mai mult voința de a trăi într-o lume a păcii și colaborării, de a se dezvolta și conlucra libere pe calea progresului economic și social, a bunăstării și civilizației. Forțele sociale progresiste, popoarele în general, constituie,

Epoca NICOLAE CEAUȘESCU în conștiința lumii

În condițiile internaționale actuale, factori dinamizatori și hotărîtori ai schimbărilor înnoitoare ale lumii contemporane, rolul lor sporind continuu atît în cadrul fiecărei țări, cît și pe arena mondială.

Într-adevăr, asistăm, astăzi, la un vast proces caracterizat prin creșterea activității politice a popoarelor, a maselor largi din toate țările, a voinței lor de pace și colaborare, ceea ce a dus la extinderea influenței opiniei publice și la afirmarea tot mai viguroasă a voinței națiunilor de a restrînge aria de acțiune a vechii politici de forță și dictat, de a-și făuri o viață în mod liber, conform propriilor interese și năzuințe.

În lume are loc dezvoltarea fără precedent a conștiinței popoarelor, care înțeleg tot mai limpede că ele reprezintă, prin uriașul lor potențial, forța motrice a schimbărilor politice mondiale, avînd capacitatea de a determina promovarea în lume a unei politici noi, bazată pe egalitate și dreptate, care să asigure pacea pe planeta noastră. Este un semn distinctiv al timpurilor noastre faptul că popoarele nu mai pot fi astăzi o masă pasivă de manevră, așa cum nu mai pot fi îndepărtate de la rezolvarea marilor probleme care privesc soarta întregii omeniri. În viziunea președintelui Nicolae Ceaușescu, tocmai complexitatea și globalitatea problemelor existente în viața internațională reclamă democratizarea relațiilor dintre state, participarea directă, activă, la găsirea soluțiilor, a tuturor statelor, indiferent de mărime sau orînduire socială. Orice tendințe de a îngrădi participarea legitimă a tuturor popoarelor la viața politică internațională, de a se impune decizii luate în cerc închis, orice tentative de revitalizare a politicii „de cancelarie", neglijînd interesele reale ale popoarelor, orice asemenea tendințe pot să se soldeze, așa cum o dovedesc experiențele mai vechi sau mai noi, cu daune mari pentru viitorul omenirii, pentru pace.

Omenirea este confruntată astăzi cu probleme de însemnătate crucială de care depind mersul său înainte, eliberarea popoarelor de orice formă de dominație și asuprire, de coșmarul unui nou război nimicitor, probleme fundamentale pentru securitatea și pacea tuturor statelor. Pornind de la această evaluare, în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu un imperativ arzător îl constituie mobilizarea forțelor progresiste, a popoarelor de pe toate continentele pentru a asigura înfăptuirea dezarmării, avînd în vedere riscurile fără precedent pe care le implică pentru omenire escaladarea cursei înarmărilor, uriașele arsenale acumulate pe glob. În aceeași măsură, forțele progresiste de pretutindeni sînt chemate să impună lichidarea focarelor de tensiune și război, generalizarea metodei rezolvării litigiilor dintre state exclusiv prin mijloace pașnice, înlăturarea marilor discrepanțe existente pe plan mondial, edificarea unei noi ordini economice și politice mondiale.

Transferînd din cîmpul conceptual în planul practicii politice teza rolului sporit pe care pot și trebuie să-l aibă popoarele în organizarea mai dreaptă și mai bună a lumii contemporane, președintele Nicolae Ceaușescu subliniază că pentru realizarea obiectivelor lor în viața politică internațională este necesar ca popoarele să-și unească eforturile și să-și facă auzit glasul cu și mai multă fermitate, să-și intensifice lupta pentru apărarea intereselor lor, să impună respectarea voinței și aspirațiilor lor legitime. Numai acționînd în comun — pe deasupra deosebirilor de concepții politice, filozofice sau religioase — toți oamenii de bună credință, toate organizațiile democratice, diferitele mișcări sociale, toți reprezentanții opiniei publice vor putea influența, în mod și mai hotărîtor, mersul evenimentelor, contribuind la instaurarea păcii și securității în lume. Dar pentru ca popoarele să se poată manifesta plenar, cu autoritate în viața politică internațională — apreciază secretarul general al partidului nostru — este absolut necesar ca ele să fie informate asupra oricăror negocieri angajate ce vizează pacea și securitatea lumii, asupra evoluției convorbirilor și valorii reale a rezultatelor obținute. **„Numai în deplină cunoștință de cauză popoarele vor putea judeca și acționa în mod just, vor putea înțelege bine cine militează pentru pace și cine uneltește împotriva ei, vor evita să se mai lase înșelate de vorbe, de simple afirmații generale. În felul acesta, ele vor înțelege necesitatea de a-și uni eforturile pentru o soluționare prin propriile lor forțe, într-un mod nou, a problemelor nodale ale relațiilor dintre state, ale vieții internaționale".**

Urmărind cu perseverență realizarea dezideratului solidarității forțelor înaintate ale lumii contemporane, Partidul Comunist Român desfășoară o amplă activitate de dezvoltare a legăturilor de prietenie, colaborare și solidaritate cu toate partidele comuniste și muncitorești, participă activ la făurirea unității de tip nou a mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Totodată, pornind de la realitățile obiective ale contemporaneității, partidul nostru promovează o largă deschidere a raporturilor sale, cultivînd colaborarea cu toate detașamentele clasei muncitoare, cu

partidele și mișcările progresiste, democratice de pretutindeni, cu partidele socialiste și social-democrate, cu partidele de guvernămînt și organizațiile politice democratice, progresiste din țările care au pășit pe calea dezvoltării economice și sociale independente, cu mișcările de eliberare națională, cu toate forțele sociale înaintate, acționînd pentru unirea lor într-un unic și puternic front în stare, în mod prioritar, să determine oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare și, în primul rînd la dezarmarea nucleară, asigurarea păcii și securității — preocupare centrală a popoarelor.

Este convingerea fermă a poporului român — răspicat exprimată de strălucitul său fiu, tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca popoarele dispun de forța și capacitatea de a schimba cursul actual al vieții internaționale, de a imprima evenimentelor un curs nou, democratic spre destindere și pace, libertate și progres.

Prestigiul mondial al vastei opere a președintelui Nicolae Ceaușescu

Conducătorul încercat al partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al națiunii române, s-a impus conștiinței lumii ca un proeminent om politic, de înalt prestigiu și autoritate. Calitățile de gînditor clarvăzător, de promotor a ceea ce este nou au găsit în personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu o fericită îmbinare cu cele ale omului de acțiune, capabil să desfășoare o impresionantă activitate atît pe plan internațional, cît și pentru progresul continuu al patriei sale, al națiunii române. Promovarea constantă în viața internațională a unor relații interstatale de tip nou, democratice, fermitatea cu care acționează pentru reglementarea constructivă, în spiritul păcii și progresului, a problemelor vitale ale omenirii, preocuparea permanentă și inițiativele sale pentru stingerea focarelor de tensiune și conflict, pentru reglementarea politică, prin tratative, a tuturor problemelor litigioase, pentru unitatea și solidaritatea tuturor forțelor avansate în lupta împotriva exploatării și a asupririi naționale, pentru libertate, independență, pentru pace conferă dimensiunea internațională a activității sale teoretice și practice. Prin tot ceea ce face spre binele și fericirea poporului român, pentru gloria României, pentru triumful cauzei păcii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a devenit un simbol al celor mai arzătoare idealuri ale libertății, păcii și progresului națiunii române, ale lumii contemporane.

Sînt numeroase pozițiile, declarațiile, aprecierile, mărturiile exprimate pe toate meridianele globului în sublinierea personalității mondiale de excepție a conducătorului nostru de partid și de stat. „Puțini oameni de stat — relevă un reputat editor italian — se pot bucura de atîtea și de asemenea aprecieri și stimă pentru rolul de protagonist și făuritor al istoriei contemporane. Numele său, ideile și inițiativele sale sînt strîns legate de cele mai nobile aspirații și idealuri ale fiecărui popor iubitor de libertate și de independență, pe deplin încrezător în edificarea unei lumi mai bune și mai drepte".

Ceaușescu — România — sînt două nume care se contopesc într-o identitate de înaltă consacrare internațională: prestigiul mondial al României contemporane este indisolubil legat de gîndirea și de fapta aceluia care o conduce de peste două decenii, de numele eminentului om politic, arhitect al politicii interne și internaționale românești — tovarășul Nicolae Ceaușescu. „În personalitatea președintelui Nicolae Ceaușescu — este opinia scriitorului suedez Per Olof Ekström — se contopesc convingerile comuniste și tradițiile românești, o gîndire materialist-dialectică și de talie mondială, patriotismul, cu alte cuvinte OMUL și PATRIA SA". La rîndul său, publicistul britanic Robert Govender, autorul cărții „Nicolae Ceaușescu și calea românească spre socialism", sublinia: „În opinia multor oameni România este Ceaușescu și Ceaușescu este România. Cu o intuiție și o judecată precisă, a formulat și înfăptuit o politică născută din experiența și din dorințele poporului său. Cu alte cuvinte, mai mult decît majoritatea liderilor din vremea sa, el se identifică total cu aspirațiile poporului spre un viitor mai bun, material și spiritual, pe plan intern și spre o lume din care războiul va fi eliminat pentru totdeauna".

Pacea în locul războiului, rațiunea în locul forței, consensul în locul disputelor sterile, binele tuturor, conviețuirea în armonie și colaborare cu noile popoare eliberate de exploatare și care se ridică pentru eliberarea totală, de orice dominație — aceasta constituie, în esență, gîndirea, viața și acțiunea tovarășului Nicolae Ceaușescu așa cum desprindem, cu satisfacție și mîndrie patriotica, din numeroasele aprecieri de peste hotare. „Președintele Nicolae Ceaușescu — scria ziarul mexican «El Nacional» — este cunoscut atît în țara sa, cît și în întreaga lume, ca omul păcii, ca un luptător activ, neobosit și ferm pentru pace, securitate și colaborare între popoare".

Ca simbol al păcii, președintele Nicolae Ceaușescu și-a cîștigat un binemeritat loc în lume, reputația sa fiind recunoscută de întreaga comunitate internațională, datorită consecvenței sale în afirmarea ideii de pace, bunăstare și înțelegere între popoare. „Poziția pe care președintele Nicolae Ceaușescu o promovează perseverent în favoarea destinderii, a dreptului fiecărui popor de a-și rezolva singur problemele, fără ingerințe din afară, argumentele sale în favoarea dezarmării și eforturile sale pentru a se ajunge la desființarea concomitentă a celor două blocuri militare, alături de numeroasele sale contacte și vizite peste hotare — sublinia deputatul britanic Stan Newens — reprezintă tot atîtea contribuții foarte importante și pozitive la materializarea speranței noastre ca destinderea și pacea să triumfe în lume". În aceeași ordine de idei, ziaristul olandez Jehan Kuypers, în prefața volumului „Nicolae Ceaușescu — un militant realist al timpurilor noastre pentru dezarmare și pace", scria: „Am reușit să-l cunosc și să-l apreciez ca pe un român iubitor de patrie, însuflețit de o dublă misiune: edificarea socialismului pe plan național și consolidarea păcii pe plan internațional".

Președintele Nicolae Ceaușescu are o contribuție originală de o inestimabilă valoare pe plan teoretic și practic la edificarea securității și păcii în Europa, la făurirea unui climat nou, de încredere, prietenie și pace între toate națiunile de pe continent.

România a promovat în mod constant şi s-a angajat plenar în eforturile vizînd statornicirea şi aplicarea strictă a noilor principii care trebuie să guverneze relaţiile dintre state, a iniţiat acţiuni şi măsuri concrete pentru dezvoltarea cooperării economice, tehnice şi ştiinţifice între statele europene şi, în mod deosebit, pentru înfăptuirea unor măsuri de dezangajare militară şi dezarmare, fără de care nu pot fi concepute securitatea reală şi pacea, atît în Europa, cît şi în întreaga lume.

Acţiunile curajoase întreprinse de preşedintele Nicolae Ceauşescu pentru a opri cursa înarmărilor, pentru a împiedica instalarea de noi rachete în Europa, pentru înfăptuirea dezarmării şi, în primul rînd, a dezarmării nucleare sînt — în conştiinţa lumii — expresia elocventă a dorinţei României de a trăi în pace, de a construi o lume mai bună şi mai dreaptă, de a evita ca spectrul unui război devastator să amenințe civilizaţia umană. „Doresc, domnule preşedinte — sublinia fostul şef al statului portughez, Antonio Ramalho Eanes —, să vă salut pentru contribuţia teoretică şi practică pe care politica externă românească o oferă Europei şi lumii în direcţia păcii şi securităţii, politică deschisă către înţelegere şi cooperare cu toate naţiunile, interesată direct în rezolvarea paşnică, pe calea tratativelor, a tuturor conflictelor, orientată pe principiul sigur şi realist al independenţei naţionale".

Preşedintele Nicolae Ceauşescu reprezintă în mod strălucit spiritul lumii contemporane, România promovînd, într-o perfectă armonie cu politica internă, pe plan internaţional o politică dinamică principială şi constructivă. Şeful statului nostru apare lumii ca unul dintre cei mai de seamă gînditori şi oameni de acţiune în viaţa internaţională, remarcîndu-se prin contribuţia adusă la întărirea colaborării între statele lumii şi la sprijinirea eforturilor pentru menţinerea păcii. Politica externă a României se bazează pe concepte şi principii ferme şi clare şi urmăreşte, în mod statornic, colaborarea cu toate statele, fără deosebire de orînduirea lor social-politică, fundamentată pe respectul independenţei şi suveranităţii naţionale, al dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă, suverană, fără nici un amestec în treburile interne, al egalităţii depline în drepturi şi avantajului reciproc, pe condamnarea agresiunii, a folosirii forţei şi ameninţării cu forţa, a tuturor formelor de dictat şi dominaţie în relaţiile dintre state. „Dumneavoastră — relevă preşedintele Universităţii din Nisa, Jean Touscoz — aţi dezvoltat şi întărit relaţiile României cu toate ţările socialiste, aţi încheiat numeroase acorduri de cooperare internaţională, pe baza principiilor coexistenţei paşnice, cu ţări aparţinînd unor sisteme economice şi sociale diferite. Dumneavoastră aţi stabilit legături strînse între România şi ţările în curs de dezvoltare, în special cu ţările africane şi latino-americane. Dumneavoastră jucaţi un rol pozitiv în căutarea păcii în Orientul Mijlociu, v-aţi pronunţat cu vigoare pentru dezarmarea mondială şi sînteţi adeptul Organizaţiei Naţiunilor Unite".

Militant neobosit pentru o lume mai bună şi mai dreaptă, preşedintele Nicolae Ceauşescu se bucură de o uriaşă popularitate în rîndul ţărilor în curs de dezvoltare din Asia, Africa şi America Latină — dovadă edificatoare a audienţei, amplă şi multilaterală, a concepţiei sale privind noua ordine economică internaţională. „Concepţia dumneavoastră, elaborată pe baze ştiinţifice, în ceea ce priveşte politica în domeniul ajutorului pentru dezvoltare are la bază o înţelepciune vizionară, întrucît dumneavoastră sînteţi convins că pacea în această lume poate fi asigurată numai dacă decalajele economice şi sociale între ţările în curs de dezvoltare şi lumea industrializată sînt eliminate", afirma dr. Peter Landesmann, vicepreşedintele Confederaţiei generale a industriilor din Austria, cu prilejul conferirii preşedintelui Nicolae Ceauşescu a Medaliei de aur a Institutului pentru problemele unei noi ordini economice internaţionale. „Preşedintele Nicolae Ceauşescu este un om politic de o foarte mare luciditate şi de un impresionant curaj, care trezeşte în mod constant admiraţia. Preşedintele Ceauşescu este interesat de toate problemele cu care sînt confruntate ţările lumii a treia — probleme pe care le cunoaşte în profunzime — şi este unul dintre oamenii de stat care colaborează în modul cel mai eficace cu aceste state", sublinia apreciatul om politic senegalez, fostul preşedinte Leopold Sedar Senghor.

Sînt astăzi bine cunoscute şi apreciate în întreaga lume importantele contribuţii ale preşedintelui Nicolae Ceauşescu în domeniul democratizării vieţii şi relaţiilor internaţionale, al soluţionării prin mijloace paşnice a tuturor problemelor existente între state. Realismul şi luciditatea stau la baza poziţiei României în marile porobleme ale lumii contemporane, a iniţiativelor preşedintelui Nicolae Ceauşescu, patriot înflăcărat şi sprijinitor neobosit al luptei popoarelor pentru emanciparea lor naţională şi socială, pentru o participare pe baza egalităţii în drepturi a fiecărei ţări la viaţa internaţională. În această ordine de idei, senatorul mexican Vicente Fuentes Diaz aprecia: „Om de stat de talie internaţională,cu o experienţă vastă şi cu o viziune nouă şi pătrunzătoare, conştient de faptul că raportul de forţe din lume s-a schimbat, preşedintele Ceauşescu înglobează în concepţia sa despre viaţa internaţională unele lucruri care sînt foarte importante, cum ar fi ideea că deosebirile de sistem social nu pot şi nu trebuie să împiedice colaborarea între ţări." „Am rămas cu puternica impresie că preşedintele Nicolae Ceauşescu este un om care crede în Organizaţia Naţiunilor Unite, care crede că ONU este un instrument adecvat pentru soluţionarea problemelor internaţionale, dar că, pe de altă parte, se simte nevoia unei schimbări a modului în care Organizaţia Mondială este folosită de către ţările membre. Vreau să mărturisesc că încrederea pe care o are domnia sa în ONU este pentru mine o sursă de reconfortare şi de siguranţă în rolul organizaţiei", îşi exprima, la rîndul său, convingerea Javier Perez de Cuellar, secretar general al ONU.

Gîndirea curajoasă şi originală, creatoare şi ştiinţifică a preşedintelui Nicolae Ceauşescu, rezultat al activităţii sale revoluţionare, al cunoaşterii nemijlocite a realităţii vieţii, a fenomenelor şi tendinţelor care se manifestă în viaţa internaţională actuală, a dat naştere unor idei de deplină recunoaştere şi consacrare mondială. Prin aceste idei, conducătorul nostru de partid şi de stat şi-a adus contribuţia excepţională şi constructivă la rezolvarea problemelor care confruntă omenirea, la identificarea căilor şi mijloacelor pentru asigurarea păcii şi securităţii în lume.

Personalitatea de anvergură mondială a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, patriotismul său înflăcărat, lupta sa neabătută pentru o lume a păcii şi colaborării, fără arme şi fără războaie, statornica promovare pe arena internaţională a ansamblului de principii noi de relaţii între state, concepţia sa revoluţionară despre noua ordine economică, despre necesitatea democratizării vieţii mondiale, viziunea sa profund ştiinţifică asupra proceselor, fenomenelor şi tendinţelor din epoca contemporană — aport inestimabil la tezaurul gîndirii materialist-dialectice — sînt trăsăturile definitorii pe care oameni politici, oameni de cultură, editori, publicişti din lumea largă le pun în evidenţă cu deosebită pregnanţă.

5% „România: Inițiative de excepție, cu valoare de pionierat și exemplu"

Inițiativele României, ale președintelui Nicolae Ceaușescu pentru dezarmare și pace pătrund tot mai statornic în conștiința omenirii. Ele se bucură de înaltă apreciere nu numai în cercurile politice, dar și la nivelul maselor populare de pretutindeni, ceea ce le atestă valoarea internațională și marea putere de convingere. Adevărul este confirmat și de sondajul de opinie efectuat, anul acesta, de către Redacția Emisiunilor pentru Străinătate (REPS) a Radioteleviziunii Române. Radio-ancheta a pornit de la interesul deosebit manifestat de opinia publică de peste hotare față de strălucita inițiativă a țării noastre de a-și reduce unilateral, cu 5 la sută, armamentele, efectivele și cheltuielile militare, precum și față de propunerea României ca toate statele să-și diminueze cu minimum cinci procente bugetele militare. Ascultătorilor le-a fost adresată invitația de a răspunde la următoarele două întrebări:

1. Ce părere aveți despre reducerea cu 5 la sută a cheltuielilor militare mondiale?
2. Ce socotiți că ar trebui întreprins cu fondurile astfel eliberate (50 miliarde dolari pe an)?

Au fost primite, pînă în luna octombrie, peste 7000 de răspunsuri din aproximativ 60 de țări de pe toate continentele. Sînt opinii și propuneri formulate de oameni simpli, acoperind o mare diversitate de profesii și preocupări. Să ne imaginăm, așadar, „o masă rotundă", în cadrul căreia (și într-un spațiu limitat) să le dăm cuvîntul...

Dezarmare, colaborare, pace

Alain Govaert, din Belgia: „Reducerea forțelor militare este o măsură cît se poate de chibzuită. Nu găsesc cuvinte spre a-mi exprima admirația față de România, care și-a redus armamentele, trupele și bugetul de apărare. Fiecare popor are dreptul de a hotărî cum să folosească resursele astfel eliberate. Scopul principal ar fi, însă, creșterea bunăstării oamenilor".

Ariteo Palacios Sanchez, din Mexic: „Înainte de a răspunde la întrebările dv., doresc să felicit poporul român și pe președintele Nicolae Ceaușescu pentru inițiativa de a reduce armamentele, efectivele și cheltuielile militare. Dacă toți șefii de stat și de guvern ar coopera pentru asemenea inițiative, teama de război ar dispărea într-un răstimp foarte scurt, iar popoarele ar trăi în siguranță, consacrîndu-și eforturile scopurilor pozitive".

Ivano Fantini, din Italia: „Salut inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu. Ar trebui ca toate țările, urmînd exemplul României, să treacă la reducerea forțelor și bugetelor militare. Cu 5 la sută mai puțini soldați și armamente, apărarea națională a statelor nu ar fi prejudiciată. În schimb, economiile obținute ar putea fi destinate obiectivelor sociale și economice".

Belaid Baali Ben Aissa, din Algeria: „Am fost foarte bucuros și plăcut impresionat de organizarea referendumului (din noiembrie 1986), fiind sigur că poporul român iubitor de pace va răspunde prin DA inițiativei propuse. Spun și eu DA pentru pace, pentru inițiativa, unică în felul ei, a României, prima țară din lume care a organizat o astfel de consultare populară".

Petrana Uskokovici, din Iugoslavia: „Și noi, radioascultătorii dv., am vota de mii de ori împotriva războiului, pentru distrugerea tuturor tipurilor de arme".

„Peacehaven – un oraș pentru pace. Situat pe coasta Sussex-ului, lîngă Brighton, Peacehaven a fost fondat de canadianul Charles Neille, pentru a marca instaurarea păcii, în 1919. Globul pămîntesc de pe monument – desemnînd locul pe unde trece, în Sussex, meridianul 0 – simbolizează faptul că toți trăim într-o singură lume". Este, acesta, conținutul cărții poștale ilustrate (pe care o reproducem) adresată de ascultătorul britanic Ron Montague.

Joop Van Der Hoeven, din Olanda: „Referendumul din România a fost, fără îndoială, un succes răsunător. La noi, în Olanda, televiziunea a și început să pregătească opinia publică în vederea creșterii alocațiilor militare. Consider foarte înțeleaptă aprecierea președintelui Nicolae Ceaușescu potrivit căreia popoarele lumii trebuie să-și unească eforturile în lupta pentru pace".

Ralf Laadusch, din Republica Democrată Germană: „Este un pas important întreprins de România, sub conducerea președintelui Nicolae

Ceaușescu, în direcția asigurării păcii și un exemplu pe care toate statele ar trebui să-l urmeze. Aceasta ar însemna atît economisirea de fonduri pentru dezvoltare, cît și eliberarea omenirii de groaza războiului. România și-a dovedit dorința de a spori fondul încrederii internaționale".

Julia Encalada, din Cuba: „Inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu privind reducerea cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și alocațiilor militare și destinarea acestor fonduri dezvoltării naționale reprezintă un exemplu, demn de a fi urmat, de îndrăzneală și de încredere în viitor".

Ron Montague, din Marea Britanie: „Reducerea cu 5 la sută a înarmărilor de către marile puteri (și alte state) nu ar schimba echilibrul de forțe, dar ar însemna un prim pas spre încetarea cursei înarmărilor. Sînt sigur că omenirea va da un răspuns pozitiv exemplului minunat oferit de România".

Vladimir Gudzenko, din Uniunea Sovietică: „România este singura țară care a efectuat reducerea bugetului de apărare cu 5 la sută. A fost un act de bunăvoință față de celelalte popoare ale Europei, ale întregii lumi. Sper ca exemplul țării dv. să fie urmat de alte state".

Dan Shelby, din Statele Unite: „Pacea este un bun foarte greu de obținut, dar sperăm că, într-o bună zi, vom reuși să o instaurăm pe tot Pămîntul. Aici, în SUA, se știe mult despre activitatea României consacrată dezarmării".

Wolfgang Kühn, din Republica Federală Germania: „Inițiativa României a găsit în familia noastră și printre cunoștințele pe care le avem o deplină aprobare. Resimțim măsura ei ca un impresionant act de bunăvoință și un exemplu pentru oamenii politici din întreaga lume".

Kurt Zawadill, din Austria: „Nu cunosc o altă țară care să ia politica ei atît de în serios și care să-și susțină cu atîta consecvență declarațiile prin fapte. În vremurile pe care le trăim, măsurile pentru pace și colaborare sînt binevenite, iar în acest domeniu România se află în primele rînduri".

Boukhami Mohamed, din Maroc: „România a adoptat, din nou, o mare hotărîre. Inițiativa ei este deosebit de pozitivă".

Mahbub Fard, din Iran: „România a procedat la una dintre cele mai umanitare acțiuni, căutînd să convingă omenirea că poate fi oprită cursa înarmărilor. Acest deziderat este realizabil prin eforturile susținute ale tuturor națiunilor".

Roderick Kaunda, din Zambia: „Îmi exprim bucuria de a constata cît de preocupat este poporul român de legătura dintre dezarmare și dezvoltare".

Frasun Kundu, din India: „Noua inițiativă de pace din România a dovedit, încă o dată, că țara dv. rămîne printre promotorii de prim rang ai păcii".

Manabu Kubota, din Japonia: „Salut ideea — deja pusă în practică de România — de a fi reduse bugetele militare. Dacă fiecare țară ar face acest lucru, situația internațională ar fi cu mult mai bună".

José Luiz Nascimento, din Brazilia: „Doresc să felicit poporul român și conducerea sa pentru eforturile consacrate politicii de pace și dezarmare în întreaga lume".

Miguel Valles Martinez, din Spania: „Eu am o părere foarte clară. Dacă ar fi după mine, aș reduce toate armamentele, pentru ca toate popoarele să trăiască în pace și prietenie. Noua inițiativă a României este nobilă și umană, ilustrînd concepția înțeleaptă și umanistă a președintelui Nicolae Ceaușescu despre pace".

Marco Battaglia (elev în vîrstă de 14 ani) din Italia: „Gîndesc că reducerea cheltuielilor militare este o idee minunată. Eu le-aș reduce cu 100 la sută și poate că măsura adoptată de dv. e un prim pas în această direcție".

Else Greene, din Canada: „Tot mai mulți oameni politici recunosc că, dintr-un război nuclear, nu poate ieși nimeni învingător. Eu nu sînt decît o gospodină, dar am convingerea că din nici un fel de război nu poate ieși nimeni învingător, fiindcă nici un fel de război nu poate rezolva problemele complicate".

■

Ajunși la acest punct, să continuăm „masa rotundă" prin a urmări propunerile formulare ca răspunsuri la a doua întrebare a sondajului de opinie.

Marile beneficii ale reducerii cheltuielilor militare

Juan Manuel Rodriquez Molinero, din Spania: „Prin reducerea bugetelor militare, s-ar elibera mari resurse, care ar putea fi utilizate în două forme: pe plan intern — pentru a îmbunătăți serviciile și nivelul de trai al poporului, a stimula cercetarea științifică și a crea, în țările afectate de șomaj, întreprinderi și noi locuri de muncă; pe plan extern — pentru a sprijini țările subdezvoltate să se elibereze de datoria externă și să-și construiască școli de calificare".

A.V. Gursko, din Uniunea Sovietică: „Banii obținuți prin reducerea puterii militare nu ar fi de prisos nici pentru țările capitaliste, nici pentru statele socialiste. Ei ar putea fi folosiți pentru: reducerea șomajului, dezvoltarea medicinii, a științei și tehnicii; întărirea bazei tehnico-materiale a societății; lichidarea analfabetismului; înflorirea învățămîntului; cucerirea pașnică a spațiului cosmic; stimularea activităților culturale și sportive".

Giovanni Sergi, din Italia: „Resursele economisite prin dezarmare ar trebui destinate unor obiective, precum construirea de școli, case pentru oamenii lipsiți de adăpost, fabrici, spitale, silozuri, diguri, sisteme de irigații de care este atîta nevoie. Aș vrea să dau cîteva exemple concrete: cu banii cheltuiți pe o pușcă automată s-ar putea cumpăra 82 de săpători mecanice, pe un tanc — 6222 de vite, pe un avion militar F-15 — 1350 de tractoare de 78 CP, pe un submarin nuclear — 25 000 locuințe".

Jens Radeske, din Republica Democrată Germană: „Ce s-ar putea întreprinde cu 5 la sută din fondurile militare eliberate pentru alte scopuri? Eu, fiind elev și avînd 14 ani, mă gîndesc că sumele ar servi foarte bine pentru realizarea unor bogate materiale didactice în toate țările".

Harold Patt, din Noua Zeelandă: „O reducere a tuturor armamentelor, trupelor și alocațiilor militare cu minimum cinci procente ar însemna, într-adevăr, un mare pas spre rațiune. Personal, consider că focoasele nucleare ar trebui aruncate în înaltul cerului și făcute să explodeze în afara sistemului solar!" (Ar fi de adăugat doar faptul că savanții nu exclud posibilitatea ca și pe alte corpuri cerești să existe ființe inteligente, ori alte forme de viață, de unde cerința ca focoasele nucleare să fie dezafectate pe Terra...)

Alberto Ramirez, din Republica Dominicană: „50 miliarde dolari reprezintă fonduri suficiente ca Republica Dominicană să-și rezolve problemele pînă în anul 2154. Dar, ca să nu fim egoiști, apreciem ca sumele respective ar putea fi destinate și altor state, îndeosebi lumii a treia, pentru construcția de fabrici, școli și spitale".

Siegfried Kramer, din Republica Democrată Germană: „Dacă o asemenea sumă (50 miliarde dolari) ar fi repartizată pentru dezvoltarea unei ţări ca R.D.G., aceasta ar însemna 2777 dolari pe locuitor, ceea ce reprezintă enorm. Dincolo de astfel de calcule, consider că înarmările trebuie să înceteze complet".

Mahmud Djahandide, din Iran: „După opinia mea, fondurile de 50 miliarde dolari pe an ar putea fi utilizate astfel: 10 miliarde pentru crearea de locuri de muncă; 10 miliarde pentru lichidarea neştiinţei de carte prin ridicarea de şcoli; 15 miliarde pentru construcţia de locuinţe şi punerea lor la dispoziţia celor nevoiaşi; 10 miliarde pentru noi spaţii verzi şi locuri de agrement; în sfîrşit, 5 miliarde dolari ca burse pentru studii în străinătate".

Else Greene, din Canada: „Cu banii irosiţi pe înarmări s-ar putea amenaja tabere internaţionale pentru şcolari. Copiii din diferite ţări ar avea, astfel, mai multe prilejuri de a se apropia, de a învăţa limbi străine, creîndu-se, prin aceasta, o nouă bază de prietenie şi înţelegere pentru generaţiile de astăzi şi de mîine. Pentru oamenii care au de suferit din cauza calamităţilor naturale, s-ar construi tabere de salvare, cu adăposturi, hrană şi medicamente, incomparabil mai utile decît taberele militare".

Ramon Musons Soler, din Spania: „Cu sumele economisite prin dezarmare, ar putea fi sprijinite ţările din lumea a treia şi s-ar putea asigura un fond pentru combaterea terorismului".

Pascal Languin, din Franţa: „În ceea ce mă priveşte, sînt pentru reducerea bugetelor militare mondiale cu 100 la sută şi sper ca oamenii de stat să ajungă la aceeaşi convingere. Cu banii obţinuţi astfel s-ar asigura lupta împotriva bolilor care continuă să facă victime, s-ar ajuta ţările subdezvoltate cu vaccinuri şi medicamente, s-ar construi sau repara locuinţe".

John Bellovich, din Statele Unite: „Sînt întru totul de acord cu propunerea României de a fi reduse cu minimum 5 la sută cheltuielile militare. Dacă Statele Unite ar accepta o asemenea reducere, am putea folosi banii pentru sistemul de asistenţă sanitară americană, lucru extrem de necesar".

Gashua Lakhdar, din Algeria: „De ce să cheltuiască statele sume colosale pentru arme de distrugere, în loc să le folosească pentru dezvoltare? România cheamă la reducerea bugetelor militare şi la sporirea resurselor pentru dezvoltare".

Carmen Diaz, din Panama: „Resursele cheltuite pe armamente ar trebui folosite mai ales pentru dezvoltarea asistenţei medicale şi a construcţiei de apartamente".

Wolfgang Weber, din Republica Federală Germania: „Cu sumele obţinute prin dezarmare s-ar putea plăti o parte a datoriilor externe ale ţărilor în curs de dezvoltare şi s-ar combate cu succes sărăcia şi şomajul. Din contravaloarea a 27 rachete nucleare MX, s-ar putea achiziţiona necesarul de maşini agricole în lumea a treia; cu preţul a numai două submarine nucleare, toţi neştiutorii de carte din lume ar putea fi şcolarizaţi".

Ron Montague, din Marea Britanie: „România este din nou în primele rînduri, avansînd această splendidă propunere, care ar trebui aplicată. Cu o parte din fondurile economisite, s-ar putea înfiinţa un post de radio al ONU, care să transmită în toată lumea ştiri despre activitatea Naţiunilor Unite, despre modul în care UNICEF contribuie la salvarea copiilor, OMS combate bolile ş.a.m.d.".

Capobianco Federico, din Italia: „Cu 50 miliarde dolari, s-ar putea ocroti mările, construi mii de case, săpa mii de fîntîni pentru setea Africii, ridica mai multe spitale şi şcoli. S-ar putea cerceta spaţiul cosmic, ne-am apropia de Venus, am afla dacă sînt locuitori şi pe alte planete. Ne-ar mai rămîne resurse spre a cultiva 50 milioane de trandafiri, spre a-i dărui copiilor, femeilor".

B.A. Akkermans, din Olanda: „Toate ţările ar avea lucruri realmente foarte importante de făcut cu banii care se irosesc în cursa înarmărilor. În ceea ce mă priveşte, cred că bugetele militare ar trebui reduse cu 95 la sută! Există un amplu curent de opinie pretutindeni în lume în favoarea dezarmării. Există şi speranţa că, prin unirea eforturilor tuturor oamenilor, simpli şi politici, se va pune capăt aberantei curse a înarmărilor".

O emoţionantă scrisoare a fost transmisă din localitatea Charata (Argentina), purtînd semnăturile unui grup de 10 elevi, fete şi băieţi:

Mirna şi Estely Laurenza: „Iniţiativa preşedintelui Nicolae Ceauşescu este demnă de un om care străbate cu nobleţe drumul vieţii. Cît despre fondurile obţinute prin dezarmare, ele ar trebui folosite mai ales în construcţia de locuinţe". **Rosario Benassi:** „Iniţiativa ţării dv. arată că românii au un înalt spirit de răspundere şi că iubesc omenirea. Banii economisiţi ar putea fi destinaţi spitalelor". **Mirna Guilana:** „Salut această idee. Aş folosi sumele respective în dezvoltarea învăţămîntului". **Estela Diaz:** „Fondurile economisite le-aş repartiza pentru ocrotirea sănătăţii". **Gladis Bartolini:** „Măsura i-ar ajuta îndeosebi pe cei care nu au şcoli". **Lia Ferronato:** „Hotărîrea României ar trebui urmată de toate popoarele, iar economiile realizate să fie consacrate locuinţelor". **Ariel Rodriguez:** „O astfel de măsură ar fi excelentă. Aş folosi economiile în domeniul sănătăţii". **Hugo şi Ariel Garcia:** „Măsura adoptată de România deschide porţile spre dezarmare, deziderat care ar transforma în realitate visul de pace al tuturor oamenilor de pe planeta noastră. Fondurile economisite le-am consacra îndeosebi învăţămîntului şi culturii".

„Daţi păcii toate şansele!"

Acesta este sensul adînc şi mesajul esenţial al opiniilor şi propunerilor prezentate, idei nobile şi generoase, determinate în exprimarea lor şi de caracterul nobil şi generos al iniţiativelor româneşti de pace şi dezarmare. „Sînt sigură — scrie **Julia Encalada** din **Cuba** — că nici un popor nu doreşte război. Toţi dorim să trăim în pace şi să avem garanţia că, bunăoară, copiii nu se nasc astăzi spre a muri mîine. Din nefericire, asemenea primejdii ne ameninţă. Trebuie, de aceea, să punem capăt oricăror pericole de război, pentru a ne asigura nouă, precum şi generaţiilor viitoare, pacea". La rîndul său, **G.A. Patrocinio, din Portugalia,** a gîndit ca răspuns la sondajul de opinie următorul mesaj: „Fie ca toţii copiii să poată dormi liniştiţi şi să se joace fericiţi în parcuri şi grădini; fie ca treptele şcolilor să fie mereu roase şi lustruite, iar cele ale închisorilor să fie acoperite de muşchi; fie ca fierul plugului să strălucească totdeauna, iar săbiile să ruginească în tecile lor! Să luptăm cu toţii pentru pace, dînd ce-i mai bun pentru înţelegerea paşnică dintre oameni, dintre naţiuni".

Noua iniţiativă de pace şi dezarmare a României are, astfel, şi darul de a lumina speranţele oamenilor de pretutindeni într-o lume a păcii şi demnităţii, de a întări convingerile şi opţiunile pentru o nouă devenire a omenirii, dovedind că înfăptuirea marilor idealuri ale vremii pe care o parcurgem este nu numai necesară, dar şi posibilă.

Ion Jercan

Răspuns aspirațiilor și intereselor naționale ale poporului român

Duminică 7 decembrie 1941, o oră după amiază, un tren special a părăsit, în cel mai strict secret, Londra, îndreptîndu-se spre baza navală din Scoția, de la Invergordon. Principalul pasager era ministrul de externe Anthony Eden. Dar ținta călătoriei se afla mult mai departe. Pe ruta arctică, el urma să ajungă de la baza de la Scapa Flows, din insulele Orkney, la Murmansk și de acolo la Moscova, în vecinătatea căreia ajunseseră unitățile înaintate ale Wehrmachtului. Scopul: convorbiri cu șeful guvernului sovietic, I.V. Stalin, primele la un asemenea nivel, de cînd fusese semnat acordul (la 12 iulie 1941) dintre cele două țări cu privire la acțiunile comune împotriva Germaniei. Se lăsase înserarea cînd, oprindu-se într-o mică gară, pasagerii au aflat vestea că Japonia atacase baza americană de la Pearl Harbor. În momentul respectiv nu se știa încă de faptul că nu numai Statele Unite fuseseră atrase în război, dar și că Marea Britanie fusese ținta agresiunii în Extremul Orient. Totuși, prima reacție a lui A. Eden, care suferea atunci de gripă, a fost că ar fi mai bine să se întoarcă la Londra. Dar o convorbire telefonică cu premierul W. Churchill i-a risipit dubiile.

Lumea de după război

Convorbirile Stalin–Eden, de la Kremlin, începute la 16 decembrie 1941, au fost primele care au abordat, în cadrul coaliției antihitleriste, ce se conturase odată cu amplificarea războiului la dimensiunea planetei, problemele Europei postbelice. Eden a sosit la Kremlin la ora 19.00. Din primul moment, conducătorul sovietic i-a prezentat proiectele a două tratate: unul de asistență mutuală, inclusiv pentru perioada de după război, celălalt referitor la reconstrucția postbelică a Europei și conținutul tratatelor de pace. La ultimul document a mai fost atașat, în cursul discuției, un protocol secret, care definea reglementări teritoriale, în primul rînd recunoașterea frontierelor apusene ale Uniunii Sovietice din momentul agresiunii hitleriste de la 22 iunie 1941[1]. Ministrul de externe britanic n-a avut nici un dubiu că Stalin s-a pronunțat în favoarea revenirii Transilvaniei de nord la România[2]. Cînd, în luna martie 1943, ministrul de externe britanic a fost, pentru aproape trei săptămîni, la Washington – ceea ce a prilejuit o amplă trecere în revistă a țelurilor de război –, el a împărtășit interlocutorilor săi americani – cum își nota subsecretarul de stat S. Welles – „că, în timpul ultimei vizite la Moscova, a constatat un mare antagonism față de Ungaria". După cum sintetiza profeso-

1) Înaintea călătoriei, ambasadorul american la Londra, J. Winant, a fost informat de un proiect britanic de memorandum anglo-sovietic referitor la țelurile privind războiul și organizarea postbelică a lumii, ce urma să fie discutat la Moscova. Departamentul de Stat i-a instruit pe Winant să comunice opinia negativă „de a se încheia acorduri privind probleme specifice ale organizării postbelice". Această poziție concorda cu cea transmisă de președintele F.D. Roosevelt lui W. Churchill, în august 1941, la Conferința Atlanticului (**Magazin istoric**, nr. 7/1986).

2) Poziția britanică, stabilită într-un memorandum al Foreign Office din 8 mai 1941, prevedea, printre altele, ca în cazul României „să-i fie înveninate relațiile cu Ungaria. Dacă am putea asmuțe Ungaria și România una în beregata celeilalte, am putea provoca germanilor reale dificultăți".

rul H. Feiss, care, la vremea respectivă, era consilier al Departamentului de Stat, „Eden socotea că Stalin ar dori să pedepsească Ungaria și să o facă să restituie teritoriul României". De altfel, înaintea călătoriei peste ocean, Eden sondase prin canale diplomatice opinia guvernului sovietic și, conform memoriilor sale, constatase că, în problema frontierelor, poziția U.R.S.S. rămăsese aceeași ca și în cursul convorbirilor din decembrie 1941. În nota lui S. Welles asupra discuției din 16 martie 1943 se arată că, atunci cînd ministrul de externe britanic s-a referit la poziția lui Stalin față de Ungaria, „Lord Halifax[3] a sugerat că aceasta poate însemna că Ungaria va fi obligată la concesiuni teritoriale viitoarei Românii. D. Eden a spus că el crede că aceasta e verosimil".

Deși, din momentul convorbirilor Stalin-Eden - cînd linia frontului era la doar o sută de kilometri de Moscova - și pînă cînd drapelul victoriei a fost înălțat în inima Berlinului pe cupola Reichstagului, poziția U.R.S.S. față de problemele postbelice a înregistrat o serie de evoluții, ea a rămas constantă în cele ce priveau frontierele apusene ale U.R.S.S. și în alte cîteva. Printre acestea, judecînd pe baza documentelor accesibile, se include și poziția în favoarea revenirii, profund justificate, la România a nordului Transilvaniei. Încă din momentul în care s-a produs (la 30 august 1941) Dictatul de la Viena, U.R.S.S. a apreciat că, în acțiunea întreprinsă de Germania nazistă și Italia fascistă, se află și o amenințare implicită la adresa ei, ceea ce a făcut ca relațiile sovieto-germane să se înăsprească. Chiar la 1 septembrie 1940, Comisarul poporului pentru afaceri externe, V.M. Molotov[4], a făcut o declarație șefului reprezentanței diplomatice a Reichului la Moscova, în care califica acțiunea germană la Viena ca violînd obligația conținută în articolul III al Tratatului de neagresiune din 23 august 1939[5]. De asemenea, cînd, la 10 octombrie 1940, însărcinatul cu afaceri W. von Tippelskirch l-a informat pe Comisarul poporului că „o misiune militară cu anumite formațiuni de instrucție din Wehrmacht" a fost trimisă în România, dat fiind „interesul german vital în acele regiuni care trebuie să fie apărate împotriva unei periclitări de către englezi", conform raportului diplomatic al ambasadei germane de la Moscova către ministerul de externe din Berlin, „Molotov n-a vrut să recunoască existența unui asemenea pericol". La 24 iunie 1941, la două zile după declanșarea agresiunii împotriva U.R.S.S. - război în care România fusese antrenată, în pofida voinței poporului, de către clica militaro-fascistă antonesciană -, V.M. Molotov, primindu-l pe ministrul României la Moscova, Grigore Gafencu[6], i-a declarat (conform însemnărilor acestuia): „Cînd Germania v-a dat așa-zisa garanție,[7] am protestat împotriva acestei garanții, fiindcă simțeam că e menită să tulbure raporturile dintre U.R.S.S. și România. Această garanție însemna sfîrșitul independenței dv. Ați intrat sub dependența Germaniei. Cîteva luni mai tîrziu, ați și fost ocupați, de fapt, de trupele germane". După doi ani și jumătate, G. Gafencu, aflat la Geneva de la sfîrșitul toamnei 1941, fără o calitate oficială, are una din obișnuitele întîlniri cu Jaroslav Kopecky, reprezentantul guvernului cehoslovac în exil, cu sediul la Londra. Diplomatul cehoslovac îi spune, la 4 decembrie 1943, „că Beneș[8] a hotărît să pună din plin chestiunea Transilvaniei la Moscova". Într-adevăr, președintele Edvard Beneș intenționa, de mai mult timp, să plece la Moscova în vederea încheierii Tratatului de prietenie, asistență mutuală și colaborare postbelică între U.R.S.S. și Cehoslovacia. Unii lideri ai opoziției burgheze românești, I. Maniu și, separat, Gh. Tătărăscu, făcuseră demersuri, prin canalele ce le aveau în Elveția, pentru ca Beneș să pledeze cauza României. Conform minutei întocmită de partea cehoslovacă la întrevederea Beneș-Molotov, din 16 decembrie 1943, Comisarul poporului a precizat că, „în privința Transilvaniei, în cursul verii trecute, le-am trimis englezilor un memorandum în care am arătat că problema Transilvaniei nu a fost rezolvată în așa fel încît să se facă dreptate românilor". În legătură cu România se putea citi în Protocolul convorbirilor Beneș-Molotov, din 14 și 16 decembrie, și Stalin-Beneș, din 18 decembrie: „S-a afirmat consensul că poporul român, spre deosebire de regimul care a tîrît România în război, nu poartă o responsabilitate directă pentru război (...) S-a exprimat speranța îndreptățită că se va putea crea o Românie nouă, democratică. U.R.S.S. consideră, de asemenea, just să ia apărarea României în disputa cu Ungaria și s-o ajute pe prima în justa rezolvare a problemei Transilvaniei". Concluziile trase de E. Beneș, inclusiv cele referitoare la România, au fost transmise guvernelor britanic și american. Președintele cehoslovac s-a adresat, personal, lui Churchill și Eden. La 13 ianuarie, însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite pe lîngă guvernul cehoslovac în exil de la Londra, A. Schoenfeld, anunța Departamentul de Stat că, așa cum i-a spus ministrul interimar de externe H. Ripka, sovieticii „sînt hotărîți să-i sprijine pe români în ce privește Transilvania". La 26 ianuarie, J. Kopecky îi remite o dare de seamă de la E. Beneș lui G. Gafencu, care transcrie: „U.R.S.S. este gata să recunoască drepturile noastre asupra Ardealului și să ne dea sprijinul ca să ne întregim țara în Vest". La 2 februarie 1944, un supliment de informare consemnează că Molotov a declarat că „Uniunea Sovietică este gata să aplice față de România politica bunei vecinătăți, iar în litigiul româno-ungar ea va fi alături de România în același sens ca și Cehoslovacia"[9].

La 4 februarie, G. Gafencu trimite în țară o scrisoare, în limba franceză, prin care E. Beneș îi împărtășește lui I. Maniu concluziile desprinse din convorbirile de la Moscova. Scrisoarea menționează, în plus față de problemele mai sus evocate, că I.V. Stalin „m-a asigurat că Transilvania trebuie să rămînă românească". Din arhive rezultă că textul scrisorii a fost adus la cunoștința lui I. Antonescu de Serviciul Special de Informații (S.S.I.). Dintr-o convorbire din 7 martie 1944 cu ministrul Elveției la București, René de Weck, revenit pentru scurt timp în țara sa, G. Gafencu află că acesta considera că mesajul lui Beneș a contribuit la trimiterea prințului B. Știrbey „să ia contact cu cei Trei Aliați". La 10 martie 1944, într-un interviu acordat cotidianului britanic **Daily Express**, președintele E. Beneș face public că Stalin „ar fi gata să sprijine cererile României asupra Transilvaniei întregi".

---

[3] 1881-1959. În momentul Dictatului de la Viena, ministru de externe al Marii Britanii; din ianuarie 1941, ambasador la Washington.

[4] 1890-1986. Președinte al Consiliului Comisarilor Poporului - șef al guvernului (1930-1941) și ministru de externe (1939-1949, 1953-1956).

[5] În acest articol se stipula: „Guvernele ambelor Părți contractante vor menține în viitor un contact pentru a se consulta și informa una pe alta în problemele referitoare la interesele lor comune".

[6] 1892-1957; fost ministru de externe al României (decembrie 1938-mai 1940).

[7] „Garanția" a fost un act consecutiv Dictatului de la Viena.

[8] 1884-1948; președinte al Republicii Cehoslovace 1935-1938 și 1940-1948.

[9] În mesaj se menționa că lui Stalin și Molotov li se arătase că punctul de vedere cehoslovac este: „Transilvania trebuie să fie reintegrată României".

Împotriva Dictatului de la Viena

„Luptă pentru eliberarea fraţilor din Ardealul de Nord!" – unul dintre manifestele Partidului Comunist Român în anii războiului – era chemarea cu cel mai profund ecou în rîndurile întregului popor şi nelipsită în orice acţiune de formare a acelei coaliţii naţionale antihitleriste, capabilă să înlăture dictatura militaro-fascistă, să includă România în coaliţia internaţională antihitleristă, să recucerească libertatea şi independenţa naţională. Încă în Platforma-program din 6 septembrie 1941, C.C. al P.C.R. situa la loc de frunte, între obiectivele realizării Frontului Unic Naţional, lupta „împotriva dictatului hitlerist de la Viena asupra Ardealului". În iunie 1943, Comitetul Central, în hotărîrea privind constituirea Frontului Patriotic Antihitlerist, înscria printre punctele platformei care „să unească toate forţele naţionale ale ţării", „apărarea Ardealului de Sud şi a Banatului; răsturnarea Dictatului de la Viena şi eliberarea poporului din Ardealul de Nord de sub jugul hitlerist al lui Horthy". De altfel, „apărarea Ardealului şi dărîmarea Dictatului de la Viena" – cum scria ziarul în ilegalitate al partidului, **România liberă**, la 15 aprilie 1943 – a devenit principalul catalizator al unirii tuturor forţelor în lupta pentru eliberarea de sub jugul fascist.

Prin canalele de care dispuneau în (şi în legătură cu) România, din demersurile secrete („tatonările de pace") ale guvernului antonescian şi opoziţiei burgheze pe lîngă Marea Britanie şi Statele Unite, principalele puteri ale coaliţiei antihitleriste erau perfect la curent că, în privinţa respingerii actului brutal de forţă al Dictatului de la Viena şi revenirii părţii de nord-vest a Transilvaniei la ţară, în România exista o deplină unanimitate – de la comunişti şi pînă la cercurile palatului. La sfîrşitul lunii martie 1944, la Departamentul de Stat, conform unui memorandum al Diviziei pentru afacerile Europei de Sud, se considera – de altfel, o opinie similară există şi la Foreign Office – că, din poziţia U.R.S.S. privind frontiera sa din iunie 1940, ar fi decurs dorinţa „Moscovei de a oferi să compenseze pe români, sprijinind cererile lor de a li se înapoia Transilvania". Acelaşi document arăta că, deşi poziţia Statelor Unite nu fusese încă deplin stabilită, studiile întocmite „asupra acestei complicate chestiuni tind să conducă în direcţia unei oarecari forme de autonomie transilvăneană". Întrucît la 17 martie, chiar în prima zi a convorbirilor, de la Cairo, cu reprezentanţii Marii Britanii, U.R.S.S. şi S.U.A., prinţul Barbu Ştirbey ceruse asigurări şi în privinţa respectării drepturilor teritoriale ale României asupra Transilvaniei, la Departamentul de Stat s-a apreciat, după patru zile, că „problema Transilvaniei este atît de complexă şi serioasă, încît impune o examinare generală postbelică". În seara de 30 martie, cînd ambasadorul sovietic M.V. Novikov a avut o convorbire cu B. Ştirbey, acesta – după relatarea sa cuprinsă într-un document britanic – l-a întrebat pe ambasadorul sovietic dacă Rusia favoriza redarea Transilvaniei României. Ambasadorul sovietic a răspuns că nu primise nici o instrucţiune oficială în această problemă, dar i-a arătat lui Ştirbey o hartă oficială în care (...) se prezenta întreaga Transilvanie ca aparţinînd României. Ambasadorul sovietic a repetat din nou că el nu primise nici o instrucţiune în această problemă, dar Ştirbey putea să-şi tragă propriile concluzii din această hartă".

La 8 aprilie, ambasadorul M.V. Novikov a remis reprezentanţilor britanic şi american condiţiile sovietice de armistiţiu care să fie propuse României. La 11 aprilie, în şedinţa Cabinetului de război, conform minutei păstrată în arhivele britanice premierul W. Churchill a prezentat aceste condiţii. În minută, se poate citi la punctul 6 al condiţiilor: „Guvernul sovietic consideră Arbitrajul de la Viena ca fiind nejust şi este gata să conducă operaţiuni comune cu România împotriva ungurilor şi germanilor în vederea restituirii către România a întregii Transilvanii sau a părţii ei mai mari". În această chestiune, deşi a apreciat că România „are un drept mai bun asupra Transilvaniei decît Ungaria" şi că „acesta a fost punctul de vedere de la sfîrşitul primului război mondial", W. Churchill a considerat că „nu este dorit să se facă o reglementare finală a problemei teritoriale înainte de Conferinţa păcii". În consecinţă, – a informat el cabinetul, – i-a telegrafiat lui V.M. Molotov propunîndu-i să se adauge cuvintele „cu condiţia confirmării la încheierea păcii". Premierul a dat citire, apoi, telegramei lui Molotov, care, în legătură cu clauza privind Transilvania, era de acord să se adauge cuvintele: „Aceasta urmează să fie supusă aprobării la încheierea păcii".

Condiţiile sovietice de armistiţiu au fost remise la 12 aprilie, la Cairo, lui B. Ştirbey, căruia i s-a comunicat că ele întrunesc aprobarea Marii Britanii şi Statelor Unite. În aceeaşi zi, ministrul sovietic în Suedia, A.M. Kollontay, a remis la Stockholm ministrului român F. Nanu „condiţiile minimale de armistiţiu". La 26 august 1944, agenţia „TASS" a făcut publice condiţiile de armistiţiu pe care, „în ziua de 12 aprilie 1944, guvernul sovietic (le-)a propus guvernului român al mareşalului Antonescu", la punctul 6 era trecut: „Guvernul sovietic consimte la anularea clauzei cuprinse în arbitrajul de la Viena privitoare la Transilvania şi asigură României ajutorul său în vederea eliberării Transilvaniei"[10].

Menţinîndu-şi iluzia că ar putea ajunge la un armistiţiu separat cu puterile anglo-saxone sau cel puţin la prezenţa trupelor anglo-americane, reprezentanţii guvernului antonescian – crezînd că vor exercita presiuni prin faptul că, la convorbirile de la Stockholm, U.R.S.S. acordase condiţii mai bune – au informat despre ele Marea Britanie şi Statele Unite.

[10] Aflînd, la 27 august 1944, de nota „TASS", G. Gafencu îşi însemna în „Jurnalul" său: „Acestea sînt condiţiile pe care mi le-a comunicat Beneş, în aprilie 1944. Sovieticii, deci, au păstrat aceleaşi condiţii anunţate". Într-adevăr, la 27 aprilie, G. Gafencu primise la Berna, de la I. Kopecky, o scrisoare a preşedintelui E. Beneş conţinînd „condiţiile minime ale armistiţiului" cu precizarea că erau „primite din partea d-lui Molotov". La punctul 6 scrie: „Guvernul sovietic socoteşte hotărîrea Arbitrajului de la Viena ca nedreaptă şi el este gata să efectueze, de comun acord cu românii, operaţiunile împotriva germanilor şi ungurilor, cu scopul de a înapoia Transilvania României. Confirmarea acestei prevederi este rezervată Conferinţei de pace". E. Beneş indica în scrisoare: „Este pentru prima dată, cînd Rusia s-a pronunţat în mod oficial, faţă de dvs., în problema Transilvaniei, aşa cum am stăruit asupra acestui subiect în timpul şederii mele la Moscova, şi cum l-am enunţat în interviul meu din «Daily Express»".

Astfel, la 8 iulie, lordul Moyne, ministru rezident britanic pentru sfera de acțiune a Comandamentului Orientului Mijlociu, informa la Foreign Office, din surse diplomatice românești, despre acest fapt, situînd pe primul loc „omiterea clauzei restrictive privind Transilvania, inserată de guvernul Majestății Sale" (britanice). Încă la 24 iunie, ambasadorul american la Madrid, C. Hayes, transmisese la Washington, în urma unor contacte cu diplomați români (printre care șeful de cabinet al lui M. Antonescu), despre „informațiile care circulă la București" privind condițiile sovietice de armistițiu și printre care se situa: „asistență și chiar sprijin militar României în vederea redobîndirii teritoriului pierdut (în 1940) prin arbitrajul de la Viena (Transilvania de Nord)". Astfel de relatări nu constituiau o surpriză la Departamentul de Stat, unde poziția era cunoscută și din sursă sovietică. De altfel, într-un studiu încheiat la 20 aprilie, la Departamentul de Stat se afirma: „Există indicii că guvernul sovietic favorizează restaurarea frontierelor de la Trianon și ar putea, în cursul operațiunilor militare, să accepte ca România să-și recapete nordul Transilvaniei". Problema era știută prea bine și în cele mai înalte sfere din Statele Unite și Marea Britanie. Astfel, într-un mesaj din 11 iunie adresat președintelui F.D. Roosevelt, premierul W. Churchill îi evocă faptul că „rușii sînt pe cale să intre în România în mare forță și să ajute România să-și ia înapoi partea Transilvaniei de la Ungaria, cu condiția ca românii să intre în acțiune, ceea ce ei ar putea să o și facă"[11]. De fapt, linia frontului ajunsese pe teritoriul României. Partidul Comunist Român – așa cum sublinia în **România liberă** (26 mai 1944) – considera: „Drumul spre salvare este: lupta imediată a întregului popor sprijinit de întreaga armată a țării, sub conducerea unui Comitet Național, format din reprezentanții tuturor forțelor democratice și antihitleriste, pentru: 1. Ruperea imediată a legăturii cu Germania hitleristă. 2. Ieșirea din războiul pe care România îl duce alături de nemți (...). 3. Alungarea guvernului hitlerist Antonescu de la cîrma țării. 4. Formarea unui guvern compus din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, care să ceară și să încheie pace cu Rusia Sovietică, Anglia și Statele Unite. 5. Încheierea unor alianțe cu aceste puteri pentru participarea activă la zdrobirea armatei hitleriste. 6. Armata română, sprijinită de întregul popor și de puterile aliate, să alunge pe nemți și grofii unguri din Ardealul de Nord".

Eliberarea Transilvaniei de Nord — misiune de onoare

Chiar în primele momente ale declanșării evenimentelor de la 23 august 1944, care au luat prin surprindere întreaga lume, obiectivele pentru care militase consecvent P.C.R. au fost însușite de noul guvern. Proclamația șefului statului, difuzată, în acea zi, pentru istorie, la ora 22,20, anunțînd doborîrea dictaturii militaro-fasciste, prevedea încetarea operațiunilor împotriva Națiunilor Unite și arăta: „alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină". Devenit partid de guvernămînt, P.C.R., într-una din primele declarații publice, în noua sa calitate, făcea următorul apel: „Alături de marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alungarea armatelor nemțești din țară și din Ardealul de Nord, să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și (pe) agenții lor care se găsesc în țară". Încă la ora 01,00, din 24 august, posturile de radio românești răspîndiseră în lume Declarația noului guvern care preluase, de numai cîteva ore, cum se spunea chiar în textul ei, „conducerea statului în cele mai grele și hotărîtoare împrejurări pentru soarta poporului român".

„În domeniul politicii externe – se afirma în Declarație – prima măsură luată de guvern a fost acceptarea armistițiului cu Națiunile Unite. Prin reprezentanții autorizați, guvernul Uniunii Sovietice și guvernele din Marea Britanie și Statele Unite au garantat independența României și, în cadrul suveranității respectate, neamestecul lor în viața noastră de stat (...) România consideră, de azi înainte, Națiunile Unite ca națiuni prietene. Recunoașterea, de către guvernele din Moscova, Londra și Washington, a nedreptății făcute României prin Dictatul de la Viena deschide posibilitatea ca armatele românești, alături de armatele aliate, să elibereze Transilvania de Nord de ocupația străină. De acum înainte înțelegem să fim stăpîni pe destinele noastre".

Turnura pe care o luaseră evenimentele, prin voința și acțiunea poporului român, a făcut ca, în cursul zilei de 24 august, ambasadorii american și britanic la Moscova, A. Harriman și, respectiv, A. Clark Kerr, să aibă consultări cu primul locțiitor al comisarului pentru afaceri externe, A.I. Vîșinski, căruia i-au sugerat „să se completeze înțelegerea între cele trei țări ale lor". După miezul nopții, cei doi ambasadori au fost invitați la V.M. Molotov pentru a le aduce la cunoștință Declarația ce va fi făcută, în numele Comisariatului poporului pentru Afaceri Externe și urma să fie dată publicității[12]. În text se sublinia că „guvernul sovietic consideră necesar să restabilească, împreună cu poporul român, independența României, eliberînd România de sub jugul fascist. Înaltul Comandament sovietic consideră că, dacă armatele române încetează acțiunea militară împotriva Armatei Roșii și dacă ele se alătură mînă în mînă cu Armata Roșie în purtarea războiului de eliberare împotriva germanilor pentru libertatea României sau împotriva ungurilor pentru eliberarea Transilvaniei, Armata Roșie nu le va dezarma, le va lăsa armele și le va sprijini în îndeplinirea acestei sarcini de onoare".

Exact după douăzeci și patru de ore, la 1.30 a.m., în 26 august, V.M. Molotov face o declarație orală celor doi ambasadori: „Pentru a sprijini prestigiul noului guvern român și avînd în vedere actuala evoluție, guvernul sovietic nu consideră de dorit să introducă noi condiții de armistițiu". În cursul zilei, agenția „TASS" face publice „condițiile armistițiului propus României de guvernul sovietic în (12) aprilie 1944", precizînd că „au fost respinse de guvernul Antonescu" și, în același timp, că „regele României și generalul Sănătescu, președintele Consiliului de Miniștri, au făcut cunoscut că acceptă aceste condiții". Tot în 26 august, Statele Unite și Marea Brita-

[11] Într-un memorandum din 9 august 1944, ministrul de externe A. Eden atrăgea atenția Cabinetului de război că „există un oarecare risc de conflict între politica britanică și sovietică față de Ungaria nu numai din partea aliaților noștri, Cehoslovacia și Iugoslavia, dar, de asemenea, a României, ultima (...) primind înapoi întreaga Transilvanie".

[12] Declarația a fost difuzată de postul de radio Moscova începînd cu ora 2 a.m. în 25 august 1944.

nie își dau asentimentul ca tratativele de armistițiu cu România să se desfășoare la Moscova.

Deși la 29 august delegația română sosește la Moscova pentru încheierea Convenției de armistițiu, convorbirile nu încep, schimbul de păreri anglo-sovieto-american fiind în desfășurare. La 30 august, cînd se încheie înfrîngerea de către trupele române a trupelor naziste care atacau Bucureștii și se împlineau patru ani de la Dictatul de la Viena, comandantul Corpului de munte raporta că „în sectorul Brașov s-a trecut granița și prin lupte s-a ocupat primul obiectiv". În aceeași zi, Marele Stat Major român emite Directiva operativă privind misiunile Armatelor 1 și 4 în vederea ofensivei pentru eliberarea părții de nord-vest a României. Concomitent, trupele sovietice au început afluirea la nord și vest de Carpați spre aliniamentele de luptă menținute și apărate de Armata 1 română. La 5 septembrie, unitățile românești sînt supuse presiunii puternice a ofensivei declanșate de trupele germano-ungare în centrul podișului Transilvaniei, ceea ce a dus, după două zile, la notificarea guvernului român că Ungaria s-a pus în stare de război cu România.

În timp ce – cum constata, în septembrie 1944 comandantul grupului de armate 54, general locotenent M.I. Managarov – „zăgăzuind presiunea trupelor germano-ungare, trupele române (...) au acoperit ieșirea unităților Armatei Roșii în cîmpia ungară" și „au demonstrat în aceste lupte o bărbăție și fermitate exemplare", deci într-un moment cînd lupte grele aveau loc pentru înfrîngerea ofensivei germano-ungare, convorbirile de la Moscova în jurul Convenției de armistițiu cu România trenau, datorită discuțiilor separate dintre U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, ultimele două puteri urmărind să introducă noi condiții. În privința Transilvaniei, ambasadorul britanic voia chiar eliminarea articolului respectiv și înlocuirea cu o declarație separată. Statele Unite nu împărtășeau acest punct de vedere, dar aveau o altă formulare decît cea cu care fuseseră de acord în aprilie și care era acceptată de guvernul român. Noua formulare suna: „Cei trei Aliați consideră că nu sînt, în nici un fel, legați de prevederile «Arbitrajului de la Viena» din august 1940 și sînt gata să desfășoare operațiuni comune cu România împotriva Germaniei și Ungariei, atîta timp cît Ungaria va rămîne aliat al Germaniei, cu scopul retrocedării către România a Transilvaniei, sau a celei mai mari părți din ea, dar atribuirea generală a acestui teritoriu va fi stabilită la reglementarea generală de pace". Cînd, în noaptea de 11 spre 12 septembrie, delegația română a participat la o lungă discuție, de cinci ore, conform raportului ambasadorului Harriman, „ea a cerut lămuriri sau reformulări aproape pentru fiecare articol al acordului de armistițiu și a propus, de asemenea, cîteva adăugiri... Molotov a acceptat să analizeze reformularea articolului care se referea la Arbitrajul de la Viena și la Transilvania". Articolul în cauză prevedea în formularea decurgînd din discuțiile anglo-americano-sovietice de la Moscova: „Guvernele aliate socotesc Arbitrajul de la Viena privitor la Transilvania ca nul și neavenit și doresc să vadă Transilvania sau cea mai mare parte a acestui teritoriu restituit, sub condiția de a fi confirmat la Conferința de pace". Față de acest text, conform relatării lui G. Popp[13], delegația română a arătat: „Așa cum este redactat acest articol, el este o decepție pentru noi, mai ales cum era redactat, cu formula că «Aliații doresc». Deci era vorba numai de simpla dorință a Aliaților și nicidecum de un angajament ferm. În al doilea rînd, lipsea angajamentul conform căruia armata rusească urma să dea concursul său armatei românești pentru cucerirea Transilvaniei (...) Domnul Molotov a răspuns că va lua în considerare aceste lucruri și să i se prezinte un nou text". Formularea definitivă reține, în cea mai mare parte, propunerile de conținut în redactarea românească. Acest text din Convenție este: „Guvernele aliate socotesc hotărîrea Arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania, ca nulă și neavenită și sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace și guvernul sovietic este de acord ca forțele sovietice să ia parte în acest scop în operațiuni militare, conjugate cu România contra Germaniei și Ungariei"[14]. În ședința din 16 septembrie 1944 a guvernului român, în care a fost continuată dezbaterea începută în ziua precedentă, asupra clauzelor Convenției de armistițiu a avut loc și următorul dialog, caracteristic pentru gradul de informații deținute la vremea respectivă:

„**Dl. general C. Sănătescu**, președintele Consiliului: Ce i-a făcut pe ei să nu zică: «în totalitate»?

Dl. Lucrețiu Pătrășcanu, ministru de stat[15]: Eu am o explicație personală: englezii nu vor să se angajeze în nici o afirmare de frontieră. Guvernul sovietic este ca să luăm Transilvania. Englezii însă nu vor ca, prin acest tratat de armistițiu, să fie trasate frontiere față de care ei să ia vreun angajament. Din această cauză am discutat și cu alte persoane – guvernul englez nu vrea să spună «toată Transilvania», căci prin aceasta ar fi însemnat că s-ar fi delimitat frontiera de nord a Transilvaniei. Deci, formula aceasta este cerută de guvernul englez... Din impresiile pe care le-am avut, rezultă că Uniunea Sovietică nu va sprijini nici un fel de revendicare, pentru nici o bucățică de pămînt, din partea Ungariei pentru Ardeal. Vă rog să luați această afirmație a mea în modul cel mai complet".

Trei toamne...

Ultima decadă a lunii septembrie 1944 a fost martora spulberării acțiunilor ofensive germano-ungare în Transilvania și a luptelor înverșunate pentru eliberarea nord-vestului României. În Ordinul de zi din 23 septembrie 1944 către Grupul de armate, în componerea căruia intra și Armata 1 română, generalul locotenent M.I. Managarov spunea: „Îmi exprim convingerea fermă că, în viitoarele lupte ce se vor da împotriva trupelor germano-ungare pentru victo-

[13] În ședința din 16 septembrie 1944 a Consiliului de Miniștri în care s-au discutat clauzele Convenției de armistițiu 1944.

[14] **Convenția de armistițiu între Guvernul Român, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte. Publicată în Monitorul Oficial nr. 29 din 22 septembrie 1944 și publicată din nou, cu unele corecțiuni, în Monitorul Oficial Nr. 264 din 14 noiembrie 1944.** Imprimeria Căilor Ferate Române, București Filaret, 1944.

[15] A fost și conducătorul delegației guvernamentale române la Moscova pentru semnarea Convenției de armistițiu.

ria națiunilor iubitoare de libertate, pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul cotropitorilor germano-ungari, pentru zdrobirea completă a armatelor fasciste, trupele române... vor acoperi de o nouă glorie drapelele lor de luptă"[17]. Cu numai trei zile înainte, la 20 septembrie, M. Horthy[18] se adresase în secret Statelor Unite și Marii Britanii, cerîndu-le să ocupe poziții-cheie în Ungaria și „ca rușii și românii să fie făcuți să se oprească din înaintarea lor, pentru ca Ungaria să se întoarcă împotriva Germaniei". Aceste cereri, ca și altele anterioare, în sensul ca să nu se permită trupelor iugoslave, române sau slovace să intre pe teritoriul Ungariei, au fost repetate la Cartierul general aliat pentru Mediterana, de la Caserta, de generalul Nadoy, comandantul Armatei 1 ungare, sosit pe calea aerului în Italia la 22 septembrie, cu un mesaj de la Horthy, care îl autoriza să semneze armistițiul. Guvernul sovietic, informat de cel britanic, a declarat că nu-l consideră pe generalul Nadoy ca avînd depline puteri să semneze armistițiul.

La 6 octombrie 1944, în aceeași zi în care Înaltul Comandament Sovietic a declanșat operația „Debrețin", la care armata română a participat cu peste 182 000 militari, V.M. Molotov i-a invitat pe ambasadorii american și britanic și le-a înmînat **un aide-mémoire** în care se putea citi: „O misiune ungară a trecut linia frontului și a fost adusă la Moscova. Ea a declarat că are depline puteri de la Regentul Ungariei[19] de a duce negocieri de armistițiu. Misiunea condusă de general colonel Faragho Gabor a fost primită la 5 octombrie de locțiitorul șefului Marelui Stat Major, general de armată A.D. Antonov, căruia i-a înmînat mesajul lui Horthy către Stalin. Lui Antonov i s-a spus să-l informeze pe Stalin și guvernul sovietic: 1. Ungaria este pregătită să înceteze ostilitățile împotriva Uniunii Sovietice și să lupte împotriva Germaniei împreună cu Armatele Sovietice. 2. Armatelor sovietice li se va da posibilitatea de liberă mișcare în orice direcție a teritoriului ungar. 3. Misiunea cere ca Budapesta să fie rapid ocupată de Armatele Sovietice. 4. Misiunea cere ca Armatele Române să nu treacă frontierele stabilite în 1940. 5. Să înceteze bombardamentele aeriene. 6. Misiunii să i se permită să transmită radiograme cifrate". În continuare, în **aide-mémoire** se declară: „După ce a examinat mesajul regentului Horthy și declarația misiunii ungare, guvernul sovietic consideră că propunerile ungare sînt nesatisfăcătoare și inacceptabile". Ambasadorilor li s-a cerut să remită guvernelor lor și următorul proiect de declarație, care după acceptare să fie remis guvernului ungar: „Guvernele Uniunii Sovietice, Marii Britanii și Statelor Unite consideră necesar ca Regentul Horthy și guvernul ungar să accepte următoarele condiții preliminare: Ungaria trebuie să retragă toate trupele ungare și funcționarii din teritoriile pe care le-a ocupat în Cehoslovacia, Iugoslavia și România, în interiorul frontierelor existente la 1 decembrie 1937. Această retragere trebuie să înceapă imediat și să fie încheiată în zece zile din ziua în care guvernul ungar primește prezenta declarație. În vederea verificării și controlării acestei retrageri, cele trei guverne aliate își vor trimite reprezentanții lor în Ungaria care vor acționa în calitate de misiune aliată militară sub președinția reprezentantului sovietic. Ungaria se angajează să rupă toate relațiile cu Germania și să declare război imediat Germaniei, guvernul sovietic fiind gata să dea asistență Ungariei prin armata sa". Statele Unite și Marea Britanie dîndu-și asentimentul, la miezul nopții de 8 spre 9 octombrie delegația ungară a fost convocată la Kremlin, unde V.M. Molotov a comunicat, în numele celor trei puteri, «condițiile preliminare» ale armistițiului. La 11 octombrie ora 3 a.m., delegația ungară a primit telegrama de acceptare a lui Horthy, pe care a remis-o după o oră lui V.M. Molotov[20]. În aceeași zi la ora 19.57 „condițiile preliminare" au fost semnate. Dar, în următoarele zile, în absența oricărei măsuri practice, U.R.S.S. a cerut să se aplice prevederile, fapt ce a parvenit la Budapesta în zorii zilei de 15 octombrie. Horthy nu numai că a tărăgănat aplicarea angajamentelor asumate, dar practic n-a luat măsuri de asigurare, ceea ce a înlesnit ca, la 16 octombrie, din dispoziția lui Hitler, regentul să fie înlocuit cu conducătorul partidului fascist «Crucile cu săgeți», F. Szalasi.

Referindu-se la motivele pentru care acordul semnat la Moscova „n-a intrat în vigoare", istoricul și diplomatul sovietic V. Israelian nota: „Tendințele favorabile continuării războiului erau încă puternice în sînul clicii horthyste și lucrurile trenau. Aflînd că Ungaria avea intenția să înceteze războiul, hitleriștii l-au răsturnat pe Horthy, pe care l-au înlocuit cu alt fascist, Szalasi, șeful partidului «Crucile cu săgeți»".

În seara zilei de 19 octombrie, simultan cu trupele sovietice, Divizia Tudor Vladimirescu și Divizia 3 munte au pătruns în Debrețin, orașul fiind eliberat complet în următoarea zi. La 25 octombrie, un Comunicat special al Marelui Stat Major român anunța eliberarea deplină a părții de nord-vest a României: „Ajunse azi pe frontiera din 1940, diviziile noastre sînt gata de un nou efort și de noi jertfe pentru consfințirea definitivă a drepturilor noastre prin luptă alături de marii noștri aliați, pînă la înfrîngerea totală a forțelor germano-maghiare". De la 29 octombrie forțele române au fost angajate în operația «Budapesta» declanșată de Înaltul Comandament sovietic. În 24 decembrie, cînd luptele se desfășurau în imediata vecinătate a Budapestei, ziarul **Pravda** a anunțat că, la 21 decembrie, se constituise, în orașul Debrețin, Adunarea Națională Provizorie a Ungariei. S-a aflat, apoi, că a fost desemnat un guvern național provizoriu, în frunte cu generalul B. Miklos. În zilele următoare, la Moscova au început consultări cu reprezentanții diplomatici american și britanic asupra proiectului sovietic al Convenției de armistițiu cu Ungaria. La 2 ianuarie 1945 s-a anunțat că, în capitala sovietică, sosise o delegație ungară, condusă de ministrul de externe, J. Gyöngyösy, care a semnat la 20 ianuarie Convenția de armistițiu. Din partea celor trei puteri (U.R.S.S., S.U.A., Anglia) a semnat mareșalul K.E. Voroșilov.

Conform Convenției, „deciziile de arbitraj" de la Viena, din 2 noiembrie 1938 și 30 august 1940, erau „declarate nule și neavenite" (art. 19). În articolul 2, deși importanța practică era redusă, avînd în vedere situația de fapt, se făceau precizări de mare semnificație politică și cu vădite implicații pe planul dreptului și al legislației: „Ungaria a acceptat obligația de a evacua toate trupele și funcționarii unguri de pe teritoriile Cehoslovaciei, Iugoslaviei și României, pe care le-a ocupat dincolo de limitele frontierelor deținute de Ungaria la 31 decembrie 1937 și, de asemenea, de a abroga toate prevederile legislative și administrative referitoare la anexarea sau încorpo-

---

[17] Primele unități române au trecut pe teritoriul Ungariei la 24 septembrie.

[18] 1868–1957, după război, autoritățile americane au refuzat să-l predea Iugoslaviei unde se afla pe lista celor ce urmau să fie judecați pentru crime de război. A decedat în exil, în Portugalia.

[19] M. Horthy.

[20] Din 9 octombrie și pînă în 19 octombrie la Moscova s-au aflat premierul W. Churchill și ministrul de externe A. Eden, care au avut îndelungi convorbiri cu I.V. Stalin și V.M. Molotov.

rarea de teritorii cehoslovace, iugoslave sau românești la Ungaria". În aceeași zi, guvernul Italiei, țara al cărei regim anterior participase, împreună cu Germania, la impunerea Dictatului de la Viena din 30 august 1940, îl declară nul și neavenit și își exprimă convingerea că, astfel, se refac condițiile „amiciției și colaborării între națiunea italiană și popoarele dunărene și balcanice, în interesul lor reciproc și pentru refacerea Europei".

După constituirea, la 6 martie 1945, a guvernului Dr. P. Groza, unul din primele sale acte a fost demersul pe lîngă guvernul sovietic în vederea instaurării administrației românești în nordul Transilvaniei. A doua zi după trimiterea scrisorii, respectiv la 9 martie, președintele Consiliului Comisarilor Poporului, I.V. Stalin, și-a dat consimțămîntul. A.I. Vișinski – care a spus că evenimentul înseamnă „unirea, prin acest act, a Transilvaniei cu patria ei mamă – România" (în cuvîntarea rostită la 12 martie, cu ocazia instaurării administrației românești în nordul Transilvaniei) – declara: „La soluționarea problemei asupra Transilvaniei, guvernul sovietic a pornit de la necesitatea de a anula nedreptățile arbitrajului de la Viena, care a încălcat drepturile primordiale ale României, ca și de la însemnătatea pe care o are Transilvania pentru soarta României în vederea luptei ei în rîndurile Națiunilor Unite contra dușmanului comun Germania hitleristă".

Cînd, în vara anului 1946, s-a reunit Conferința de pace, România a declarat plenipotențiarilor sosiți la Palatul Luxembourg: „Soldații noștri au căzut pentru libertatea lumii și pentru libertatea Transilvaniei; cei care au murit știau că mor pentru libertatea întregii Transilvanii. Morții așteaptă ca făgăduiala care le-a fost făcută să fie ținută"[21].

Pregătirea Tratatului de pace a început în toamna lui 1945, odată cu prima sesiune de la Londra a Consiliului miniștrilor afacerilor externe al marilor puteri[22]. Încă în 23 ianuarie 1945, imediat după semnarea armistițiului de către Ungaria și declarația unanimă a guvernului Italiei privind caracterul nul și neavenit al Dictatului de la Viena, guvernul român afirmase: „Chestiunea Transilvaniei rezolvată. România va fi totdeauna dispusă spre o adevărată reconciliere cu o Ungarie democrată și pașnică, sincer lipsită de ambițiile de cucerire și dominație în bazinul dunărean pe care le-au practicat pînă acum regimurile ungare". Din păcate, chiar în preajma primei sesiuni a Consiliului, avea să se verifice observația istoricului britanic C.A. Macartney că, începînd din 1919, „Ungaria n-a luat niciodată serios în considerare o stabilire de relații prietenești cu România". Căutînd să provoace o stare de spirit ostilă, ministerul de externe de la Budapesta a adresat, la 5 septembrie, o notă Comisiei Aliate de Control, pretinzînd că este în posesia unor dispoziții ale guvernului român în legătură cu expulzarea maghiarilor din România. Era un fals atît de evident, încît n-ar merita reamintit dacă nu ar fi fost începutul unei campanii de neadevăruri.

A doua zi după deschiderea lucrărilor Consiliului miniștrilor de externe de la Londra, delegația sovietică a remis o notă privind „propuneri pentru Tratatul de pace cu România". La punctul 3 se putea citi: „În legătură cu articolul 19 al Acordului de armistițiu și avînd în vedere contribuția României la cauza aliaților în războiul împotriva Germaniei, în Tratatul de pace trebuie introdus un articol care să prevadă **transferul către România a întregii Transilvanii**" (subl. ns.).

Conform deciziei Conferinței de la Moscova a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii (16–26 decembrie 1945) ca tratatele de pace să fie pregătite de către marile puteri care încheiaseră armistițiul cu țările respective, la Londra și-a început activitatea Comisia de redactare. În proiectul de Tratat cu România, remis de U.R.S.S., în martie 1946, la Conferința adjuncților miniștrilor de externe, se prevedea – ca și la Conferința din toamna precedentă de la Londra – restituirea **în întregime** a Transilvaniei. La 19 martie 1946, însărcinatul cu afaceri american la Londra, Gallman, transmitea Departamentului de Stat: „N-am observat nici un semn care să confirme știrile recent provenite de la Budapesta că sovieticii ar putea privi binevoitor ideea unei revizuiri a frontierei ungaro-române în favoarea Ungariei. Cînd subiectul a venit în discuție la reuniunea din 11 martie, Gusev[23] a afirmat categoric că guvernul sovietic consideră că întreaga Transilvanie trebuie să revină României. Trebuie să privim poziția sovietică ca fiind o poziție hotărîtă, de pe care nu vor fi clintiți cu ușurință". Deoarece, la 10 aprilie 1946, s-a propus o formulare care declara hotărîrile Dictatului de la Viena din 30 august 1940 nule și neavenite, „fără a împiedica, însă, negocieri directe între guvernele României și Ungariei, în vederea modificării frontierei", conform unui raport diplomatic american din 13 aprilie 1946, F.T. Gusev „nu a acceptat propunerea S.U.A., afirmînd că aceasta lasă impresia că se recunoaște că Dictatul de la Viena, de inspirație hitleristă, a fost, într-o oarecare măsură, drept. El a întrebat de ce i s-ar acorda o astfel de compensație Ungariei, a cărei reputație în timpul războiului nu o justifică. Tratatul de pace, a spus Gusev, trebuie să stabilească definitiv frontiera la granița actuală și nu să o lase ca o sursă de discordie".

Pe măsura ce se apropia Conferința de pace, inițial programată a se deschide pînă la 1 mai, diplomația ungară și-a intensificat activitatea pentru a obține sprijin internațional în legătură cu un teritoriu de 22 000 kmp. în Transilvania. În cursul lunii aprilie 1946, șeful guvernului și liderul partidului micilor agrarieni, F. Nagy, susținea că ar fi primit la Moscova sprijin pentru astfel de cereri. Cînd însă la 24 aprilie, în Comisia parlamentară pentru afaceri externe de la Budapesta, ministrul de externe I. Gyöngösy a fost presat de întrebări, a răspuns că propunerea n-a primit un sprijin sau asentiment în

---

[21] În luptele pentru eliberarea părții de nord-vest a României s-au înregistrat jertfa și sîngele a 49.777 militari români – morți, răniți sau dispăruți. În aprigele încleștări pentru eliberarea Ungariei s-au adăugat 42.000 morți, răniți și dispăruți. Pierderile suferite în luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei s-au ridicat la 66.695 militari (morți, răniți și dispăruți).

[22] 11 septembrie–2 octombrie; organismul a fost constituit în urma hotărîrilor Conferinței la nivel înalt americano-sovietico-britanică, de la Potsdam (17 iulie–2 august 1945).

[23] F.T. Gusev (1905–1987); numit în 1943 șeful misiunii diplomatice sovietice la Londra, anterior șeful secției a doua europene (în componența căreia intra și Marea Britanie) din Comisariatul poporului pentru afaceri externe pînă în 1942. Din august 1942 pînă la numirea la Londra, primul reprezentant diplomatic sovietic în Canada. Din august 1946, adjunct al ministrului afacerilor externe al U.R.S.S. Între 1943–1946, a fost ambasador în Marea Britanie, calitate în care a participat la conferințele la nivel înalt de la Teheran (1943), Ialta (februarie 1945), Potsdam.

cursul convorbirilor de la Moscova. Prima fază a Conferinței miniștrilor de externe (U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie și Franța) s-a deschis la 26 aprilie 1946, la Paris. La 4 mai, guvernul ungar s-a adresat Conferinței cerîndu-i „ca o parte a Transilvaniei să-i fie retrocedată". Cum în presă și în declarațiile unor oficialități de la Budapesta se lăsa să se înțeleagă că ar exista un sprijin pentru astfel de pretenții, printr-o coincidență, chiar în aceeași zi, cotidianul britanic **Times** consemna că „sovieticii nu au făcut nici un fel de promisiuni". De altfel, cum menționa un document de lucru al delegației americane, din 7 mai, „proiectele sovietice de tratate de pace cu România și Ungaria conțin prevederea că sentința de la Viena, din 30 august 1940, care a dat jumătate din Transilvania Ungariei, este declarată nulă și neavenită, iar întreaga Transilvanie este înapoiată României". În aceeași zi, declarînd Dictatul de la Viena nul și neavenit și restabilind frontiera româno-ungară de la 1 ianuarie 1938 – fapt la care s-au raliat, pentru prima oară, S.U.A. și Marea Britanie –, Conferința miniștrilor de externe părea că închisese un capitol dureros. Dar premierul F. Nagy și-a intensificat campania, efectuînd un turneu la Washington, Londra și Paris, în luna iunie, și încercînd să acrediteze iluzii periculoase în țara sa. În fața Conferinței de pace de la Paris, deschisă la 29 iulie[24], reprezentanții Ungariei au reluat, mai întîi (la 14 august), cererea referitoare la 22 000 kmp., redusă, ulterior (31 august), la 4 000 kmp., cuprinzînd perimetrul Satu Mare, Carei, Oradea, Salonta, Arad.

Încă înainte de a se ajunge la aceste pretenții provocatoare în Conferință, reprezentanții guvernului român, membri de frunte ai P.C.R., au atras atenția asupra caracterului periculos al activității diplomației ungare în legătură cu revizuirea frontierelor, pentru permanentizarea unui focar de tensiune în centrul Europei; ei au exprimat constructiv căile și metodele așezării relațiilor dintre cele două țări pe baze sănătoase, apărînd cu fermitate drepturile României.

Poziția generală a României față de cuprinsul proiectului Tratatului de pace a fost exprimată în după-amiaza zilei de 13 august. În ce privește readucerea frontierei româno-ungare la traseul de la 1 ianuarie 1938, se arăta că „România primește acest act reparator cu voința fermă de a-și îndeplini fără șovăială rolul său de factor al concordiei și ordinei între celelalte popoare libere și democrate". După două zile, folosindu-se de prilejul discuției generale la declarația delegației finlandeze, premierul și ministrul de externe francez, G. Bidault, referindu-se la dorința țării sale de a reînnoda legăturile cu țările cu care urmau să fie încheiate Tratatele de pace spunea: „În acest sens, noi primim cu simpatie declarațiile făcute în special de delegația română". De altfel, generalul G. Catroux, delegat al Franței, releva valoarea morală a recunoașterii drepturilor României, deoarece „implică o condamnare formală a sentinței de la Viena, act de violență criminală". Nici o delegație nu s-a pronunțat, în momentul votului, în favoarea opiniilor delegației ungare, nici una împotriva poziției României.

În ședința din 5 septembrie a Comisiei politice și teritoriale pentru România, cînd a avut loc votul, ambasadorul sovietic A.E. Bogomolov a evocat „caracterul nedrept" al Dictatului de la Viena „ca o parte a pregătirilor atacului german împotriva U.R.S.S. și a altor Națiuni Unite. Nu este, deci, surprinzător că Națiunile Unite au decis să anuleze sentința de la Viena și să restabilească frontiera care a existat în 1938". La 10 octombrie, ministrul de externe al U.R.S.S., V.M. Molotov, în ședința plenară a Conferinței, consacrată discuției generale asupra Tratatului de pace cu România – evocînd faptul că România „s-a eliberat de regimul lui Antonescu, s-a alăturat Aliaților" – a declarat: „Alături de noi, în rîndurile armatelor aliate, noua Românie democrată a luptat apoi pentru a-l răsturna pe Hitler, suferind pierderi notabile. Nimeni dintre noi nu se gîndește să nege meritele poporului român în acest domeniu și este suficient să spunem că noi toți recunoaștem că este indispensabil și echitabil să tranșăm, în Tratatul de Pace, chestiunea Transilvaniei, în așa fel încît să răspundem, în esență, aspirațiilor și intereselor naționale ale poporului român".

Comisia politică și teritorială pentru Ungaria și-a ținut ultima ședință la 5 octombrie. Raportul Comisiei consemnează redactarea definitivă: „Deciziile sentinței de la Viena din 30 august 1940 sînt declarate nule și neavenite. Frontiera între Ungaria și România, așa cum exista la 1 ianuarie 1938, este restabilită prin prezenta dispoziție (Art. 1, paragraful 2); Ungaria se angajează să recunoască deplina valoare a Tratatelor de pace cu Italia, Bulgaria, România și Finlanda (Art. 6); Starea de război între Ungaria și România ia sfîrșit la intrarea în vigoare a Tratatului de pace cu România (Art. 7)." Același document înscrie și faptul că, la Articolul 4, a fost adoptat un amendament de origine cehoslovacă, prin care se introduc cuvintele „inclusiv o propagandă revizionistă" în enumerarea măsurilor de interzicere conforme Convenției de armistițiu. Astfel în noua redactare, rămasă definitivă, propaganda revizionistă este interzisă. Tratatul de pace cu Ungaria, în preambulul său, spre deosebire de alte tratate de pace, nu reține, în nici un fel, vreo participare la războiul cu Germania, deși, prin Convenția de armistițiu din 20 ianuarie, această țară ar fi urmat să pună la dispoziție opt divizii. La 12 octombrie, cu prilejul continuării discuției generale asupra Tratatului de pace cu Ungaria, F.T. Gusev a spus: „Ungaria a fost ultima dintre țările satelite ale Germaniei care a rupt relațiile cu aceasta și a ieșit din războiul împotriva Puterilor Aliate (...) Guvernele fasciste ale Ungariei au reușit prin cele două sentințe de la Viena să anexeze importante teritorii care aparțineau atît Cehoslovaciei, cît și României. Rezultatul acestor «recompense de la Viena», cum au fost denumite, a fost că Ungaria fascistă s-a pus în întregime la dispoziția Germaniei și i-a furnizat, în cursul întregului război, soldați, aprovizionare, materii prime și tot ce e necesar unui război". Pentru guvernul român, cum își exprima el speranța în nota sa din 8 februarie 1947, „consacrarea definitivă a drepturilor României asupra întregii Transilvanii stinge pentru totdeauna un mare proces istoric și deschide, în același timp, pentru două popoare vecine și chemate să se înțeleagă, drumul concordiei și colaborării prietenești".

Succesul obținut în ceea ce fusese centrul activității diplomatice a guvernului instaurat la 6 martie 1945 era un triumf al unor drepturi imprescriptibile, al jertfelor nenumărate de-a lungul vremii, încununate de cele din perioada finală a celui de al doilea război mondial. El a fost și urmarea sprijinului primit în cursul elaborării proiectelor Tratatelor de pace. În expozeul prezentat în fața Adunării Deputaților, la 23 august 1947, ministrul de externe Gh. Tătărăscu, după ce menționa că „fără sprijinul popoarelor Uniunii Sovietice, Transilvania de nord nu ar fi redevenit în întregime românească", aducea mulțu-

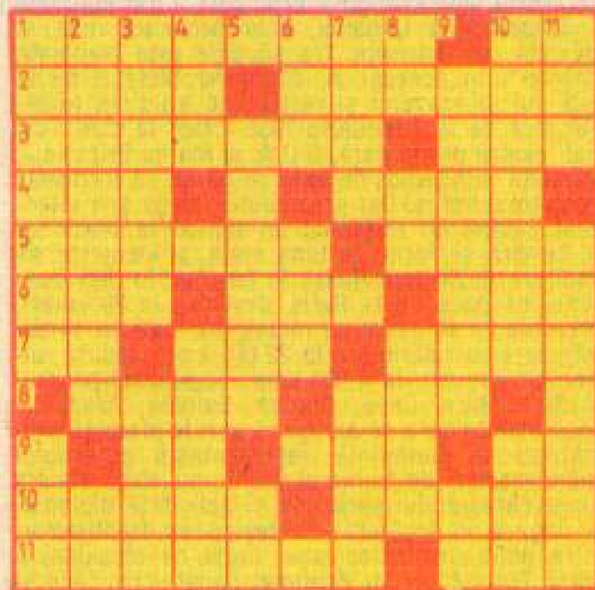
[24] Conferința era consacrată Tratatelor de pace cu Italia, România, Finlanda, Bulgaria și Ungaria.

miri „și celorlalte mari puteri care s-au raliat la satisfacerea punctului de vedere românesc", precum și „tuturor celorlalte popoare, care, prin delegații lor, au aprobat soluțiile favorabile României, menționind, în primul rînd, Iugoslavia și Cehoslovacia".

Consacrind, pe planul dreptului internațional, anularea Dictatului imperialist de la Viena din 30 august 1940, Tratatul de pace de la Paris a atestat frontiera recunoscută prin Tratatul de la Trianon, act ce insemna, implicit, reconfirmarea hotăririi de autodeterminare din 1918, adoptată de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, de unire pe veci a Transilvaniei cu România. Tratatele de pace au anulat definitiv cele două dictate fasciste de la Viena, au anulat cuceririle teritoriale ale agresorilor fasciști și revizioniști pe întreaga rază a aplicării lor, au respins tentativele de tirgueli teritoriale, au condamnat revizionismul și orice încercări de a-i da vreun temei legal. Prin aceste acte de justiție, ele au creat premise menite să întărească pacea și colaborarea în bazinul dunărean și în întreaga Europă.

dr. Eugen Preda

IDEEA DE INDEPENDENȚĂ LA ROMÂNI

ORIZONTAL: 1) Strămoșii noștri, care, în urmă cu 2500 de ani, au declanșat aprigă luptă pentru păstrarea unității, libertății și independenței (2 cuv.) — Negație. **2)** Stat în Peninsula Arabia — Voievod (1359—1365) care, infringind în 1359 oștile lui Ludovic cel Mare al Ungariei, asigură independența Moldovei. **3)** Voievod al țării Litua (?—c.1277), care, dorind să obțină prin luptă independența statului său de sub suveranitatea ungară, a plătit cu viața această încercare — Iași (pop.). **4)** Rîu în U.R.S.S. — Mamifer acvatic din ordinul pinipedelor. **5)** Domn al țării Românești (Radu: 1421; 1423—1426) care menține independența statului său în urma victoriilor obținute asupra tătarilor, turcilor și principilor ardeleni filoturci — Un rînd dintr-o poezie. **6)** Literă chirilică — Erou român care, în timpul Războiului de Independență, a capturat steagul turcesc de la Grivița (Grigore) — Oraș în Iran. **7)** Miez de nucă! — Ministerul Comerțului Interior (abr.) — Tirg în Nepal. **8)** Chemarea rațelor — Țărm. **9)** Elena Hălmăgeanu — ...Înalt, locul unde la 10 ianuarie 1475, Ștefan cel Mare obține o răsunătoare victorie împotriva turcilor, menținind independența Moldovei (neart.) — Olga Dumitrescu. **10)** Localitate în care se declanșează, la 9/21 iunie, Revoluția de la 1848 din Țara Românească, prin citirea unei proclamații care prevedea la primul articol independența administrativă și legislativă a țării și neamestecul nici unei puteri străine în afacerile interne — Ostaș ieșean prezent în armata lui Garibaldi, dar și în Războiul de Independență de la 1877. **11)** Localitate unde domnul Moldovei Ioan Vodă cel Viteaz, continuind lupta înaintașilor săi pentru independență, infringe în 1574 o armată turco-munteană — Domn al Țării Românești (1420—1431) care s-a remarcat prin victoriile obținute în luptele cu turcii, pacea pe care este obligat s-o încheie în 1428 cu Poarta consemnind independența țării sale.

VERTICAL: 1) Cunoscut om politic (Nicolae: 1810—1878) care, în 1856, îi scria lui Napoleon al III-lea că „poporul românesc din Principatele Dunărene (...) va căpăta locul la care aspiră printre națiunile civilizate ale Europei, ținta sa fiind crearea unui stat cu totul independent și suveran" — Zgomot caracteristic vîntului. **2)** Marele nostru poet, care, considerind dobîndirea independenței absolute a României ca o etapă dintr-o succesiune de momente importante a neatîrnării țării, spunea că „independența, departe de a fi meritul actualei generații, e suma vieții noastre istorice" — Sandu Ionescu. **3)** Populație situată în partea de nord a Mării Negre, care, încercînd să încalce independența Țărilor Române, a fost înfrîntă de fiecare dată de către domnitorii români (masc. pl.) — Unul dintre întemeietorii societății „Frăția", organizație ce a militat sub diferite forme pentru independența politică a țării (Cristian). **4)** Început de onomatopee! — Voievod (1593—1601) care întruchipează în cel mai înalt grad ideea de independență politică și, totodată, de unitate statală românească, pe care o va înfăptui în 1600. **5)** Domn al Țării Românești (Vladislav: 1364—c. 1377) care a întărit independența țării înfrîngînd pe unguri în 1368 și respingînd un atac turcesc în anul următor — Zaharia Stancu. **6)** În răboj! — Inediți. **7)** Cascheta de hîrtie — Obiceiuri. **8)** Ion Grigore — Olga Vasilescu — ...de la Afumați, domn al Țării Românești (1522—1529), care, pentru păstrarea independenței țării a purtat 20 de lupte cu turcii. **9)** Regele-erou al geto-dacilor (87—106 e.n., care a dus mai multe războaie cu romanii, încercînd să mențină independența statului — Nicolae Dinescu. **10)** Domn al Țării Românești (c. 1310—1352) care, prin victoria obținută la Posada, în 1330, împotriva lui Carol Robert de Anjou, și-a consolidat independența țării — Rîu în U.R.S.S. **11)** Se împlinesc 111 de la proclamarea independenței de stat a României — Localitate unde la 12/24 ianuarie 1878, în timpul Războiului de Independență, armata română a repurtat o strălucită victorie asupra turcilor.

DICȚIONAR: ESI, ENA, CSI, BAM, RABI, UTIU, VII, ABO, OKA.

Gheorghe Bratoveanu

Orizonturi ale cunoașterii

● Activitate nobilă, eforturi unitare pentru valorificarea pașnică a spațiului extraatmosferic. ● Programe spațiale realiste, de anvergură. ● Orbitele periterestre — un excelent laborator spațial. ● După perioada de „acalmie", o posibilă „renaștere selenară" ● Invitație pe Lună la a 50-a aniversare a erei spațiale ● Mesageri de pe Terra — pe alte planete ● Cosmosul îndepărtat — arenă generoasă a colaborării internaționale pașnice. ● De la civilizația terestră la cea interplanetară. ● Etapă nouă în explorarea Luceafărului ● „Pete albe" în cercetarea atmosferei venusiene. ● În centrul atenției — Marte ● „Phobos" — un proiect complex cu destinații multiple. ● Spune-mi cine-ți sînt sateliții, să-ți spun ce planetă ești! ● A treia planetă „vizitată" de „Voyager-2" ● Rendez-vous interplanetar la 3 miliarde km de Soare ● Uranus îmbogățit cu 10 sateliți și al zecelea inel ● Dublă întîlnire cu planeta Neptun și sateliții acesteia.

Pas cu pas spre planetele sistemului nostru solar

Explorarea planetelor — apropiate sau îndepărtate de Terra — și a sateliților acestora formează obiectul multor proiecte elaborate de specialiști și savanți, dintre care unele puse în aplicare, iar altele în fază de declanșare, urmînd a fi realizate în deceniile viitoare. De remarcat că aceste vaste programe de investigații, care, în general au în vedere o perspectivă îndelungată, se derulează paralel cu cercetările și experimentele științifice și tehnice, efectuate la bordul unor mijloace spațiale pilotate sau automate, ce evoluează pe orbitele circumterestre, ceea ce înnobilează activitatea și eforturile unitare ale întregii cosmonautici pentru valorificarea spațiului extraatmosferic în scopuri exclusiv pașnice, în opoziție cu tendințele de militarizare a Cosmosului.

Caracterul enigmatic al celorlalte planete, dar mai ales inospitalitatea lor determină, deocamdată, trimiterea către ele numai a unor mesageri de pe Terra: stații și sonde automate interplanetare. Aceste mijloace sînt capabile să furnizeze date și imagini concludente despre o serie de procese și fenomene care au loc pe respectivele corpuri cerești, permițînd astfel să se treacă, într-un viitor apropiat, la realizarea visului dintotdeauna al omenirii: călătoriile interplanetare ale unor expediții cu echipaje umane.

Dar pînă atunci, pînă cînd omul, deplasîndu-se cu mijloace făurite de el, va putea debarca pe o altă planetă, acest Cosmos îndepărtat, imprevizibil și inospitalier, trebuie cunoscut și cucerit pas cu pas, prin trimiterea sistematică de aparate spațiale automate, apte să străpungă bariere socotite cîndva insurmontabile, să întregească cunoașterea în detaliu a planetelor surori ale Terrei și, prin aceasta, să contribuie la dezlegarea enigmelor legate de formarea și evoluția Pămîntului, a vieții terestre.

Fapt este că orizonturile cunoașterii interplanetare se lărgesc continuu, îndreptățind optimismul savanților și specialiștilor, care se călăuzesc după nobilul principiu potrivit căruia cunoașterea generează cunoaștere. Experiența cosmonauticii sovietice în edificarea de complexe orbitale pilotate cu funcționare cvasipermanentă — precursoare, probabil, ale viitoarelor platforme spațiale de proporții, practic, ale unor cosmodroame mobile interplanetare — ca și succesele astronauticii americane în domeniul trimiterii și debarcării de echipaje umane pe Lună, remarcabila colaborare internațională în cercetarea directă, cu mijloace spațiale, a cometei Halley, dar mai ales numeroasele trimiteri de stații și sonde automate — sovietice și americane — spre diferitele planete ale sistemului nostru solar, constituie premise sigure pentru cutezătoarele misiuni viitoare în Cosmosul îndepărtat.

În așteptarea noilor misiuni spațiale, să trecem succint în revistă principalele reușite din ultima perioadă în explorarea interplanetară, înregistrate grație folosirii mijloacelor astronomice moderne, prezentînd, totodată, cîteva din programele de perspectivă ce se dovedesc extrem de generoase și în ceea ce privește cooperarea internațională pașnică.

Succesele din ultimii ani ale cosmonauticii pilotate și automate în investigarea „Cosmosului apropiat" atestă că omul, dirijînd mijloacele făurite de el, s-a instalat temeinic pe orbitele circumterestre; iar aceste componente importante ale spațiului extraatmosferic au devenit arenă de desfășurare a unor activități multiple, puse în serviciul științei și economiei. Totodată, Cosmosul apropiat se dovedește un excelent laborator pentru punerea la punct a unor metode și mijloace de studiere a Pămîntului și mediului cosmic înconjurător, precum și un avanpost și bază de pregătire ale viitoarelor expediții interplanetare. Evident, această activitate constituie doar un început, ce se cere consolidat și dezvoltat, o condiție prealabilă pentru pașii următori. După opinia generală, eforturile pentru cercetarea și valorificarea ca un tot unitar a spațiului cosmic impun promovarea mai susținută a cooperării internaționale pașnice, neadmiterea amplasării de arme nucleare sau de alte mijloace de distrugere și poluare a spațiului extraatmosferic. Aceste eforturi ar trebui să aibă în vedere, cu precădere, spațiul periterestru, precum și satelitul natural al planetei noastre, Luna, care să fie astfel inclusă în noțiunea de Cosmos apropiat. Ca o prelungire a acestor activități, este de așteptat desfășurarea concomitentă și susținută a explorării altor planete și sateliți naturali ai acestora. În ipostaza menționată, satelitul Terrei pare să ocupe un rol proeminent.

„Renașterea selenară"

După fantastica debarcare pe Lună, din vara anului 1969, a misiunii americane „Apollo-11"[1] reeditată la cîteva luni (noiembrie 1969) de echipajul „Apollo-12" și reluată (în decembrie 1962) de o altă expediție spațială americană în cadrul aceluiași program selenar, după spectaculoasa serie de zboruri selenare efectuate de cele 24 de stații automate sovietice „Luna"[2], în cercetările directe asupra satelitului nostru natural a intervenit o perioadă de prelungită „acalmie". Explicația acestei „pauze" este dată, în principal, de concentrarea eforturilor savanților și specialiștilor asupra Cosmosului periterestru, unde cercetările și experimentele științifice și tehnice se vădesc extrem de utile pentru progresele științei și economiei. Sînt cunoscute, în această privință, realizările de excepție ale cosmonauticii pilotate sovietice, pe complexele spațiale edificate pe orbită evoluînd cu succes, în cadrul unei fructuoase colaborări internaționale, și cosmonauți din alte țări, printre care și primul cosmonaut al Republicii Socialiste România, Dumitru Prunariu, precum și progresele remarcabile ale astronauticii americane, ca și intrarea în „clubul spațial" a R.P. Chineze, a Japoniei și a unor țări vest-europene. Toate acestea nu au însemnat nicidecum că cercetările selenare au fost complet date uitării, că specialiștii au încetat să-și pună întrebări în legătură cu reeditarea la o scară și mai amplă a zborurilor selenare cu echipaje umane, care să permită o aprofundare a explorărilor și — de ce nu? — să creeze pe solul lunar baze științifice locuite pentru valorificarea în scopuri pașnice a resurselor selenare, pe calea colaborării internaționale, în folosul tuturor popoarelor.

Cert este că, acum, savanții și specialiștii își îndreaptă din nou atenția asupra Lunii. Ei vorbesc de o posibilă „renaștere selenară", în cadrul unui program de perspectivă pentru ultimul deceniu al acestui mileniu și primele decenii ale mileniului următor. Tot mai frecvent se avansează ideea că, la cea de-a 50-a aniversare a lansării primului satelit artificial al Pămîntului[3], să fie inaugurată pe Lună o bază științifică locuită. La recente simpozioane și dezbateri științifice, unde s-au examinat în detaliu problemele organizării și funcționării primelor așezări umane amenajate în afara planetei noastre, s-a degajat, ca principală concluzie, necesitatea ca cercetările viitoare asupra Selenei să vizeze, în primul rînd, utilizarea pașnică, în folosul umanității, a resurselor satelitului nostru natural, ca etapă esențială, iminentă a valorificării spațiului cosmic.

Primele proiecte de amenajare a unor așezări locuite pe Lună — practic, de creare a unei baze științifice selenare, care folosește stații periterestre și circumlunare — au apărut încă în urmă cu mai bine de 20 de ani. În cadrul Federației internaționale de astronautică funcționează un Comitet special, menit să coordoneze lucrările privind proiectarea de laboratoare științifice pe Lună. Ca model de colaborare internațională este luată activitatea comună desfășurată de diferite organizații științifice din mai multe țări pentru studierea Antarcticii.

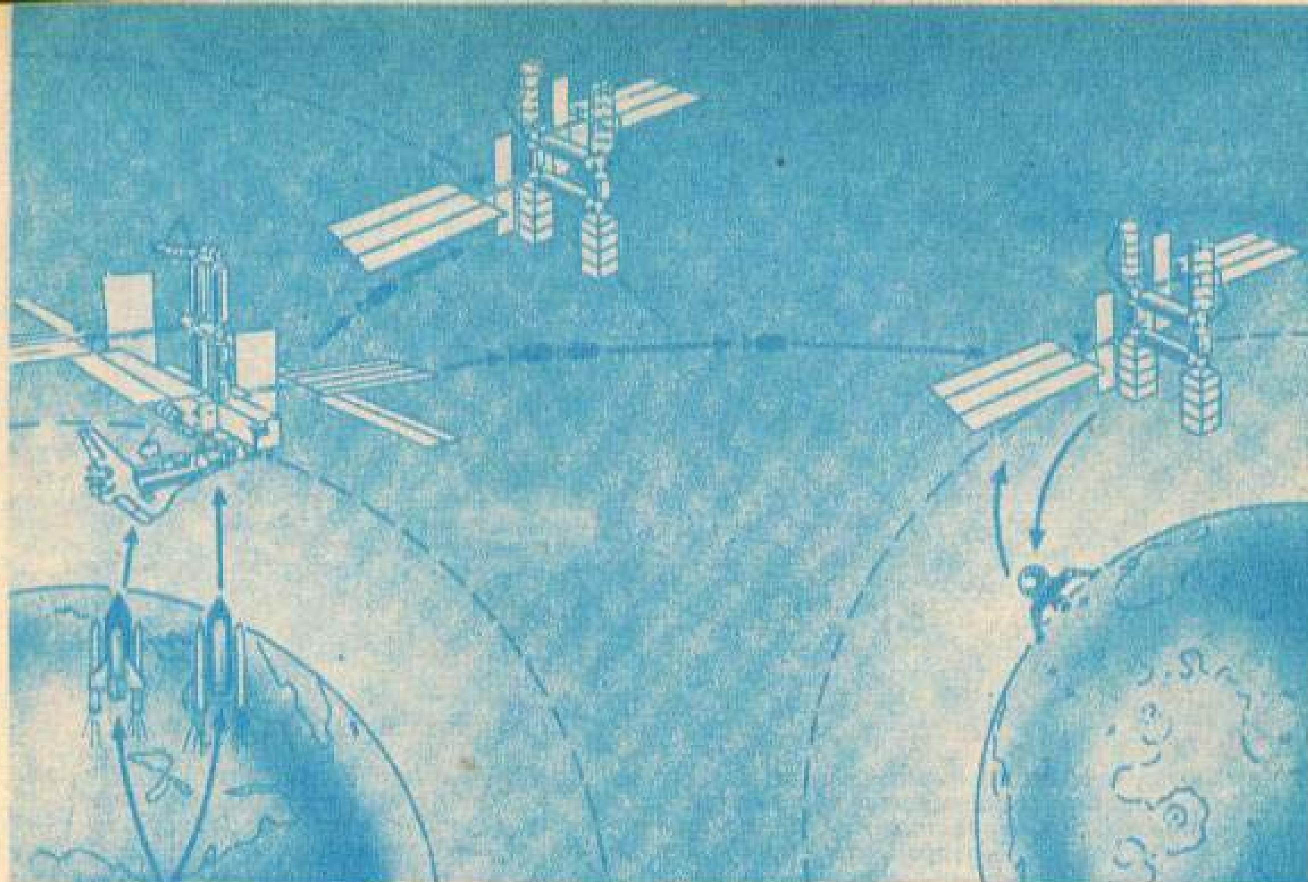
Pornind de la experiența acumulată în domeniul studierii și valorificării spațiului circumterestru cu ajutorul nemijlocit al aparatelor cosmice pilotate, s-a ajuns la concluzia că, în următoarele cîteva decenii noțiunea de Cosmos apropiat va include neapărat și Luna. În atenția organismelor de specialitate ale O.N.U. se află un program comun, pe etape, pentru valorificarea pașnică a Cosmosului pînă în anul 2000, propus de Uniunea Sovietică. Programul preconizează ca pînă la finele actualului mileniu, să fie create condiții pentru trecerea la valorificarea practică și la folosirea Lunii, încă în primele decenii ale mileniului XXI, astfel încît așezările selenare amenajate să poată fi utilizate ca baze de plecare și organizare a zborurilor către alte planete. Aceasta ar însemna crearea de premise reale pentru ca, încă la începutul celui de-al treilea mileniu, civilizația terestră să devină civilizație interplanetară.

Deși realizarea practică a unor asemenea proiecte nu poate demara mai devreme de anul 2000, specialiștii Centrului spațial de la Huston (SUA) consideră că se impune, de pe acum, trecerea la studierea principalelor aspecte ale problemelor privitoare la strategia valorificării Lunii, ca etapă în crearea unei civilizații globale. Este posibilă, totuși, crearea prealabilă a unui laborator științific special cu funcționare îndelungată.

[1] În iulie 1969 s-a realizat unul dintre cele mai îndrăznețe vise ale omenirii — debarcarea omului pe Lună. Trei astronauți americani Neil Amstrong, Edwin Aldrin și Michael Collins, s-au apropiat de Selena. Primii doi au debarcat pe solul lunar, al treilea rămînînd în modulul circumlunar.

[2] Ultima dintre sondele selenare automate sovietice — „Luna-24" — a revenit pe Terra la mijlocul anului 1976, aducînd în minicontainerele sale mostre de sol lunar.

[3] Primul satelit artificial al Pămîntului a fost lansat la 4 octombrie 1957 de către Uniunea Sovietică.

Schema operațiunilor de transport pentru crearea bazei științifice selenare locuite, cu folosirea de stații orbitale circumterestre și circumlunare (unul din proiectele americane). În stînga: stații orbitale periterestre – pe orbită înaltă **(sus)** *și pe orbită inferioară* **(jos)**. *În partea dreaptă – stație orbitală circumlunară* **(sus)** *și, respectiv, modulul de aselenizare*

deoarece apariția acestuia, mai înainte de finele mileniului actual, ar deschide posibilități principial cu totul noi pentru rezolvarea unor sarcini fundamentale privind studierea genezei și evoluției sistemului nostru solar, inclusiv a problemelor legate de istoria anterioară a Terrei. În opinia astronauticii americane, același laborator selenar ar constitui un mijloc adecvat pentru studierea concomitentă a Cosmosului apropiat și, respectiv, a celui îndepărtat, pentru efectuarea de experimente spațiale inedite în domeniile astronauticii, fizicii, chimiei și biologiei spațiale, în multe alte direcții ale științelor fundamentale și aplicate.

O multitudine de considerente — începînd cu avantajele pe care le-ar reprezenta folosirea materialelor selenare la construcția de mari platforme orbitale înalte și la protejarea complexelor pilotate împotriva radiațiilor și terminînd cu montarea pe orbite periterestre a centralelor energetice solare, dar, mai ales, faptul că nu au fost clarificate pe deplin unele aspecte legate de păstrarea, de către satelitul nostru natural, a celor mai prețioase informații despre etapele primare ale evoluției sistemului solar — sînt avute, de asemenea, în vedere de autorii proiectelor selenare și variantelor acestora. Calea cea mai simplă ar fi următoarea: după alegerea locului de amplasare pentru viitoarea așezare selenară locuită, pe suprafața Lunii sînt trimise instalații și aparatură automată destinate prelucrării industriale a materialelor de construcții recoltate de pe solul lunar. Potrivit celor preconizate, se consideră că locul optim de amplasare a complexului de locuit selenar ar fi Oceanul Furtunilor — o zonă cuprinsă între longitudinea 55-65 din preajma Ecuatorului selenar. Cînd instalațiile automate își vor fi început activitatea, asigurînd primele cantități de materiale necesare viitoarei așezări, acolo este trimis și modulul de locuit. Un robot special, dirijat de pe Terra, amplasează, apoi, modulul de locuit în lăcașul creat în acest scop sau într-un adăpost natural selenar cu adîncimea necesară, peste care pot fi depuse straturi de regolit lunar, pentru asigurarea protejării respectivului adăpost de radiații, precum și împotriva supraîncălzirii din cursul zilei, respectiv, a răcirii rapide din timpul nopții selenare. La început, de pe Terra vor fi asigurate și primele cantități de oxigen și hidrogen, urmînd ca, ulterior, oxigenul și apa să fie produse din „resurse locale", cu ajutorul instalațiilor automate. Transporturile ulterioare pentru ruta Pămînt-Lună vor duce utilajele și aparatura științifică necesare, precum și membrii echipajelor misiunii, al căror număr nu va depăși 12 persoane.

Un alt program selenar, cu mult mai complex, prevede, într-o etapă prealabilă, efectuarea unei serii de zboruri de recunoaștere și cu caracter tehnologic, urmat de trimiterea simultană de instalații automate și roboți selenari, precum și mijloace spațiale pilotate. Ca mijloc de transport intermediar, se preconizează folosirea unei stații cosmice de mare capacitate, plasată pe orbită circumterestră, conducerea întregii operațiuni de pe solul lunar fiind asigurată cu ajutorul unei stații circumselenare. Referitor la detaliile constructive ale așezării selenare, fiecare modul al acesteia poate fi alcătuit din cilindri de aluminiu, acoperiți cu straturi de regolit avînd grosimi de 2-5 metri. Un sistem ecologic, funcționînd în circuit închis, asigură condițiile necesare vieții, inclusiv regenerarea apei și aerului. Același proiect prevede asigurarea integrală a consumului de oxigen provenit din resurse locale, de pe Pămînt expediindu-se numai azot și apă sau hidrogen pentru prepararea apei în instalațiile de pe Lună. În sere lunare formate, de asemenea, din cilindri modulari, vor fi cultivate plante. Cantități suplimentare de oxigen vor fi obținute din producția de masă verde, care va fi folosită și pentru creșterea unor animale de casă cu producție ridicată de carne, spre a avea, astfel,

Așezări selenare ale mileniului viitor. Probabil, astfel va arăta o bază științifică selenară, ce se va construi în primele decenii ale mileniului următor. În prim-plan – instalații pentru prelucrarea rocilor lunare. În partea stîngă a desenului se vede intrarea în modulul de locuit, cu acoperiș de protecție din straturi de regolit lunar

și o balanță alimentară echilibrată. Obiectivele cu destinație științifică din perimetrul așezării selenare vor avea, și ele, o formă adecvată funcțiunilor îndeplinite. Absența atmosferei și gravitația redusă permit realizarea pe Lună a unor construcții ușoare și economice de proporții, inclusiv observatoare astrofizice dotate cu telescoape optice avînd diametrul oglinzii de 25 metri. Specialiștii precizează că, în condițiile selenare, cu ajutorul unui astfel de instrument, este posibilă efectuarea de observații directe asupra planetelor și stelelor apropiate, a galaxiilor învecinate.

Sonde aerostatice pe Venus

Istoria mai nouă a investigațiilor directe asupra ionosferei și atmosferei planetei Venus — vecina noastră dinspre Soare — este de-a dreptul pasionantă, sub raportul cunoașterii științifice, fără ca aceasta să micșoreze cumva adorația generală față de Zeița primăverii și a iubirii, sau, cum mai este numită, Luceafărul, cel atît de mult cîntat de poeți.

Astronomii au ajuns, încă de multă vreme, la convingerea că suprafața venusiană nu poate fi observată prin telescop, deoarece planeta este acoperită de straturi groase de nori în continuă mișcare. Aceștia formează un înveliș dens, neîntrerupt; la altitudinea de 45-50 km, păturile de nori au grosimi de aproape 20 km; mai sus — pînă la 90 km, ca și în limite inferioare pînă la 30 km, sînt zone de ceață densă. Uimitoare este dinamica acestor mase de nori. Dacă, pentru toate corpurile cerești, este valabilă aserțiunea: — „Pe planete suflă vîntul" —, acest adevăr trebuie ridicat la pătrat în ceea ce privește Venus. Întreaga planetă este cuprinsă de o puternică circulație zonală, la înălțimea de 60-70 km, viteza vîntului fiind de aproximativ 100/metri pe secundă. Mișcarea norilor din preajma limitelor menționate creează impresia că Venus se rotește cu mare viteză, efectuînd o rotație de 4 zile, deși, după cum arată măsurătorile prin radiolocație, corpul greu al planetei are o perioadă de rotație de aproape 243 de zile. Este adevărat că odată cu altitudinea, scade și viteza vîntului; oricum, însă, în regiunea de latitudine ecuatorială (54 km), viteza medie a vîntului este de aproape 70 metri pe secundă. Toate aceste date au fost obținute succesiv cu ajutorul aparatelor interplanetare — sovietice și americane — ale sateliților artificiali sovietici din seria „Venus", iar, mai recent, al sondelor aerostatice sovietice „Vega-1" și „Vega-2". Cele trei categorii de aparate spațiale reprezintă mijloace moderne pentru cercetarea directă a atmosferei planetei Venus, ca și a solului acesteia. De altfel, cercetările efectuate au îmbogățit substanțial cunoștințele asupra „farului strălucitor" al sistemului nostru solar.

Etapa nouă în cercetarea venusiană a debutat în urmă cu 20 de ani, cînd un important mesager terestru — stația interplanetară sovietică „Venus-4" — a transmis pentru prima oară (în 1967) pe Pămînt semnale și imagini de pe Luceafăr (prima stație sovietică „Venus-1" a fost lansată în 1961); precursoarea redutabilă a lui „Venus-4" a fost sonda americană „Mariner-2", care (în 1962) a survolat planeta la o distanță de 35 000 km, dar ea nu a putut furniza prea multe date despre atmosfera venusiană. Pe atunci, la început de eră cosmică, stațiile automate interplanetare abia „învățau" să zboare. Pe traseele interplanetare s-au succedat, an de an, alte stații cosmice sovietice din familia „Venus" purtînd numerele de ordine 5 și 6 (1969), 7 (în 1970), 8 (în 1972), 9 și 10 (în 1975). Practic, după 1975 au intrat în acțiune stațiile automate sovietice din a doua generație, începînd cu „Venus-9" și terminînd cu cele două „Vega" (1985). În această perioadă, atmosfera venusiană a fost sondată și de stația americană „Pioneer". Cercetările efectuate cu toate aceste aparate cosmice au permis să se stabilească, în mod cert, caracteristicile de bază ale atmosferei venusiene, în sensul că ea este compusă din gaz carbonic și azot, precum și faptul că presiunea la suprafața planetei este de aproape 90 de ori mai mare decît pe Terra, la nivelul mării, iar temperatura din imediata apropiere a scoarței e de aproape 735° K.

Stația interplanetară automată „Voyager-2”, în evoluție spre planetele îndepărtate ale sistemului nostru solar

Astfel, s-a clarificat, în bună măsură, că, în pofida faptului că Pămîntul și Venus sînt foarte „înrudite” sub raportul principalelor caracteristici planetare, atmosfera lor diferă enorm, cea venusiană fiind total diferită de atmosfera terestră. În acest context, persistă întrebările: Ce s-a întîmplat și cum se face că planete apropiate sub multe aspecte prezintă asemenea deosebiri în ceea ce privește atmosfera? De ce pe Pămînt există hidrosferă, iar pe Venus lipsește aproape total apa? Clarificarea definitivă a acestor probleme va avea o mare însemnătate, atît teoretică, cît și practică. Studiind evoluția atmosferei venusiene, putem înțelege mai bine situația atmosferei terestre și găsi, astfel, recomandări practice pentru conservarea și apărarea ei de eventuale modificări nedorite, inclusiv de consecințele dăunătoare ale unor activități industriale.

În ansamblul cercetărilor venusiene, un loc aparte l-au ocupat aparatele cosmice „Vega-1” și „Vega-2” care au luat startul în decembrie 1984. Întrucît cele două stații aveau ca punct final întîlnirea cu cometa „Halley”, ele au amplasat pe Venus aparate de „aterizare”, compuse din două elemente distincte: „clasicul” aparat de „aterizare” și, respectiv, sonda aerostatică, aceasta din urmă constituind un mijloc cu totul inedit de cercetare a atmosferei, ca și a suprafeței venusiene. În faza finală de evoluție către Venus a aparatelor de coborîre, sondele aerostatice s-au desprins lin la înălțimea de 65 km (iunie 1985). După frînarea coborîrii, cu ajutorul unui sistem de parașute, s-au desfășurat în atmosfera venusiană și baloanele umplute cu heliu, adevărate „gondole spațiale”. A urmat desprinderea parașutelor și a sistemului complementar de plutire, precum și detașarea balastului; aerostatul venusian a intrat, apoi, în derivă la înălțimea prestabilită. „Aterizarea” aparatelor și deplasarea aerostatelor s-a produs în apropierea Ecuatorului planetei, către miezul nopții venusiene. De remarcat că este pentru prima dată cînd s-au efectuat, pe timpul nopții, cercetări detaliate asupra atmosferei pe Venus.

Rezultatele măsurătorilor complexe sînt definitivate și interpretate în sinteze și studii de amploare de savanți și specialiști sovietici, în colaborare cu colegi ai lor din alte țări, inclusiv din SUA și Franța. Cercetările efectuate cu ajutorul sondelor aerostatice „Vega” au dus mai departe investigațiile remarcabile făcute anterior (în 1983) cu ultimele două stații automate sovietice „Venus” (15 și 16) asupra atmosferei și solului planetei. Specialiștii consideră că sînt necesare, în continuare, investigații asupra circulației atmosferei venusiene, întrucît fiecare dintre aparatele trimise pe planetă furnizează, cu precădere, informații și imagini dintr-o anumită zonă de aterizare, iar numai evoluția a două sonde aerostatice este insuficientă. Evident, deși Venus a fost cercetată foarte intens în deceniile anterioare, au rămas încă destule „pete albe” și este prea devreme să se afirme că atît atmosfera, cît și solul planetei, ascuns nouă de învelișul compact de nori, ar fi pe deplin înțelese. De altfel, enigmatica atmosferă venusiană — poartă de intrare, dar și cortină fabuloasă, interpusă în calea pătrunderii spre solul planetei — ascunde, ea însăși, destule secrete, îndeosebi în ceea ce privește cauzele intensei circulații zonale, practic a superrotației norilor pe fronturi largi, care dă impresia unui permanent uragan. Desigur, ipotezele pentru explicarea fenomenului nu lipsesc, cele mai multe estimînd, drept motivație principală a dinamicii atmosferei planetei, trecerea energiei de convecție din învelișul norilor în energie de mișcare direcționată. Este de așteptat ca noile lansări de nave cosmice, prevăzute pentru viitorul apropiat, să ducă mai departe cercetările de pînă acum. Programele de perspectivă privitoare la Venus vizează proprietățile fizice ale ionosferei planetei, aprofundarea cunoașterii compoziției atmosferei înalte, a interacțiunii dintre ionosfera venusiană și vîntul solar, cîmpul magnetic și cel gravitațional, structura internă a acestui corp ceresc.

Marte — „planeta de inimă și suflet a pămîntenilor”

Denumirea de „planetă roșie” atribuită planetei Marte — din cauza culorii sale — culoarea focului și a sîngelui — ce exprimă ideea de război (de unde și numele pe care îl poartă) este pe cale să fie schimbată, grație cercetărilor astronauticii moderne, pentru ca ea să devină planeta noastră de inimă și suflet, apropiată pămîntenilor — așa cum impune buna vecinătate (ca și Pămîntul, Marte se găsește de aceeași parte a Soarelui, dar la o depărtare mai mare față de astrul zilei — 227 900 000 km). Datorită progreselor astronomiei și cosmonauticii, Marte ni se înfățișează astăzi cu o imagine de ansamblu familiară, dar planeta ascunde încă multe taine, fiind categorisită o planetă enigmatică, foarte aridă, deci inospitalieră. Astăzi, se știe cu precizie că, și pe Marte, sînt anotimpuri (de două ori mai lungi decît cele terestre), că mișcarea de rotație a planetei în jurul Soarelui este mai lentă (o rotație completă durează ceva mai puțin de doi ani tereștri). Lipsa de apă și de oxigen, temperaturi foarte scăzute noaptea, forță de gravitație mai redusă decît pe Terra — sînt alte caracteristici specifice ale vecinei noastre mai mici.

Cronica spațială interplanetară a înscris la loc de cinste lansarea spre Marte a primei sonde automate sovietice „Marte 1” (noiembrie 1962), urmată de startul altor aparate similare. Imaginile furnizate de sondele automate americane „Mariner” — în 1965 și 1969 — luate de la mică distanță, în timpul survolării planetei, au confirmat că Marte este o planetă aridă, acoperită cu praf de culoare roșiatică, cu deșerturi in-

tinse, presărate cu cratere, la fel ca Luna, şi cu o atmosferă ce conţine îndeosebi bioxid de carbon. Aceste imagini au incitat şi mai mult interesul oamenilor de ştiinţă. Optica savanţilor s-a schimbat din nou, cînd o altă staţie interplanetară americană — „Mariner-9", trecută pe o orbită circummarţiană (în 1971), a trimis pe Terra imagini uluitoare, oferind, pe lîngă o vedere de ansamblu a plantei, şi date despre o serie de fenomene marţiene specifice: furtuni de nisip, vulcani care nu par a fi complet stinşi, ceea ce denotă că, sub raport geologic, Marte este o planetă tînără şi activă, precum şi existenţa unui uriaş canion (4500 km lungime, 100 km lăţime şi adînc de 6 km). Cinci ani mai tîrziu, sondele automate americane „Viking-1" şi „Viking-2", după ce au evoluat în jurul planetei, au coborît lin pe suprafaţa acesteia, de unde au transmis imagini inedite şi au recoltat mostre de sol marţian.

Desigur, nici una din staţiile interplanetare menţionate nu au detectat urme de viaţă pe Marte. Enigmele persistă, iar în prezent preocupările pentru descifrarea lor se intensifică după ce s-a produs o pauză destul de mare, la fel ca şi în cercetarea Selenei. Programele de explorare a planetei Marte prevăd, ca principale obiective, trimiterea de staţii şi sonde automate capabile să efectueze transmisii televizate de mare amplitudine asupra suprafeţei marţiene, studierea dinamicii temperaturii pe parcursul ciclului complet — zi-noapte — şi a variaţiilor sezoniere a acesteia, prospectarea regiunilor de îngheţ veşnic, precum şi a unor secţiuni interioare, anume desemnate, ale acestui corp

ceresc. Se preconizează, de asemenea, obţinerea de noi date despre posibile resurse de apă pe Marte, elucidarea cauzelor principale ale declanşării furtunilor de nisip, ca şi ale modificărilor bruşte ale climatului marţian.

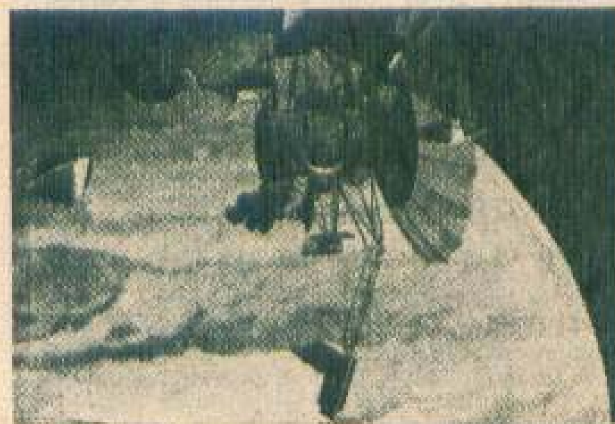
Recent, savanţii şi specialiştii sovietici au avansat propuneri pentru examinarea şi înfăptuirea unui nou program de cercetare a planetei Marte. Acest program include crearea unui robot marţian — „marsohod" —, cu durată de existenţă prelungită, care să recolteze şi să trimită pe Terra sol marţian. Un asemenea program ar putea căpăta o amplificare substanţială în primele

N.A.S.A. la ora reconsiderărilor

Uneori, nimic nu are mai mare succes decît... eşecul, apreciază un ziarist american luînd în considerare cazul N.A.S.A. şi Programul spaţial al Statelor Unite. Agenţia spaţială americană s-a izbit de numeroase obstacole în anul 1986 — întreaga idee a zborurilor extraterestre părea anulată. Presa americană critica, la vremea aceea, N.A.S.A. atunci cînd nu realiza o lansare la timpul stabilit, deşi graficul zborurilor cuprindea aproape imposibila cifră de 24 de lansări pe an, şi, în timp ce Agenţia era confruntată cu importante probleme financiare, avînd mai puţin de jumătate din bugetul său de pe vremea istoricelor lansări spre Luna. Apoi naveta „Challenger" a explodat, omorînd cei şapte membri ai echipajului. Au urmat... ritualurile demisiei.

Acum N.A.S.A. îşi plăteşte graba. Nu a lansat o singură rachetă timp de 19 luni şi nu o va face pentru aproape încă un an. Oricum, nimeni nu se va mai plînge dacă vreun zbor va fi anulat.

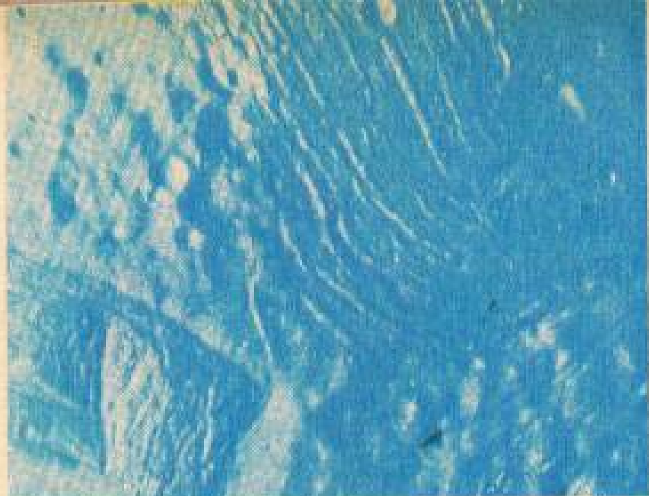
„Este America cu adevărat pierdută în spaţiu?" — se întreba publicistul Larry Martz într-un articol apărut în revista „Newsweek". James Fletcher, fostul director N.A.S.A., care a fost rechemat pentru a ajuta Agenţia să iasă din criză, sublinia că programul de lansări este în „formă bună", iar N.A.S.A., schimbată şi reconstruită, este acum „gata să zboare". Se munceşte la o nouă platformă de lansări care va costa peste 32 miliarde de dolari. De asemenea, s-au întocmit proiecte şi experimente pentru o „rachetă purtătoare" mai solidă, precum şi un program spaţial al secolului XXI. Dar, cu puţine excepţii, atît prietenii cît şi adversarii Agenţiei văd aceste pregătiri, în cel mai bun caz, fără obiect sau fără rost.

„Un alt proiect inutil şi costisitor?" se întreabă „Newsweek". NASA - o nouă misiune spre Jupiter

N.A.S.A. a fost învinuită că „şi-a pierdut voinţa de a lansa oameni în spaţiu". Agenţia americană a fost comparată cu un „birou de bătrîni birocraţi" fără o viziune realistă. Chiar şi foştii ei astronauţi se plîng că N.A.S.A. nu mai dispune de personalul adecvat. Este „hipnotizată" şi „comatoasă" — susţine Frank Borman, fostul director al Companiei aeriene „Eastern". Gene Cernan, acum consultant spaţial, este de părere că Agenţia are nevoie de un conducător care să stabilească priorităţile „şi să aibă chiar curajul de a greşi".

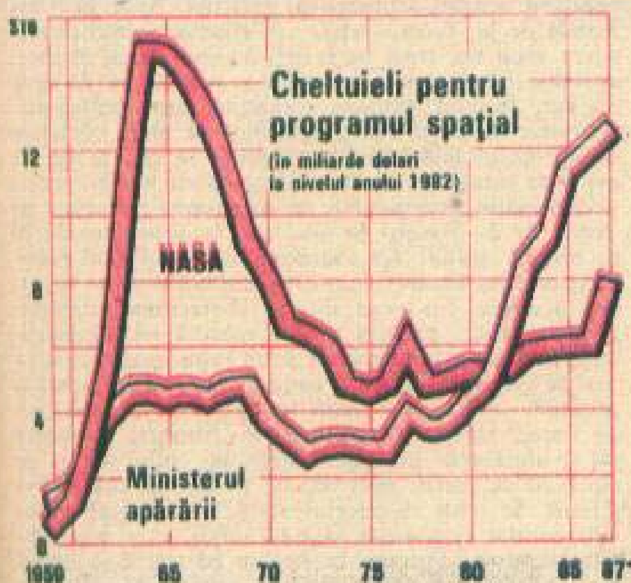
Este de dorit, subliniază „Newsweek", o reconsiderare a zborurilor cu echipaj uman şi întocmirea unui program pe termen lung, construit pe realele cuceriri în domeniu, pentru a se ajunge la un progres logic. Prima femeie astronaut americană, Sally Ride, a înaintat Agenţiei un raport în care arată căile revitalizării programului spaţial. Documentul întocmit de ea descrie şi analizează patru misiuni pentru Agenţie:

Imagini de pe suprafața satelitului Miranda, al planetei Uranus, transmise de „Voyager-2"; pe fotografia din stînga, luată de la o distanță de 42 000 km, se remarcă, în mod distinct, formațiuni de relief ripiate, ce se întîlnesc în „triunghi", precum și versanți cu pante abrupte; în partea dreaptă – o altă imagine de pe Miranda, luată de la 30 500 km

decenii ale mileniului viitor. Potrivit programului menționat, vor fi trimiși pe solul marțian roboți capabili să se deplaseze pe distanțe de mii de kilometri. Obiective importante își propune și misiunea americană „Mars-Observer" (1990—1991). Concomitent, se vor declanșa studiile pentru asigurarea condițiilor necesare unor zboruri pilotate pe Marte. Deocamdată, însă, drumul misiunilor pilotate trebuie croit și pus la punct în detaliu de mijloacele cosmice automate. De altfel, tendințele promovate de cosmonautică în explorarea planetelor îndepărtate de Terra arată că automatele rămîn și pentru deceniile viitoare unicele mijloace tehnice de investigații spațiale, chiar dacă zborul omului pe Marte este privit ca ceva foarte atrăgător.

Un sugestiv grafic al revistei „Newsweek": după misiunile lunare „Apollo", bugetul NASA a cunoscut un declin, în timp ce alocațiile pentru programele spațiale militare ale Ministerului apărării au cunoscut o tendință ascendentă

studiul Pămîntului, explorarea planetelor, o bază selenară, o călătorie umană spre Marte.

În spiritul documentului prezentat de astronauta Sally Ride, ceea ce va urma este efortul de a stabili realele priorități în domeniul spațiului cosmic și principalele direcții ale unui program realizabil. Fără îndoială, nu va trebui să se ia totul de la capăt, deoarece o bună parte a începutului există. Este foarte greu de imaginat, astăzi, o lume fără sateliți meteorologici sau de telecomunicații și roboți de depistare a resurselor minerale ale Terrei. Acest gen de activități au adus numeroase beneficii și vor continua să se dezvolte. Este necesar, de asemenea, să se combată ideea transformării spațiului extraatmosferic într-un cîmp de luptă. Cei mai mulți oameni de știință se îndoiesc de efectele practice ale programului american de militarizare a spațiului cosmic, „Inițiativa de Apărare Strategică", cunoscut și sub numele de „războiul stelelor" și consideră că cercetările, dar mai ales fondurile alocate acestor cercetări, să fie folosite pentru punerea pe picioare a unui program solid de cercetări științifice pașnice ale Cosmosului.

Cîndva, va fi necesar ca oamenii să meargă pe Marte. Acolo poate se vor afla surse vitale de care omenirea are nevoie, sau, pentru a merge pe Marte, vor exista motive pe care astăzi încă nu le-am găsit — scrie ziaristul american. Poate oamenii vor stabili acolo colonii. Cînd va veni timpul, o vom ști. Pînă atunci este necesar să se studieze planeta cu ajutorul roboților și să aflăm cît mai multe despre ea. Poate că studierea planetei Marte va face necesară trimiterea unui echipaj comun sovieto-american sau a unuia cu o componență mai largă, cu participarea mai multor țări.

Pînă atunci, susține revista „Newsweek", nu este nevoie să se stabilească date sau lansări și să se cheltuiască miliarde de dolari numai pentru faptul că o asemenea călătorie este... incitantă. Poate că oamenii de știință își vor readuce aminte de Lună și vor stabili acolo observatoare astronomice puternice sau chiar fabrici. Dar, pentru moment, Carl Sagan numește Luna „frumosul loc plictisitor". N.A.S.A. și-a trimis ultima sa misiune către satelitul natural al Pămîntului în 1978.

În actuala perioadă, cînd S.U.A. se confruntă cu un deficit bugetar de peste 200 miliarde de dolari, iar orașele ei sînt invadate de oameni fără locuință, este de dorit — subliniază publicistul american Larry Martz — ca N.A.S.A să procedeze la un program spațial realist, fără jonglerii sau cascadorii. Pentru aceasta este nevoie de înțelepciune și un bun simț al perspectivei.

Liviu Duma

Proiectul „Phobos"

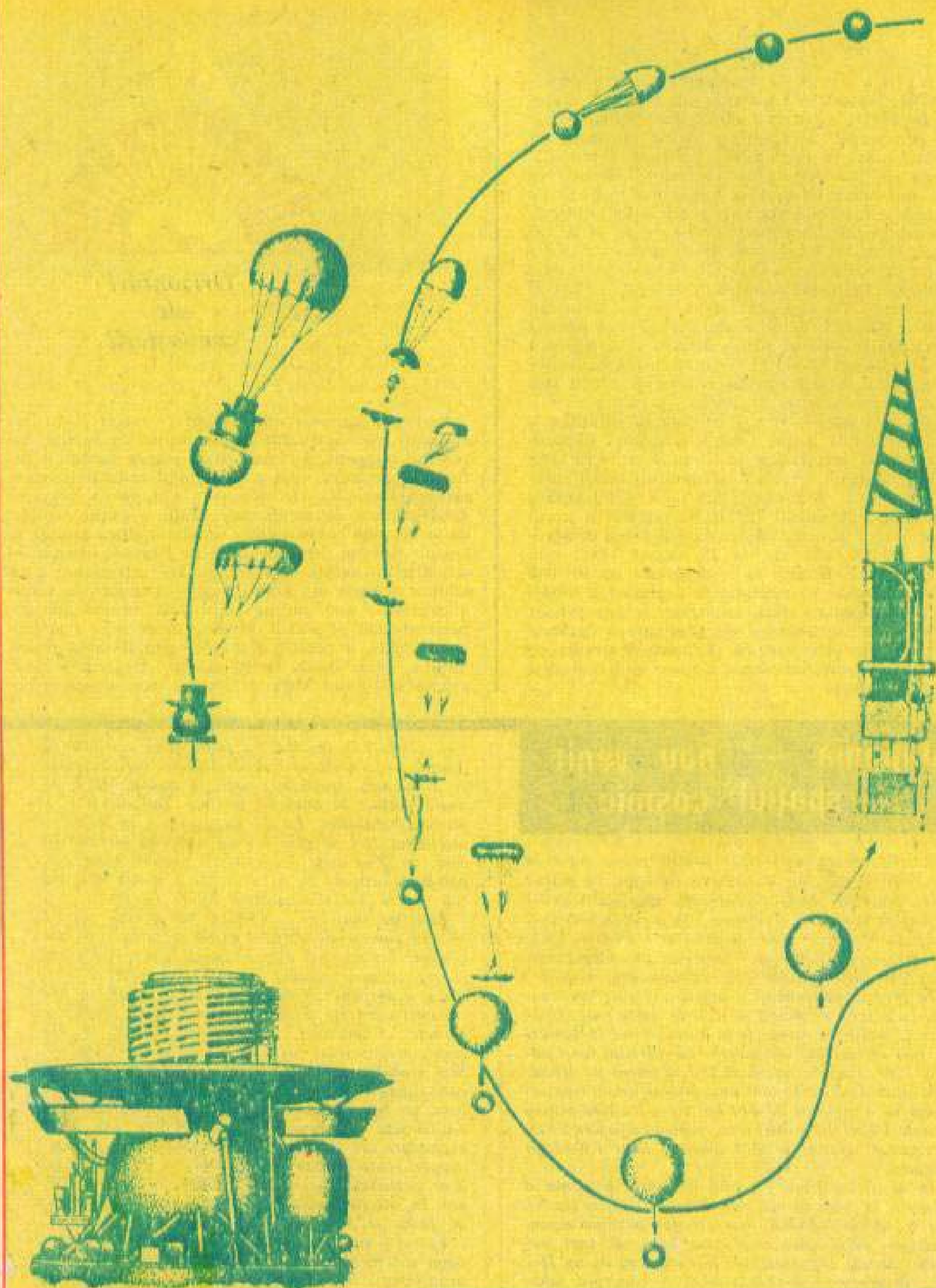
O idee de mare interes, avansată recent de savanții sovietici, privește studierea concomitentă a planetei Marte și, cu precădere, a sateliților naturali ai acesteia — Phobos și Deimos, descoperiți în urmă cu 111 ani (în 1877) de astronomul american Asaph Hall. Este vorba de un vast program de investigație spațială, căruia i s-a dat denumirea de „Proiectul internațional Phobos", și care, după cum sconteazǎ savanții și specialiștii, va permite îmbogățirea științei, a cosmonauticii cu metode principial noi, pe calea unei cooperări internaționale largi. Stațiile automate pentru această expediție, fixată deja pentru vara anului 1988, se construiesc în Uniunea Sovietică, iar aparatura științifică necesară dotării lor se realizează prin colaborarea specialiștilor din 10 țări (6 socialiste și 4 vest-europene). În acest fel, proiectul „Phobos" se anunță ca un nou exemplu de cooperare internațională pașnică în domeniul cercetărilor spațiale, de barare a tendințelor de militarizare a Cosmosului. Cele două aparate interplanetare automate participante la expediție urmează să efectueze cercetări detaliate asupra planetei Marte și, mai ales, a unuia dintre cei doi sateliți naturali ai planetei. După afirmațiile unuia dintre autorii proiectului, istoria cosmonauticii nu a cunoscut pînă acum un program atît de complex și cu destinații atît de multiple. Se preconizează o suită de experimente privind efectul și influența unor fascicule de laseri și ioni asupra scoarței sateliților marțieni. Analiza rezultatelor acestor experimente va permite să se stabilească compoziția solului lui Phobos în elemente și izotopi. Practic, se prevede trimiterea pe respectivul satelit natural a unei stații automate cu mare longevitate spațială, înzestrată cu telecamere pentru vederi panoramice ale suprafeței phobosiene, luate de la locul de „aterizare". În compunerea aparaturii științifice se vor afla dispozitive pentru cercetări chimice specifice, analize mineralogice ale solului, precum și pentru măsurarea temperaturii și studierea caracteristicilor fizice. O altă stație automată destinată expediției „Phobos" urmează să se deplaseze pe suprafața satelitului, efectuînd, cu ajutorul unor dispozitive de împingere-respingere, deplasări în salturi la distanțe de 10—20 de metri. O asemenea tehnică de deplasare este oportună pe corpurile cosmice cu gravitație mică, așa cum se prezintă situația pe Phobos.

Realizarea integrală a prevederilor cuprinse în proiectul „Phobos" va oferi nu numai informații inedite asupra uneia dintre cele mai enigmatice planete ale sistemului nostru solar și a sateliților săi, ci va determina, într-o mare măsură, strategia viitoare a valorificării spațiului cosmic, în folosul științei, al progresului general — consideră Viaceslav Balebanov, director adjunct al Institutului de cercetări spațiale al URSS. Într-adevăr, cercetarea satelitului Phobos este de extremă importanță, întrucît este cel mai apropiat de „planeta-mamă", la numai 6000 km deasupra lui Marte (Deimos se află la o distanță de aproape patru ori mai mare, iar, ca dimensiuni, reprezintă jumătatea lui Phobos). Cercetările urmează să confirme dacă, așa cum estimează specialiștii, cei doi sateliți sînt sau nu corpuri asteroidale, captate în cîmpul gravitațional al planetei Marte. În programele cosmonauticii sovietice se prevede și trimiterea, în viitorul apropiat, a unui aparat spațial în Centura asteroizilor (Inelul asteroizilor este situat, după cum se știe, între planetele Marte și Jupiter). În cercurile științifice este acreditată ipoteza că rocile din care sînt formați sateliții planetei Marte și-ar avea originea în materia unor asteroizi mai îndepărtați. Acest fapt îi intrigă în chip deosebit pe savanți, care doresc să elucideze și întrebarea: De ce Marte și-ar fi atras în orbita sa tocmai asemenea sateliți alcătuiți din asteroizi îndepărtați?

Momentul declanșării proiectului „Phobos" este bine ales: în vara anului 1988, cînd Pămîntul se va afla în linie dreaptă cu Marte și Soarele, fenomen care are loc o dată la doi ani, se va da startul celor două stații automate sovietice. Întîlnirea noilor mesageri tereștri cu Phobos urmează să aibă loc la 200 de zile de la lansarea stațiilor, iar durata experienței este eșalonată pentru 460 de zile. Întrucît stațiile nu-l pot aborda dintr-o dată pe Phobos, ele vor deveni, în prealabil, sateliți artificiali ai acestuia. Apoi, la o comandă de pe Terra, stațiile vor efectua asemenea manevre, încît vor trece pe o orbită sincronă cu Phobos, apropiindu-se treptat de acesta la o distanță de circa 35 km. În acel moment, la altitudinea menționată, aparatele de bord sînt programate să preia comanda de apropiere lină. Cînd vor ajunge la cîteva zeci de metri de suprafața lui Phobos, aparatele vor evolua cu viteze reduse, comparabile cu deplasarea pietonilor pe Terra, de 2—5 metri pe secundă. În intervalul de 20 de minute, stațiile vor examina, fiecare în mod minuțios solul lui Phobos, luînd imagini color de pe suprafața acestuia, din locuri diferite și efectuînd investigații termofizice, precum și alte măsurători. Concomitent, pe Phobos va fi plasat și un prim modul ce se va fixa de sol, astfel încît, în condițiile gravitației reduse și presiunii scăzute, să poată funcționa pe durata unui an întreg. Un alt modul, lăsat în „libertate", urmează să se deplaseze pe solul satelitului, prin salturi de circa 20 de metri, operînd, de asemenea, măsurători diferite. Se crede că cercetarea solului principalului satelit natural al planetei Marte-Phobos, ca și a confratelui acestuia, Deimos, care și-au păstrat de-a lungul timpului aproape neschimbată masa inițială, va aduce noi clarificări asupra condițiilor de formare și evoluție a corpurilor din sistemul nostru solar.

Uranus — obligat să-și dezvăluie tainele

Cea de-a șaptea planetă a sistemului nostru solar (în ordinea crescîndă a depărtării de Soare) și, totodată, una dintre cele mai misterioase — planeta Uranus — a fost obligată, în fine să-și „divulge" cîteva din secretele cu care s-a înconjurat. Aceasta s-a petrecut în momentul unui spectaculos „rendez-vous" pe care i l-a dat (la 24 ianuarie 1986) sonda spațială americană „Voyager-2". Întîlnirea cu mesagerul terestru a avut loc la opt ani și jumătate de la startul sondei spațiale. Confirmînd așteptările cercetătorilor din întreaga lume, întîlnirea s-a înscris printre principalele evenimente ale anului spațial menționat. Timp de c

Principalele etape ale evoluției aparatului de aterizare pe Venus (desantat de stația interplanetară „Vega", împreună cu sonda aerostatică): traiectoria din dreapta – intrarea în atmosfera venusiană; conectarea parașutei; lansarea sondei aerostatice; deschiderea parașutei și cuplarea aerostatului; desfășurarea și umplerea balonului cu heliu; desprinderea parașutei de sistemul de „plutire" spațială; desprinderea balastului; ieșirea la înălțimea derivei spațiale; în partea stîngă – lansarea emisferei inferioare (la aproximativ 63 km de suprafața planetei); lansarea parașutei de frînare (la 47 km).

teva ore, cît a evoluat în apropierea acestei îndepărtate planete (situată la 3 miliarde km de Soare, descoperită în 1781 de astronomul englez William Herschel), „Voyager-2" a captat mai multe informaţii decît se acumulaseră în întreaga perioadă anterioară. Staţia s-a apropiat de Uranus la numai 81 500 km. Niciodată un obiect fabricat de om nu a fost atît de aproape de această planetă, care prezintă, în principal, două mari enigme: dimensiunile sale — de 64 de ori mai mare decît ale Pămîntului (deşi greutatea ei nu o depăşeşte pe cea a Terrei decît de 14,5 ori) şi, respectiv, absenţa aparentă a cîmpului magnetic. Pînă la evoluţia sondei „Voyager-2", astronomii nu cunoşteau prea multe despre Uranus, în afara faptului că planeta este învăluită în straturi groase de nori şi că măsoară ceva mai mult de 51 500 km în diametru. Practic, anterior zborului sondei americane, Uranus a fost studiată doar prin analize spectrale.

Înainte de a trece în revistă informaţiile ştiinţifice şi imaginile furnizate despre Uranus şi sateliţii respectivei planete, să menţionăm că Uranus este cea de-a treia planetă-gigant cercetată cu ajutorul sondei automate „Voyager-2". Mai exact, la 9 iulie 1979 (staţia a fost lansată la 20 august 1977), „Voyager-2" a trecut prin apropierea planetei Jupiter, la o distanţă de aproximativ 700 000 km, iar, la 25 august 1981, prin preajma planetei Saturn, la o depărtare de 101 000 km. De remarcat că traiectoria de deplasare a sondei a fost astfel calculată încît, ca urmare a „manevrelor perturbaţionale" din cîmpul de gravitaţie a fiecăreia dintre planetele survolate, ca să poată fi trecută pe traseul care asigură survolarea cît mai convenabilă a următoarei planete.

Pe întregul traseu străbătut de „Voyager-2" au fost efectuate investigaţii atît asupra planetelor Jupiter, Saturn şi, respectiv, Uranus, cît şi asupra sateliţilor naturali ai acestora, ceea ce multiplică rezultatele cercetărilor. Dacă, la trecerea prin apropierea primelor două planete sus-menţionate, staţia a putut explora, de la distanţă comparabilă, simultan, cîţiva sateliţi, în cursul zborului prin apropiere de Uranus, situaţia s-a schimbat, în sensul unei „examinări" diferenţiate a sateliţilor acesteia din urmă. Faptul că traiectoria staţiei a căpătat o configuraţie elipsoidală, venind aproape perpendicular pe planul orbitelor de evoluţie a sateliţilor planetei, a permis o survolare la distanţă relativ mică a unuia dintre aceşti sateliţi. Alegerea a căzut asupra satelitului Miranda, despre care, conform ob-

Japonia — nou venit în spaţiul cosmic

Americanii au aselenizat pentru prima oară în 1969. În acelaşi an, Japonia a înfiinţat, în indiferenţa generală, propria sa agenţie spaţială NASDA (Agenţia Naţională a Japoniei pentru Dezvoltarea Spaţiului Cosmic), omonim palid al NASA — scria, recent revista „Le Nouvel Observateur", într-un articol din care spicuim cele ce urmează.

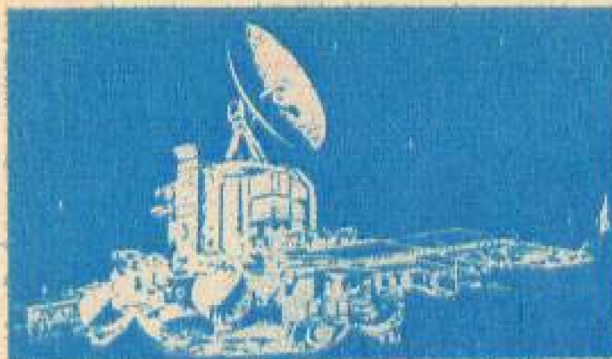
În prezent, astronautica americană este confruntată cu o serie de probleme dificile. Între timp, japonezii îşi lansează rachetele în linişte. Cele 16 lansări au fost încununate de succes. La sfîrşitul lunii august 1987, racheta japoneză H-1 a plasat pe orbită, la o altitudine de 36 000 km, primul satelit geostaţionar cu o greutate de 440 kg. Grea lovitură pentru Statele Unite! În primul rînd, pentru că japonezii au înregistrat succese şi fără ajutorul unor tehnologii militare.

În al doilea rînd, gigantul american a primit o lecţie de la propriul său elev. Primele rachete tip N1 sau N2 de la NASDA, deşi arborau pavilion nipon, realizate sub licenţă americană, erau, de fapt, rachete „Delta" îmbunătăţite. Dar racheta de tip H-1 este, în proporţie de 84 la sută, de concepţie japoneză.

Spaţiul cosmic a devenit, astfel, „noua frontieră" a Japoniei. Tokio doreşte să aloce peste 240 miliarde franci pentru programe spaţiale pînă în anul 2 000 (sumă demnă de programul „Apollo"): construirea unei navete de tip „Hermes" în anul 1995, participarea la viitoarea staţie spaţială americană, proiecte de uzine cosmice pentru produse „made in space" — ceramici, medicamente sau supraconductori. „Industria spaţială va impulsiona celelalte industrii" — a declarat Yukiko Minato, care răspunde de problemele spaţiului cosmic în cadrul MITI. Japonia deţine, în anumite privinţe, întîietatea şi în privinţa sateliţilor. La 27 august, a.c. în interiorul satelitului H-1 se afla o bulă metalică ultrasofisticată, cu două aripi acoperite cu panouri solare, capabilă să asigure în permanenţă legătura între bazele de la sol şi aparatele aflate în zbor.

Începînd din 1992, NASDA va efectua primele zboruri comerciale, luînd-o astfel înaintea vest-europenilor. Japonia s-a angajat, deci, într-o concurenţă acerbă. Pentru ultimul deceniu se prevede fabricarea a aproape 20 de sateliţi civili pe an, în timp ce americanii îşi revin cu greu în urma catastrofei rachetei „Challenger". Societăţile „Boeing" şi „Hughes" pregătesc o rachetă comercială — „Jarvis". Sînt reabilitate modele vechi, tip „Delta", „Titan", care rugineau în hangare. Militarii au comandat, recent, un nou lansator de rachete. Vest-europenii intenţionează să lanseze, în viitorii zece ani, 70 de exemplare ale rachetei „Ariane", suficiente pentru a acoperi toate contractele. Acestora li se adaugă, evident, activităţile cosmice al Uniunii Sovietice şi Chinei. În viitorul apropiat va trebui să se ţină cont şi de India şi Brazilia.

Pescarii niponi sînt, deocamdată, singurii care se opun vehement lansărilor care se desfăşoară la Tanegashima, baza NASDA. Motivul? Fumul rachetelor nu le prieşte cituşi de puţin peştilor. Agenţia spaţială s-a angajat să nu mai tulbure apele insulei decît două luni pe an. În aceste condiţii, este însă greu să se concureze cu Cap Canaveral sau Kourou. Pentru a putea rămîne în competiţie, NASDA va trebui fie să se resemneze şi să-i înfrunte pe pescari, fie să caute o altă insulă pustie. Dar, în Japonia, terenurile disponibile şi îndepărtate de marile aglomeraţii urbane sînt foarte puţine...

Imagine de ansamblu a aparatului „Phobos". Acesta este primul reprezentant dintr-o nouă generaţie de aparate ştiinţifice spaţiale sovietice, pe el găsindu-şi o largă aplicare tehnica de calcul, capabilă să rezolve sarcini complexe ce pot apărea pe parcursul zborului. Pentru prima oară în istoria cercetărilor planetare, se preconizează studierea masei şi conţinutului izotopic al rocilor dintr-un corp ceresc prin metodele de sondare activă, de la distanţă, cu ajutorul razelor laser şi a fluxului de ioni „injectat" în scoarţa satelitului marţian. Înscriindu-se ca un pas important în cercetarea corpurilor mici ale sistemului nostru solar, noua expediţie interplanetară „Phobos" va marca, totodată, începutul unei etape noi în explorarea intensivă a planetei Marte

servaţiilor terestre, se ştia că evoluează pe orbita cea mai apropiată de Uranus. Imaginile fantastice obţinute de pe suprafaţa Mirandei i-au uimit, pur şi simplu, pe savanţi. Confirmînd observaţiile de pe Terra, care au pus în evidenţă existenţa a nouă inele ale planetei, cercetările cu ajutorul staţiei au oferit valoroase informaţii suplimentare asupra dispunerii acestor inele, descoperind, totodată, un al zecelea inel, situat la o distanţă de 50 000 km de centrul planetei, precum şi cîteva „semi-inele".

Un alt fapt remarcabil se referă la sateliţii planetei. Astfel, pînă la zborul staţiei „Voyager-2", din observaţiile terestre, erau cunoscuţi cinci sateliţi ai lui Uranus, cărora li s-a dat numele unor personaje din piesele marelui scriitor clasic englez Shakespeare, precum şi din poemele unor scriitori contemporani: Oberon, Titania, Umbriel, Ariel şi Miranda. Dar, iată că „Voyager-2" detectează alţi zece sateliţi, aşa-numiţii „sateliţi-păstori". La opt dintre aceştia, orbitele se situează între orbita lui Miranda şi inelul Epsilon, iar, la ceilalţi doi, la distanţă de 2000 km de acelaşi inel, de o parte şi de alta a acestuia.

Revenind la bilanţul cercetărilor asupra sateliţilor cunoscuţi, reţin atenţia o serie de noutăţi, dintre care se detaşează cele căpătate despre Miranda. Interpretînd aceste date, savanţii americani consideră că, pe respectivul satelit, care a fost survolat la o altitudine de numai 29 000 km, s-au produs procese geologice de suprafaţă mai complexe decît pe oricare alt corp ceresc, ceea ce constituie un fapt neaşteptat pentru obiectele cosmice de dimensiuni relativ reduse. Pe imaginile recepţionate se disting zone de cratere, lanţuri de munţi cu stînci înalte, întrerupţi de cavităţi de mare adîncime. Cel mai uimitor fapt este că, pe Miranda, există o multitudine de zone cu porţiuni striate, increţituri ale scoarţei, amintind de relieful unora din marii sateliţi din sistemul solar (Ganimede, al lui Jupiter, de exemplu), urme evidente ale activităţii tectonice. Alte zone întinse se înfăţişează ca „terenuri arate" avînd forme circulare; ele au primit denumiri semnificative: "Hipodrom", „Marele circ", în timp ce diferitele zone de „cîmpie", de forma unor patrulatere cu colţurile mai luminoase, denumite „Căprior", sînt considerate forme unicat în ansamblul sistemului solar. Pe Oberon au fost detectate cîteva mari cratere, precum şi munţi care ating înălţimi de 6 000 de metri; pe Titania, imaginile au dezvăluit numeroase coline, cratere şi cavităţi; suprafaţa lui Umbriel este în principal netedă, dar şi acest satelit posedă un mare număr de cratere. În sfîrşit, Ariel are o suprafaţă presărată cu cratere şi prezintă urme vizibile ale proceselor geologice specifice corpurilor îndepărtate de Terra.

Schema apropierii aparatului cosmic de Phobos: după coborîrea pînă la o altitudine de aproximativ 50 de metri de sol şi o evoluţie în imediata vecinătate a satelitului, mesagerul de pe Terra va trece în „zbor razant", cu o viteză redusă de numai 2–5 metri pe secundă, de-a lungul suprafeţei phobosiene; în acest interval de 15–20 de minute, vor fi efectuate mai multe experimente active, după care aparatul va „depune" pe Phobos o micuţă sondă spaţială

Următoarea etapă de evoluţie a sondei „Voyager-2" o constituie „vizitarea" planetei Neptun — eveniment programat să aibă loc la 24 august 1989, de la care se aşteaptă, de asemenea, dezvăluiri inedite, mai ales că staţia va survola suprafaţa neptuniană la o distanţă cu mult mai mică, în comparaţie cu depărtarea la care a trecut peste celelalte planete. Practic, este vorba atît de întîlnirea cu planeta propriu-zisă, cît şi cu unul dintre cei doi sateliţi ai acesteia — Triton — pe care-l va survola foarte îndeaproape.

În continuare, temerara sondă americană va părăsi limitele sistemului nostru solar.

* * *

Preocupările înfăţişate succint, în aceste pagini, sînt o dovadă că explorarea directă, cu mijloace tehnice spaţiale evoluate, a planetelor îndepărtate sau apropiate ale sistemului solar nu stagnează; de altfel aceasta nici nu poate bate pasul pe loc, întrucît — după cum arată experienţa selenară şi orbitală, planetară şi interplanetară anterioară — este vorba de o activitate de cunoaştere de cea mai mare însemnătate pentru descifrarea unor taine ale formării Universului, în ansamblu, şi a Pămîntului, în special.

Mihai Coruţ

TUAREGII:

oamenii albaştri ai deşertului

Moartea lentă a unui mod de viaţă

La începutul secolului nostru, călătorii europeni au fost viu impresionaţi de tuaregi – marele trib nomad din Africa de Nord. Antropologul britanic F.R. Rodd scria: „Bărbaţii par născuţi anume să umble şi să se mişte ca nişte regi. Ei păşesc iute şi uşor, ca nişte prinţi ai pămîntului, fără teamă de vreun om, nedîndu-se înapoi dinaintea nimănui şi conştienţi de superioritatea lor asupra celorlalţi". Temuţi călăreţi ai deşertului (un vechi proverb arab spunea: „Scorpionul şi tuaregul sînt singurii duşmani pe care-i întîlneşti în deşert"), la apogeul forţei lor, ei i-au inspirat călătorului francez din secolul XIX, René Caillie, următoarele rînduri: „Se vînturau prin sate şi se purtau în chip foarte arbitrar, silindu-i pe locuitori să le dea provizii şi alte bunuri, de fapt înhăţînd tot pe ce puteau pune mîna".

Călăreţ tuareg...

...şi efigia lui turnată în argint (figurină, de 27 cm, executată din monezi topite de un artizan din Agadez)

Moscheea din Agadez (sec. XVI), cu minaretul din pămînt bătătorit

Supravieţuirea tuaregilor într-unul din climatele cele mai aspre din lume este, evident, un triumf al rezistenţei şi ingeniozităţii omeneşti. Această populaţie estimată la 1–1,5 milioane împărtăşeşte, cu alte duzini de triburi nomade din Africa, o soartă dificilă. Furtunilor de nisip din Sahel, care pot îngropa complet un oraş în cîteva luni, temperaturilor înalte, dunelor şi stîncilor zgîrcite, care dau doar atîta apă cît să-ţi ajungă să nu mori, li se adaugă alte dificultăţi recente, care par să pre-

Desprinşi din trunchiul berber (populaţie străveche din nordul Africii, cu o cultură omogenă datînd dinainte de anul 2400 î.e.n., a cărei ramură nomadă sînt), tuaregii sînt supranumiţi stăpînii Saharei (ei se află pretutindeni unde marele deşert îşi întinde valurile de nisip: în Niger, Mali, Mauritania şi chiar în sudul Libiei şi Algeriei) sau oamenii albaştri ai deşertului. Această din urmă denumire le vine de la cunoscutul litham – văl indigo purtat exclusiv de bărbaţi, care se decolorează pe pielea feţei, dîndu-i acea faimoasă tentă bleu. Tuaregii sînt nomazi, crescători şi păstori de cămile şi de oi sau comercianţi caravanieri.

Organizarea lor socială – care păstrează acum, la sfîrşitul secolului XX, multe tipare neschimbate de milenii – se bazează pe clase ereditare. Familia nobilă este compusă dintr-un şef de cort (targui), soţia şi copiii săi şi din sclavii săi (bella), sclavi care acum au fost emancipaţi şi cărora le revin îndatoriri agricole. Este vorba de o societate matriarhală, în care femeia a jucat şi joacă un rol deosebit de important, bucurîndu-se de mult respect şi de un grad mare de libertate. Ea este păstrătoarea limbii străvechi – tamasheq (un dialect berber) şi a scriturii (tifinar). Totodată, după mamă se stabilesc filiaţia şi dreptul la moştenire. Triburile din casta nobilă se limitează exclusiv la îndeletnicirile nomade. În general, clasa meşteşugărească din societatea tuaregă – numită inadan – este elementul subordonat sedentar; inadan-ii asigură fabricarea ustensilelor, a şeilor şi sacilor bogat ornamentaţi pe care nobilii îi poartă pe cămile, dar şi a bijuteriilor care înseninează şi îmbogăţesc viaţa aspră a fiilor deşertului, un mediu cultural a cărui trăsătură de căpătîi este austeritatea. În peregrinările lor, nobilii tuaregi gravitează de obicei în jurul unui centru stabil unde se află acei inadani care-i servesc, deşi vechile tradiţii le interzic să locuiască în aceeaşi aşezare.

Mărturii mai importante ale civilizaţiei tuaregilor pot fi găsite în Mali, unde misterioasa cetate-oraş Tombuctu le-a slujit de adăpost şi fief timp de generaţii, fără întrerupere din secolul al XII-lea, la Agadez, în nordul Nigerului, la porţile Saharei, unde se află faimoasa moschee cu minaretul din banco (pămînt bătătorit) datînd din secolul al XVI-lea.

Graţie castei subordonate a inadanilor şi priceperii lor de a valorifica nu numai argintul şi steatitul străvechi, ci chiar şi ultimele deşeuri metalice şi de piele ale secolului XX, ce le bate insistent la uşă, tuaregii se văd înfăţişaţi lumii cu străvechiul şi adevăratul lor chip de mîndri călăreţi, războinici ai deşertului şi stăpîni ai vîntului.

Şi totuşi... Vom asista mîine la pieirea acestui mod de viaţă? Va rămîne deşertul fără nomazi?

Împodobită cu saci de piele, brodaţi şi cu franjuri, şaua face din cămila unui tuareg un fel de tron

Întîlniri în deşert

ceadă inevitabile schimbări de mentalităţi şi obiceiuri. Marea secetă din ultimele două decenii şi, în special, dezastruoasele ei consecinţe în anii de vîrf (1973–74 şi 1984–85) nu fac decît să precipite declinul unui mediu natural, cu oamenii şi animalele sale, al unei civilizaţii. De secole, nomazii crescători de vite s-au menţinut într-un echilibru fragil cu mediul înconjurător; în regiuni unde secetele periodice uscau pămîntul pe care-şi păşteau turmele, ei se aşezau – temporar – pe pămîntul ce putea fi cultivat. Dar, în noile şi asprele condiţii, cînd sute de mii dintre ei şi-au pierdut 30–80 la sută din vite (în unele zone din Niger, estimările urcă pînă la 90 la sută), nomazii tuaregi au devenit refugiaţi permanenţi de-a lungul şoselelor, în jurul oraşelor şi satelor unde se mai găsesc fîntîni.

Lipsa puterii politice

În timp ce, odinioară, rătăceau aproape necontrolaţi de nimeni în căutarea pămîntului bun de păşunat, nomazii se izbesc acum, adesea, de un obstacol politic: frontierele statale. De asemenea, dată fiind ponderea lor redusă în populaţia mai multor ţări (Mauritania, Algeria, Niger, Mali şi Ciad), ei nu sînt reprezentaţi în conducerea locală sau în guverne, care, deci, nu se ocupă în mod deosebit de problemele lor. Dimpotrivă, potrivit unei anchete a revistei **„Newsweek"**, de la sfîrşitul anului 1986, mulţi conducători locali, originari din triburile sedentare, îşi păstrează teama ancestrală de nomazi: pentru aceştia, e vie amintirea isprăvilor lor războinice şi consideră că libertatea tuaregilor „costă" prea mult. În consecinţă, recenţii ani de secetă (1984–1985) le-au furnizat o ocazie favorabilă pentru a transforma multe din vastele păşuni sezoniere în pămînt agricol.

Femeie tuaregă împodobită cu bijuterii tradiţionale din argint turnat în mulaje de ceară sau ciocănit

Degradarea climei şi a solului

Nomazii tuaregi mai au de făcut faţă, acum, şi profundelor (poate ireversibilelor) schimbări în climatul Sahelului. În unele studii se relevă că media anuală a ploilor în Sahara s-a redus cu 30 la sută, sau (în unele zone din Mali) cu 50 la sută, faţă de 1970. De asemenea, schimbările includ şi o creştere a temperaturii medii (cu 5° în Mauritania) – presupusă consecinţă a efectului de seră înregistrat la scară globală.

Dar schimbările climatice au antrenat şi o degradare constantă a altor elemente ale mediului sahelian. Experţi ai programului ONU pentru mediul înconjurător (UNEP) estimau că, începînd din 1968, cei 1,7

miliarde de acri de pășuni din acest continent s-au redus cu circa un sfert. De asemenea, s-a constatat o pierdere a potențialului productiv al solului, datorită distrugerii sistematice, de către oameni și animale, a copacilor și stratului vegetal de pe sol; ca urmare, reflectivitatea acestuia sporește, iar cantitatea totală de apă ce se evaporă din plante scade. La rîndul său, fenomenul acesta inhibă formarea norilor și reduce precipitațiile. Deci, pentru a închide ciclul, mai puține ploi înseamnă mai puține plante noi care să asigure hrana.

În Tombuctu, efectele acestor schimbări sînt foarte vizibile. Orașul (15.000 de locuitori) seamănă cu o mică insulă într-o mare de nisip. În trecut, ploile sezoniere acopereau cîteva sute de kilometri pătrați cu o fină pătură de verdeață. Tuaregii și turmele lor trăiau de pe urma ei. Dar, în ultimii 20 de ani, învinsă de cel mai mare deșert al lumii, vegetația dispare. În Mauritania – odinioară, cunoscută drept țara pădurilor și savanelor –, Sahara avansează inexorabil spre sud cu circa 5 km pe an.

Programele de dezvoltare și speranța de viață

Nu numai schimbările de climă au contribuit la deșertificarea acestor regiuni, ci și unele programe și politici de dezvoltare elaborate de om. Puțurile de adîncime, săpate cu cele mai bune intenții, atrag nomazii; așezările nomade din jurul puțurilor aglomerate atrag suprapășunarea, deci lipsesc pămîntul și de puțina sa vegetație. Vaccinarea turmelor, care duce la creșterea masivă a șeptelului, antrenează și ea, uneori, fenomenul de suprapășunare. De asemenea, politica autorităților (nigeriene, de exemplu) este de a căuta să fixeze nomazii în așezări stabile, pentru ca ei să nu fie simpli crescători de vite semisedentari, ci și agricultori. Astfel, nomadismul – cunoscut de generații, sistem în cadrul căruia omul își continuă peregrinările în voia anotimpurilor, în căutarea apei unde să-și adape turmele – riscă să dispară foarte curînd.

Este de remarcat un alt element ce tensionează relația om-mediu (în speță, pămînt). Speranța de viață crescută și una din cele mai ridicate rate ale natalității din lume fac ca populația Sahelului să fie în continuă creștere. De exemplu, în Kenya, unde 3/4 din suprafața țării este aridă și semiaridă, populația s-a dublat în ultimii 25 de ani; următoarea dublare va avea loc în numai 10 ani.

Efecte psiho-sociale

Sub diversele presiuni din mediul înconjurător și din sfera politică, structura socială a nomazilor tuaregi slăbește. La Kourboubou (Niger), 660 de tuaregi s-au sedentarizat. Culturile nesezoniere pentru consumul zilnic, cîteva capre, măgari și cămile le asigură mijloacele de subzistență, deocamdată precare. Mai importantă este schimbarea sistemului de valori de bază, ruperea legăturilor tradiționale între tată și fiu – de esență pastorală –, exodul bărbaților către mine sau la lucru în industrie în orașele mai mari din sud, lăsînd așezările no-

made răspîndite prin Sahel exclusiv în seama femeilor.

Experții vorbesc și despre efectele psihologice ale crizei profunde a sistemului nomad tradițional. Potrivit unui raport din 1985, elaborat de o agenție pentru dezvoltarea internațională, lipsa de hrană generează promiscuitate sau expediente bizare, în totală contradicție cu legile tradiției severe (căsătorii repetate ale unei singure femei cu mai mulți bărbați), născute din speranța de a-și putea hrăni familiile. De asemenea, în rîndul capilor de familie, care în mod tradițional sînt cei ce cîștigă existența soțiilor și copiilor, s-a înregistrat o creștere neobișnuită a numărului de sinucideri (de exemplu, pe platoul Dogon din centrul Mali-ului, într-o comunitate stabilă de 130.000 de oameni, în 1985, s-au înregistrat 6 sinucideri într-o singură săptămînă).

Raze de lumină

Totuși, modul de viață al nomazilor tuaregi nu e cu necesitate condamnat. cîteva exemple ar putea sugera căi viabile spre viitor.

Micul oraș Gari, de pe malurile Nigerului, adăpostește circa 500 de tuaregi și foști sclavi ai lor **(bella)**, care au început să pregătească terenul pentru cultura cerealieră și să cultive orez. O parte a comunității tuarege mai are turme și migrează cu ele pe traseele tradiționale.

În Sudan, unde există circa 2,5 milioane de nomazi, s-a sugerat un stil de viață similar. Mustafa Mohamed Khogali, de la Universitatea din Khartoum, propune ca gospodăriile să fie permanente, amplasate într-o singură zonă, unde oamenii să aibă acces la apă potabilă și servicii sociale (clinici și școli), în timp ce turmele ar peregrina, în continuare, însoțite de persoane special desemnate. Sistemul acesta ar putea fi profitabil atît pentru economiile naționale din zona saheliană (cîștigul mediu anual obținut din creșterea vitelor este cu circa 50 la sută mai mare decît cel obținut din cultivarea pămîntului), cît și salutar pentru

Scene din viața cotidiană

„peregrinii Africii", stăpînii vîntului și ai deșertului.

Tot în Niger, proiectul „Semiluna", destinat să combată deșertificarea, permite o corelare a eforturilor locale cu cele ale Crucii Roșii internaționale, cu rezultate îmbucurătoare. Proiectul „Semiluna" implică săpatul, pe mai multe hectare, a unor tranșee de 40 cm, în formă de semilună, în care se reține majoritatea apei de ploaie. Sistemul permite solului să rămînă umed timp mai îndelungat, iar îngrășămintele naturale (provenite de la caprinele localnicilor) ușurează germinarea arbuștilor și chiar a arborilor. Dacă ploile nu vor lipsi, în 5–6 ani se vor vedea deja rezultatele sub formă de **afageg** sau **tamat** (denumirile în **tamasheq** ale unor specii locale de plante cu spini).

Nomazii rămîn încă ancorați în vechiul lor stil de viață. Dacă proiecte, cum e ultimul menționat, par să închidă cartea spațiilor vaste și a turmelor păscute de călăreți mîndri și contemplativi, avantajele alimentare și economice ale stilului de viață nomad – și dorința înnăscută a tuaregilor de a fi independenți – pot asigura supraviețuirea acestei civilizații distincte. Deșertul e un stăpîn aspru, dar, pentru ei, viața acolo are un sens.

Olga Gheorghe

„RĂZBOIUL RECE“

- pe firul unei dezbateri de patru decenii -

Stranie și nu tocmai plăcută îi apărea ambasadorului britanic la Washington, Lord Inverchapel (A. Clark Kerr), misiunea pe care o avea de îndeplinit în acea dimineață cețoasă și rece de 24 februarie 1947. După o carieră diplomatică de peste patru decenii, încununată, în a doua parte a războiului, cu funcția de șef al misiunii diplomatice la Moscova iar, de un an, în Statele Unite, desigur, nimic nu putea fi deplin ciudat. În vecinătatea Casei Albe, în vechea clădire a Departamentului de Stat, cu arhitectura ei supraîncărcată, caracteristică neoclasicului francez dinspre sfîrșitul secolului trecut, Lord Inverchapel și-a găsit interlocutorul - secretarul de stat George Marshall, care își preluase funcția doar de o lună - zgîrcit la vorbă. Venise pentru a comunica oficial că Marii Britanii îi este imposibil, de la sfîrșitul lunii martie, să mai acorde ajutor Greciei și Turciei și să exprime speranța că guvernul Statelor Unite „va fi de acord să suporte (...) povara financiară, din care partea principală a fost dusă pînă acum de Guvernul Maiestății Sale". Într-un memorandum pentru președintele H. Truman, redactat în numele lui G. Marshall, subsecretarul de stat D. Acheson reliefa „că aceasta înseamnă cea mai importantă decizie cu care am fost confruntați de la război". Prea mult timp pentru reflecție, se pare, nu a fost necesar. La 12 martie, președintele Truman a rostit în fața Congresului cuvîntarea care avea să devină punctul de plecare al unei politici agresive de „stăvilire a comunismului", primul pas fiind preluarea moștenirii oferite de guvernul britanic prin Lord Inverchapel. Dar, ceea ce nu poate să nu îndemne la apropierea evenimentelor de acum patruzeci de ani este că „**În vara și toamna lui 1947, conceptele, terminologia și liniile de dezbatere pentru următoarele decenii au fost stabilite: stăvilirea și războiul rece**". („Foreign Affairs", Spring 1987, p. 830)

RIDICAREA CORTINEI

Geopoliticienii au abordat, încă de la începutul secolului XX, chestiunea supremației mondiale mai ales prin prisma evaluărilor asupra existenței unei „inimi a Pămîntului" - sau „zona centrală", cuprinzînd nordul Eurasiei, de la Elba la Amur, și „a periferiei Pămîntului" ori a „ramei (circulare) a Pămîntului". Controlul „Zonei centrale" - masa continentală terestră a Eurasiei - reprezenta, pentru ei, principala amenințare pentru puterile maritime. Amiralul american, Alfred T. Mahan (1840-1914), geopolitician înainte de a fi fost inventată noțiunea, a avansat, în pragul veacului nostru, ideea că hegemonia puterilor maritime poate fi menținută controlînd o serie de baze în jurul Eurasiei. Concluzia strategică: „Puterile maritime le domină pe cele terestre, îngrădindu-le (stăvilindu-le). Aici se află sămînța teoriei stăvilirii născută din războiul rece" (G. Chaliand, J.P. Rageau, **Strategic Atlas, A Comparative Geopolitcs of the World's Powers,** Harper & Row, New York, 1985, p. 20).

Pentru ca o astfel de sămînță să „rodească", terenul l-a constituit situația creată la sfîrșitul celui de al doilea război mondial. În cursul celor șase ani ai marii conflagrații, Statele Unite s-au transformat într-o mare putere militară prin mobilizarea potențialului, nefolosit pînă atunci, al continentului nord-american. La sfîrșitul războiului, Statele Unite aveau să se găsească într-o situație deosebită: posedau jumătate din capacitatea de producție industrială a lumii (exceptînd U.R.S.S.) și se bucurau de cvasimonopol pe piețele interne și pe numeroase piețe externe, în timp ce foștii rivali comerciali fuseseră ruinați de război. Nici o țară din lume nu s-a transformat într-un timp atît de scurt și pe o scară atît de mare într-un arsenal militar ca Statele Unite, care în 1945 produceau 45 la sută din armamentul mondial. În plus, masivele investiții industriale efectuate în timpul războiului, a cărui desfășurare nu a atins cu nimic teritoriul lor, au devenit izvorul unui prodigios progres economic postbelic, inclusiv al dezvoltării vertiginoase a noii tehnologii care avea să marcheze profund întreaga evoluție socială. După încetarea ostilităților, în al căror moment culminat forțele armate terestre americane ajunseseră la 12 300 000 oameni, datorită presiunilor interne și necesităților economice s-a trecut la o rapidă demobilizare. În 1947, forțele terestre americane aveau un efectiv de 670 000 ostași. Dar, cum remarcă istoricul american T. Draper, în cercurile conducătoare americane prevala „un sens de putere absolută (care) venise cu bomba atomică" (Aut. cit., **American Hubris: From Truman to the Persian, Gulf** New York Rewiew of Books, July 16, 1987). Existența monopolului bombei atomice, în primii ani postbelici, și iluzia menținerii lui nu puteau decît întări acest simța-

mînt. In rîndul factorilor decizionali, cînd se punea problema raporturilor cu alte țări, în special cu U.R.S.S., era curent „argoul, dacă nu și spiritul, unei ciocniri la un joc de pocher". Ei erau convinși că, în mîinile lor, forța economică și bomba alcătuiesc „o chintă roaială" și ar fi o nebunie să nu fie jucate corespunzător „cărțile decisive" (G. Herken, **The Winning Weapon. The Atomic Bomb in the Cold War 1845—1950**, A. Knopf New York, 1980, p. 17).

Finalul celui de al doilea război mondial a găsit cea mai mare parte a Europei în ruine și paralizată din punct de vedere economic. Ca principal teatru de operațiuni, continentul a suferit mai mult decît oricare altă regiune a lumii: 30 milioane de vieți umane fuseseră distruse*. Producția de cărbune (fără U.R.S.S.) a scăzut în timpul războiului cu 48 la sută, cea de oțel cu 30 la sută, iar în Europa occidentală cu 50 la sută. Zona cultivată cu cereale panificabile se redusese cu un sfert iar recolta a fost în Europa (fără U.R.S.S.), în 1945, jumătate din cea antebelică. O sută de milioane de oameni din spațiul continentului trăiau, în vara lui 1946, cu mai puțin de 1 500 calorii zilnic, lipsei acute de alimente adăugîndu-i-se spectrul foametei. Între 1939-1946, deficitul balanței comerciale s-a triplat, productivitatea muncii s-a înjumătățit și nu existau produse exportabile.*

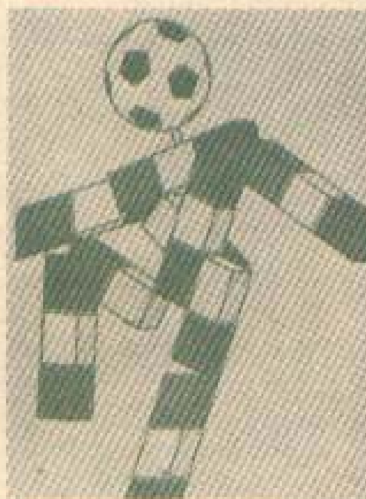
U.R.S.S. a pierdut, în cursul războiului, o zecime din populație, din care jumătate civili. De asemenea, în urma agresiunii hitleriste, U.R.S.S. a suferit și cele mai mari pierderi materiale, fiind distruse 1 710 orașe și peste 70 000 sate. Conform unei estimări, produsul național brut era, probabil, mai puțin de o treime din cel al Statelor Unite. După politologul american Z. Brezinsky**, „în momentul lor de vîrf, forțele armate sovietice numărau 11,3 milioane oameni. În pofida miturilor postbelice, Uniunea Sovietică nu s-a putut abține de la o demobilizare pe scară largă, care era o necesitate economică, dat fi-

* Conform unor date publice din 1946, „tributul de sînge" al poporului român în anii celui de al doilea război mondial (morți, răniți și dispăruți) a reprezentat cinci la sută din populația întregii țări. S-a evaluat, de asemenea, că, în urma războiului, au rămas în România 181 000 invalizi, 276 000 văduve și 105 000 orfani (**România în reconstrucție**, Ministerul Informațiilor, 1946, p. 14)

* În 1945, exportul României reprezenta unu la sută față de 1938. La sfîrșitul anului 1944, producția industrială era de aproximativ 40-50 la sută față de nivelul antebelic, iar agricultura furniza doar o treime din producția medie a anului 1938-1939. Un document oficial, din 10 august 1945, consemna că „în satele din Moldova, din cauza războiului, au fost distruse zeci de mii de locuințe, mai ales în regiunea unde a fost frontul, din care cauză mii de locuitori trăiesc în bordeie sub pămînt, periclitîndu-și viața". După date provizorii, care se aflau la dispoziția Institutului Central de Statistică, în urma bombardamentelor aeriene au fost lovite parțial sau total 26 760 clădiri. Numai în București au fost distruse 10 221 imobile (Cf. **Magazin Istoric**, nr. 5/1985, p. 28).

** Consilier pentru securitatea națională al președintelui SUA J. Carter (1976-1980).

Mascota și afișul ediției din 1990 a Cupei mondiale la fotbal
Locul de desfășurare a popularei competiții: Italia

Metru pătrat

Un sondaj realizat în 700 de localități de către Partidul Socialist din Elveția, care a servit ulterior realizării unei sugestive expoziții, a arătat că un metru pătrat de teren costă, în această țară, între 25 000 și 45 000 franci elvețieni (respectiv 16 700-31 600 dolari). Datele au fost prezentate în cadrul unei expoziții în aer liber, unde, pe o machetă, sînt indicate locurile și prețurile – de la cel mai mare la cel mai mic. Scopul: „a arăta și altă față a Elveției, nu numai lacurile și munții săi".

Cameră video

Firma electronică „Toshiba", una din cele mai mari din Japonia, a pus la punct, pentru prima dată în lume, o cameră de luat vederi capabilă să înregistreze imagini tridimensionale color. Imaginile înregistrate de această cameră compactă, care funcționează în sistemul VHS, pot fi reproduse de aparatele video înregistratoare convenționale cu ajutorul unui adaptor, iar pentru vizionarea normală sînt necesari ochelari de cristal lichid. În acest sistem, arată firma producătoare, imaginile sînt lipsite de vibrații; ele sînt înregistrate cu o viteză de 120 de imagini pe secundă. Noua cameră de luat vederi a fost concepută pentru uz industrial, medical și recreativ.

În fața edificiului firmei Sony, din Tokio, există această insolită cascadă amenajată între două blocuri de material plastic întărit, înalte de 7 m. În „jungla" de sticlă și beton, artificialul element natural a fost construit în pregătirea „Săptămînii mediului ambiant", din vara trecută, și simbolizează – în concepția creatorilor săi – mediul urban (vezi rocile de plastic) în coexistență cu natura (apa curgătoare)

ind devastarea din timpul războiului și enormele pierderi de forțe de muncă; în 1947, Uniunea Sovietică avea sub arme numai 2,8 milioane oameni" (Aut. cit., **How the Cold War Was Played,** Foreign Affairs, October 1972, p. 183).

În general demobilizarea a fost ținută în secret. Una din explicații este că se dorea proiectarea unei imagini de forță, mai mare decît în realitate, pentru a se contracara ceea ce era presupus a fi „șantajul atomic". Era, însă, și expresia faptului că, în țesătura încurcată a relațiilor internaționale postbelice, se introdusese – ca o fibră ce avea să devină tot mai rezistentă – teama. La rîndul ei, teama de așa-numitul „expansionism sovietic", în timp ce alimenta tot felul de declarații iresponsabile despre bomba atomică, tindea să ascundă, pe cît se putea, ineficacitatea politică și militară a doctrinei bazate pe această armă. Cum remarca Brezinsky, „în 1947, stocul atomic al Statelor Unite era de sub 100 de bombe, cu o capacitate cumulată de distrugere aproape egală celei de care beneficiase Germania nazistă în timpul celui de la doilea război mondial și, în consecință, nu era suficientă pentru a garanta distrugerea efectivă a Uniunii Sovietice" **(lucr. cit.,** p. 184).

Decolarea unei curse a înarmărilor de cea mai mare amploare, cînd nu trecuseră nici doi ani de la stingerea războiului, nu era, însă, posibilă fără o propagandă adecvată în rîndul opiniei publice.

Cu luni de zile înainte ca lord Inverchapel să prezinte, formal, demersul din 24 februarie 1947, oficialitățile americane știau că, la Londra, între ministerul de finanțe și cel de externe se dezbătea chestiunea unor ample amputări în bugetul militar pentru străinătate, îndeosebi față de Grecia, pentru care nu mai erau resurse. Iarna grea și criza combustibilului au sprijinit insistențele ministrului de finanțe, H. Dalton, care, la 16 februarie 1947, și-a convins colegii „să pună capăt picurării fără de sfîrșit de bani de la contribuabilii britanici pentru Grecia" și să prezinte problema la Washington în așa fel încît să-i incite pe americani să-și asume răspunderea. De altfel, încă în primăvara anului 1945, W. Churchill, pe atunci șef al guvernului britanic, indicase ministrului de externe „să-i împingă... înainte" pe americani în problemele Europei răsăritene. Acum, în privința Greciei, unde războiul civil era în plină desfășurare, starea de spirit la Washington era favorabilă.

Cadrul intelectual și analitic al noii orientări a fost formulat de diplomatul George Kennan, unul dintre principalii experți ai Departamentului de Stat în problemele sovietice. La cererea ministrului marinei militare, J. Forrestal, acesta a pregătit un material confidențial cu tema: **Fundalul psihologic al politicii externe sovietice.** Kennan a reluat principalele idei dintr-o alocuțiune rostită în ianuarie 1947, în fața unui mic grup aparținînd Consiliului pentru relații externe din New York – instituție importantă pentru cristalizarea opțiunilor americane în viața internațională. În procesul verbal secret a rămas consemnată opinia că „este perfect posibil ca Statele Unite și alte țări să **stăvilească*** puterea rusă, dacă o vor face așa cum trebuie și într-un mod neprovocator, suficient de mult timp, și, în așa fel încît s-ar putea să survină schimbări interne în Rusia" (cf. Foreign Affairs, Spring 1987, p. 828). Cînd noul secretar de stat, G. Marshall, a creat, imediat după numire, un stat major pentru planificare politică, șeful său a fost numit G. Kennan.

* Expresia folosită era **contain,** de la care s-a răspîndit formularea **containment.** Dicționarul englez-român, la **containment policy** explică: „politică de îngrădire (concretizată în doctrina Truman)", **op. cit.** Ed. Academiei R.S.R., 1974, p. 154. Preferăm termenul de a **stăvili** și **politică de stăvilire,** avînd în vedere răspîndirea în publicistica românească și explicația istoricului american F. Schurmann, după care spiritul noțiunii de **containment** „este cel mai bine prins în cuvîntul francez «endiguement»" **(The Origins of the Cold War and Contamporary Europe.** Edited with an introduction By Charles S. Maier. New Viewpoints, New York, 1978, p. 68).

NOUL VOCABULAR

O stare de exaltare molipsise oficialitățile americane. Ministrul de război, Robert Patterson, a descoperit că Grecia și Turcia erau de „importanță vitală pentru poziția strategică a Statelor Unite". Colegul său, J. Forrestal, care, în cîteva săptămîni, i-a luat locul în funcția nou creată, de ministru al apărării, era și mai categoric, avertizînd că o victorie a stîngii în Grecia „va tăia lumea în două". La 27 februarie, la Casa Albă, în fața principalilor membri ai Administrației Truman, a fruntașilor Congresului, subsecretarul de stat D. Acheson, a spus pe un ton dramatic: „În ultimele optsprezece luni, presiunea sovietică în Strîmtori, asupra Iranului și a nordului Greciei a adus Balcanii în punctul în care o extrem de posibilă străpungere sovietică ar putea deschide trei continente penetrației sovietice. Ca merele dintr-un coș, infectate de unul putred, putrezirea Greciei va infecta și întregul Iran și pe toți cei dinspre răsărit. Ea va duce infecția, spre Africa, prin Asia Mică și Egipt, și, către Europa, prin Italia și Franța, amenințate, acum, de cele mai puternice partide comuniste din Europa occidentală". Aceste aserțiuni, metamorfozînd situația internă dintr-o țară într-un caz pentru univers, și premisa lor – principiul „mărului putred", precursor al „teoriei dominoului", enunțată de următoarea Administrație republicană a lui D. Eisenhower – au devenit cunoscute public abia după peste două decenii prin intermediul memoriilor lui D. Acheson* **(Present at the Creation; My Years in the State department,** Norton, New York, 1969, p. 219). De altfel, istoria ascunsă, fără de care „doctrina stăvilirii" ori doctrina Truman cu greu pot fi înțelese, și-a croit drum la suprafață cu enorme întîrzieri și nici în prezent nu putem avea certitudinea că se cunosc toate datele.

Secretarul de stat G. Marshall a plecat de la Washington spre Moscova pentru a participa la o nouă întîlnire a miniștrilor de externe ai celor patru mari puteri**, înainte ca mesajul prezidențial către Congres să fi fost redactat. O copie a cuvîntării i-a fost trimisă la Paris, unde făcuse o escală. G. Marshall era însoțit de diplomatul Charles Bohlen (1904–1974), fostul interpret prezidențial de la întîlnirile la nivel înalt americano-sovieto-britanice de la Teheran (1943), Ialta și Potsdam (1945) și care, ca specialist în problemele U.R.S.S. îndeplinea funcția de asistent special al secretarului de stat. Într-unul

* La începutul anului 1949, D. Acheson i-a succedat lui G. Marshall ca secretar de stat, funcție pe care a deținut-o pînă la sfîrșitul mandatului Administrației Truman, în ianuarie 1953.

** A cincea sesiune a Consiliului miniștrilor de externe ai SUA, URSS, Marii Britanii și Franței (10 martie – 24 aprilie) n-a reușit să ajungă la vreo înțelegere în privința tratatului de pace cu Germania, problemă rămasă nerezolvată pînă în prezent, și nu s-a putut pune de acord nici în privința tratatului cu Austria. Tratatul de stat cu Austria a fost semnat la 15 mai 1955.

din volumele sale de memorii, Bohlen scria: „Generalului Marshall* și mie ni s-a părut că, în cuvîntare, există puțin prea multă înflăcărare anticomunistă. Marshall și cu mine simțeam că Truman folosește prea multă retorică. Marshall a telegrafiat la Washington gîndurile noastre. El a primit un răspuns că, față de opinia luată în considerare de ramura executivă, inclusiv de președinte, Senatul nu ar aproba doctrina fără accentuarea pericolului comunist" (aut. cit. **Witness to History 1929—1969**, Norton, New York, 1973, p. 261). Nu a contat nici opinia unuia dintre vechii consilieri ai Casei Albe, George Elsey, care, vreme îndelungată, fusese secretarul de presă prezidențial și avea dubii că sosise momentul pentru o „cuvîntare totală". „Este, spunea el, insuficient timpul pentru a pregăti ceea ce va fi cel mai semnificativ discurs al Administrației Truman. Nu a existat nici o acțiune deschisă, în trecutul imediat, din partea U.R.S.S., care să servească de pretext adecvat". „Situația în Grecia era relativ abstractă și publicul american nu era pregătit. El (Elsey) era, de asemenea, îngrijorat că pronunțarea unei «cuvîntări totale» în momentul deschiderii ședinței miniștrilor de externe la Moscova va distruge Conferința, care promitea un acceptabil tratat de pace pentru Austria, dacă nu și pentru Germania. El argumenta, în schimb, pentru o cuvîntare limitată ca scop, concentrîndu-se asupra răspunderii americane pentru reconstrucția europeană" (Cf. D. Yergin, **Shattered Peace, The Origins of the Cold War and the National Security State,** Houghton Mifflin, Boston, 1977, p.p. 282-283).

La 12 martie 1947, în fața Congresului convocat în sesiune specială, președintele S.U.A. a rostit cuvîntarea, de îndată denumită „doctrina Truman", codificare a iluziilor de promovare a unei **Pax Americana.** Primul pas era preluarea „moștenirii britanice" în Grecia și Turcia, și mijloacele păreau modeste, deoarece se solicita un ajutor de 400 milioane dolari pentru Grecia și Turcia și autorizarea trimiterii de personal militar și civil american în cele două țări. Numele Uniunii Sovietice nu a fost rostit, dar se lansa ideea „violării înțelegerilor de la Ialta" iar regimurile dintr-o serie de țări ale Europei răsăritene erau atacate, retorica anticomunistă vrînd să justifice o doctrină a răspunderii universale; se proclama teza-program că „politica Statelor Unite trebuie să constea în sprijinirea popoarelor libere" **(Documents on American Foreign Relations, January 1-December 31, 1947,** vol. IX, Princeton University Press, Princeton, 1949, p.p. 6-7). De altfel, la scurt timp, într-o cuvîntare rostită la 5 aprilie 1947, Truman s-a exprimat mai clar: „Lumea privește azi spre noi pentru a fi condusă. Forța evenimentelor face necesar ca noi să ne asumăm acest rol" **(Idem,** p. 8).

Esența mesajului reflecta o anumită stare de spirit, caracterizată într-o observație, cu deschidere mai largă, a lui Charles Bohlen, că „Statele Unite au devenit alergice, istoric, la revoluție, după ce au făcut-o pe a lor proprie" (aut. cit. **The Transformation of American Foreign Policy,** Mac Donald, London, 1972, p. 52).

„Doctrina Truman" a survenit, după cum remarca D. Yergin, ca „un pas major spre consolidarea sferei occidentale" și la capătul unei perioade în care Statele Unite „au renunțat la exercitarea unei influențe de substanță" în Europa răsăriteană „în schimbul

* G. Marshall a fost ofițer de carieră și a deținut funcția de șef al Statului Major al Armatei SUA, de la 1 septembrie 1939 pînă la 26 noiembrie 1945, cînd a trecut în retragere. Gradul lui era de general al armatei, echivalentul mareșalului în alte armate. În istoriografia americană, este indicat ca organizatorul victoriei Statelor Unite în al doilea război mondial.

unui rol predominant în Italia și Japonia" (op. cit. p. 296, 146). Anii 1945-1947 au fost martorii unor înverșunate lupte politice în toate țările Europei răsăritene și, cu toate că Statele Unite și Marea Britanie au încurajat fățiș grupările și partidele care căutau să împiedice progresul forțelor revoluționare și să mențină rînduielile burgheze, evoluția evenimentelor, dezvăluirile recente din arhive arată, totuși, că nu erau dispuse să meargă dincolo de o activitate de agitație politică. Această activitate, care ar fi putut fi recompensată fie și numai prin efectul ei destabilizator, era mai curînd concepută ca o pîrghie în confruntarea cu U.R.S.S., obiectivul prioritar fiind consolidarea pozițiilor în vestul Europei, parte esențială a nucleului central al sistemului occidental. Au trebuit să treacă douăzeci și șase de ani pentru a se afla, ceea ce, în fapt, a fost ignorat, că, în timpul depozițiilor lui D. Acheson, din martie-aprilie 1947, în fața Comitetului senatorial pentru afaceri externe, care dezbătea alocarea fondurilor cerute în mesajul prezidențial, subsecretarul de stat spusese: „Este un adevăr că există părți ale lumii la care nu avem acces. Ar fi prostește să se creadă că am putea face efectiv ceva în România, Bulgaria sau Polonia. Aceasta nu este posibil". **(Legislative Origins of the Truman Doctrine, Hearings held in Executive Session before the Committee on Foreign Relations, U.S. Senat, 80.th Congress, 1-st Session, Historical Series.** Washington D.C., January 12, 1973, p. 22). Cu prilejul acelorași audieri, Acheson a explicat că luarea locului britanic vizează obiective mai ample și că va fi necesar să fie puși americani „în ministerele-cheie (din Grecia), pentru a controla factorii de bază" **(Idem,** p. 82).

Noua fază a relațiilor internaționale, ale cărei premise se acumulaseră din primăvara în care se încheiase marele război, și-a aflat în scurt timp denumirea. Chiar în aprilie 1947, marele financiar și intim al Casei Albe, B. Baruch, s-a exprimat într-o cuvîntare „Să nu ne amăgim – în prezent sîntem în mijlocul unui război rece"*, adică fără „împușcături" sau „cald", cum fusese recent încheiata conflagrație.

Ca o prelungire a „doctrinei Truman", la 5 iunie 1947, a fost anunțat, într-o cuvîntare rostită la Harvard, de secretarul de stat, „planul Marshall", care a devenit instrumentul economic al strategiei americane. Scopul planului era salvarea și stabilizarea capitalismului vest-european, slăbit de război, printr-un program de ajutorare, care să garanteze, totodată, o poziție dominantă a Statelor Unite.

Concomitent s-a considerat necesar să fie făcută publică o armătură ideologică a noii orientări din politica externă. Ea exista în materialul lui G. Kennan adresat lui J. Forrestal și în expunerea prezentată, pe baza lui, la Consiliul pentru relații externe din New York. Cum Kennan ocupase, între timp, o funcție importantă în Departamentul de Stat, după ce s-a convenit editarea, a apărut chestiunea cum să fie semnat. Articolul, reintitulat **Sursele comportării sovietice,** a apărut în numărul pe luna iulie 1947 al trimestrialului **Foreign Affairs,** publicat de Consiliul pentru relații externe din New York. Deși a fost semnat **X** și, cu toate că oficial, nu s-a recunoscut decît în 1951, identitatea publică a autorului a fost repede descoperită și răspîndită de presă. Ideea-cheie, care definea doctrina „stăvilirii", ca mod esențial de abordare a relațiilor cu U.R.S.S. de către S.U.A., era aceea de „aplicare abilă și vigi-

* Expresia „Război rece" îi fusese oferită lui B. Baruch în iunie 1946 de publicistul Bayard Swope, printre ale cărui activități se înscria și alcătuirea de cuvîntări pentru personalități ale vieții politice, dar atunci nu s-a recurs la ea (cf. **Safire's Political Dictionary,** Ballantine Books, New York, 1978, p. 128).

lentă a contraforței într-o serie de puncte geografice și politice constant schimbătoare". (aut. cit. **American Diplomacy, 1900—1950,** A Mentor Book, New York, 1951, p. 99). Mai mult decît expresiile **interese vitale, securitate națională, lumea liberă, pacea e în joc, amenințarea sovietică** și altele, care de atunci au devenit ingredientele indispensabile oricărei luări majore de poziție, noțiunea de **stăvilire** permite o apreciere asupra fondului politicii ce o preconiza. Termenul ca atare și semnalul pe care îl emitea – deși nu mulți au putut sesiza, la vremea respectivă acest aspect-desemna, de fapt, o luptă pentru sfere de influență. Pentru a deruta, dar și pentru a face acceptabil opiniei publice americane punctul de vedere care avea să servească de suport unei întregi politici, Kennan își încununa argumentația în stilul mesianic tradițional, asigurînd că providența a încredințat poporului Statelor Unite să-și garanteze securitatea, „stringîndu-și rîndurile și acceptînd răspunderile de conducere morală și politică a lumii pe care istoria a intenționat, fără echivoc, să le poarte" **(loc. cit.,** p. 106).

POLEMICILE DE ATUNCI ȘI REINTERPRETĂRILE DE ACUM

Celui mai celebru analist de presă al epocii, W. Lippman, strategia „stăvilirii" – de fapt nu scopul ei, ci mijloacele preconizate – nu i-a apărut sănătoasă. Într-o serie de articole, apărute în **New York Herald Tribune** și reunite, în toamnă, în volumul **Războiul rece. Un studiu privind politica externă a Statelor Unite (The Cold War: A Study in US Foreign Policy,** Harper & Brothers, New York 1947), Lippman polemizează cu **Mister X,** atacînd conceptul „unui război diplomatic și politic" **„de stăvilire",** punînd sub semnul întrebării realismul aplicării „contraforței" în fiecare punct unde s-ar dori și ironizînd că, „pentru un diplomat, a gîndi că puteri rivale și neprietene nu pot fi aduse la o înțelegere înseamnă să

Climă

Concentrația de diverse gaze din atmosferă va ridica, în următorii 50 de ani, temperatura Pămîntului, relevă un studiu realizat în cadrul Programului ONU pentru protejarea mediului ambiant, publicat recent la Geneva. Acumularea de gaze, în special de gaz carbonic, care va crește cu 30 la sută în perioada amintită, va ridica temperatura globului cu 1,5–4,5 grade. Această creștere a temperaturii va schimba considerabil clima în regiunile septentrionale, făcînd iernile mai scurte și mai umede, iar verile mai lungi și mai uscate, în timp ce regiunile subtropicale vor înfrunta riscul de a fi mai aride. Conform raportului, aceste transformări vor avea un impact considerabil și ireversibil asupra agriculturii și a ecosistemelor naturale. Legat de creșterea temperaturii, nu se exclude o expansiune a oceanelor, care ar provoca o ridicare a nivelului mării și inundații în zonele plane ale globului. Același studiu semnalează că produsele chimice rezultînd din activități industriale pot și ele perturba cantitatea de ozon care se concentrează în stratosferă. Acesta filtrează o mare parte a razelor ultraviolete ale Soarelui, modificarea sa putînd fi periculoasă pentru om prin expunerea mărită la efectul acestor raze. Oamenii de știință prevăd diminuarea ozonului din stratosferă în timpul primei jumătăți a secolului XXI, dacă emisia de produse chimice în atmosferă va continua în același ritm. Consecința ar fi o mai mare frecvență a cancerului pielii, leziuni oculare și, pe alt plan, o scădere a randamentului în agricultură.

Monedă

La Paris, a fost pusă în circulație o nouă monedă comemorativă a revoluției franceze, cu valoare de o sută de franci. Piesa – a doua ce se bate pentru a pregăti aniversarea bicentenarului revoluției franceze, în 1989 – are o greutate de 15 grame, dintre care 13,5 grame argint, și un diametru de 31 milimetri. Pe o parte este gravată efigia generalului La Fayette, care a participat la războiul de independență din Statele Unite, iar, pe cealaltă, „arborele libertății" și coiful frigian. În circulație au fost puse circa 5 milioane de asemenea monede. De asemenea, Biblioteca națională din Paris și Pergamon Press – proprietate a magnatului britanic al presei, Robert Maxwell, – au pregătit un video-disc conținînd 35 000 de imagini de arhivă referitoare la revoluția franceză.

Originale modele de mobilă, prezentate, în primăvara anului 1987, în cadrul Tîrgului internațional de profil de la Köln.

uiți ce este diplomația". Miezul problemei fiind Europa, Lippman vede în alt mod cauza conflictului și posibilitatea unei reglementări. Deși felul său de a judeca este, și el, molipsit de gîndirea în termenii sferelor de influență, nu puține elemente ale analizei își păstrează actualitatea. Lippman afirmă că „deoarece diviziunea Europei a survenit fiindcă Armata Roșie și armatele anglo-americane s-au întîlnit în mijlocul Europei, retragerea acestor armate este necesară dacă Europa urmează să se reunifice". Insistînd asupra acestei idei, amintind chiar influența exercitată de trupele străine asupra independenței țărilor pe al căror teritoriu se află și chiar a statelor adiacente, Lippman conchidea: „O adevărată politică, în consecință, ar avea ca obiectiv suprem evacuarea Europei. Această reglementare ar soluționa problema care a rezultat din război". Nu aceasta a fost, însă, calea urmată.

„Doctrina Truman" și „planul Marshall" au grăbit polarizarea în jurul celor două puteri. „Războiul rece" s-a încetățenit în relațiile internaționale ca o confruntare cu caracter global între principalele puteri cu orînduiri social-economice deosebite, antrenînd întreaga comunitate internațională și amenințînd, nu de puține ori, să arunce în aer întreaga planetă*. Fără umbrela „războiului rece", diviziunea Europei, prin constituirea blocurilor militare, n-ar fi fost posibilă și nici transformarea ei în cel mai formidabil sistem de arme din lume, pentru a relua expresia expertului britanic Laurence Martin, formulată chiar în titlul unei recente analize **(Armée et Arsenaux en Europe. Le plus formidable système d'armes au monde**, Editions Autrement, Paris, 1986). Profesorul L. Martin reamintește, în primul rînd, că, semnînd, în aprilie 1949, Tratatul Atlanticului de Nord, Statele Unite au intrat, formal, într-o alianță, în afara continentului american, în timp de pace generală, pentru prima oară de la semnarea Tratatului cu Franța în 1778, în cursul războiului lor de independență (aut. cit., p. 11). În același an, bombardierele americane B-29S, trimise în Marea Britanie, încă din lunile iulie și august 1948, au fost modificate pentru a putea transporta bombe atomice. În 1953, SUA au introdus în Europa primele arme nucleare tactice, de fapt obuze de calibrul 280 mm. Formarea NATO și, apoi, ca răspuns, în 1955, a Tratatului de la Varșovia, deschizînd calea scindării lumii în blocuri militar-politice, a creat premise ale cronicizării unor imixtiuni de tot felul în afacerile interne ale altor țări. L. Martin observă că Europa a devenit „teatrul «central» al competiției dintre cei doi mari" și, în consecință, „cele mai mari concentrări de forțe armate din lume sînt, la ora actuală, desfășurate pe teatrul european" (aut. cit. p. 9). Dar, nu se poate trece cu vederea și faptul că, la periferia Europei, sînt cele mai puternice concentrări de nave militare din lume, iar o privire pe glob ar indica și faptul că în proximitatea limitelor statelor continentului existau cvasitotalitatea conflictelor militare în desfășurare.

Imaginea lumii de azi este cu totul alta decît cea din scenariile autorilor de doctrine din 1947, iar pericolele planînd asupra planetei – îndeosebi datorită amplorii actuale a cursei înarmărilor nucleare –, probabil nici n-au fost întrevăzute. După 40 de ani, a fost firesc să se scrie și să se vorbească mult despre **războiul rece** și **stăvilire** nu în dorința de analogii facile ori înșelătoare, ci fiindcă, deși istoria nu poate răspunde întotdeauna la întrebările curente, ea poate oferi perspectiva asupra presupunerilor pripite și consecințele lor. În acest context, nu putea

* Pentru explicarea noțiunii de „război rece" și a principalelor etape pe care le-a parcurs, vezi și **Lexicon** în **Almanah Lumea '87**, p. 79-80.

Dieta nu a ajutat

Pentru a nu mai putea fi recunoscut, un gangster britanic a adoptat o severă cură de slăbire. După care, liniștit, a spart o bancă. În timp ce înghesuia, însă, bancnotele în sac, i-au căzut pantalonii la podea, fapt redat, cu fidelitate, de o cameră de filmat, disimulată în seif. Episodul, revăzut la poliție, a fost revelator. Au fost răsfoite și fișele hoților grași, făptașul fiind, fără dificultate, de această dată, depistat.

Aurul de sub ceainic

Reparîndu-și hambarul, Nikolai Nikonov, locuitorul unei așezări de lîngă lacul Ladoga, a oprit, dintre cărămizile înlocuite, una mai mică și mai grea, socotind că ar fi bună drept suport pentru ceainic. Pusă pe plită, cărămida a început, însă, după un timp, să capete un luciu bizar. Cercetînd-o mai îndeaproape și apelînd, apoi, la bijutier, Nikonov a descoperit că ceea ce crezuse a fi cărămidă era, în fapt, aur pur, în greutate de 6350 grame.

Dezamăgirea scufundătorilor

Descoperind, în largul coastei statului Massachusetts, la 85 metri adîncime, epava navei de lux „Republic", scufundată în 1909, scafandrii s-au și văzut în posesia monedelor de aur, în valoare de mai multe milioane de dolari, presupuse a exista la bordul acesteia. În locul lor, după mai multe zile de muncă încordată, răsplata s-a dovedit a fi doar o sticlă de șampanie nedesfăcută și o pereche de ciorapi negri de damă...

Treaptă după treaptă

Un maraton sui-generis pe verticală a fost organizat la Singapore. Concurenții trebuiau să urce cele 73 de etaje ale celui mai înalt hotel din lume — „Westin Stamfort". Cel mai rapid alergător s-a vădit a fi un tînăr de 25 de ani, care a străbătut cele 1336 de trepte în numai 7 minute și 20 de secunde. N-am să mai urc, toată viața, decît cu ascensorul,

să nu fie solicitat să-şi spună părerea însuşi George Kennan*. Revista **Foreign Affairs,** în numărul din primăvara lui 1987, a republicat articolul din 1947 şi un articol nou, intitulat **Stăvilirea atunci şi acum.** Kennan explica despre cele scrise în urmă cu patru decenii că, dat fiind condiţiile imediat de după război, „Rusia nu putea să-mi apară ca o ameninţare militară" şi că folosirea termenului „stăvilire" avea în vedere „ceea ce aş putea denumi ameninţarea politico-ideologică" (loc. cit. p. 886). Pentru Kennan, lucrul principal care trebuie „stăvilit" în prezent, **„este cursa înarmărilor însăşi" (idem,** p. 88). O asemenea precizare, acum, nu e cu nimic surprinzătoare, Kennan şocînd, în urmă cu cîţiva ani, prin propunerea sa de a se reduce cu jumătate armamentele nucleare, obiectiv care pare normal după ce a fost proclamat la întîlnirea Reagan-Gorbaciov. Dar pentru Kennan, în 1987, „cursa înarmărilor nu este tot ceea ce e necesar să fie stăvilit în această lume imperfectă. Există multe alte surse de instabilitate şi nelinişte". Din enumerarea lui nu lipsesc conflictele locale, situaţia din Africa australă, fanatismul şi terorismul, „criza mondială a mediului înconjurător, rapida epuizare a resurselor energetice neregenerabile, neîntrerupta poluare a atmosferei şi apelor, deteriorarea mediului înconjurător – toate ca sistem de reazăm pentru civilizaţie. Şi, în cele din urmă, există mult în propria noastră viaţă, aici în această ţară, care necesită grabnică stăvilire. De fapt, se poate spune că primul lucru pe care noi, americanii, trebuie să învăţăm să-l stăvilim este, într-un fel, pe noi înşine: propriul nostru efect distrugător asupra mediului înconjurător, tendinţa noastră de a trăi peste mijloace, evidenta noastră inabilitate de a reduce un deficit bugetar devastator, de a controla imigrarea în mijlocul nostru a unor mari mase de oameni cu tradiţii culturale şi politice complet diferite" **(ibidem).** Aceste reflecţii sună nu atît ca o „autocritică" pentru cele propovăduite în urmă cu patru decenii, cît ca o pledoarie insistentă pentru a se articula un concept asupra a ce ar însemna „stăvilirea" acum, un concept corespunzînd realităţilor din acest moment al istoriei.

Cît priveşte opiniile despre Europa, Kennan a avut prilejul să şi le împărtăşească chiar în zilele din iulie cînd se împlineau 40 de ani de la apariţia articolului semnat **X.** Nu dispunem de textul expunerii rostite în Berlinul occidental, dar din relatarea lui W. Pfaff, rezultă că „profesor Kennan a spus că ceea ce urmează să se întîmple în drama diviziunii Europei, de acum înainte, trebuie să parvină de la europenii înşişi. Ei nu se pot aştepta să le parvină de la superputeri". Probabil, aceasta a şi incitat ca titlul articolului să fie – **Europa: pentru o diplomaţie a autodeterminării** (International Herald Tribune, iulie 21,1987).

După 40 de ani se poate conchide că „doctrina stăvilirii„ şi „războiul rece" deşi spiritul, retorica şi chiar iluzia adaptării lor persistă, sînt în cea mai profundă criză şi chiar denumirile lor au dispărut din vocabularul curent. Problema de actualitate este cum să fie încheiat „războiul rece" printr-o aterizare lină şi nu printr-o catastrofă nucleară – dezastru pentru întreaga omenire. Indiscutabil, esenţială rămîne lichidarea diviziunii Europei, un proces pe cît de necesar, pe atît complicat şi solicitînd o diplomaţie imaginativă pe măsura acestei activităţi herculeene. De fapt, dezbaterea în acest sens este în plină desfăşurare. Şi, în pofida faptului că actualul deceniu a debutat printr-o răcire bruscă a climatului politic internaţional, factorii propulsori ai acestei dez-

* n. 1904

---

declara, printre gîfîieli, de pe targa cu care a fost luat după sosire, cîştigătorul...

Pompier buclucaş

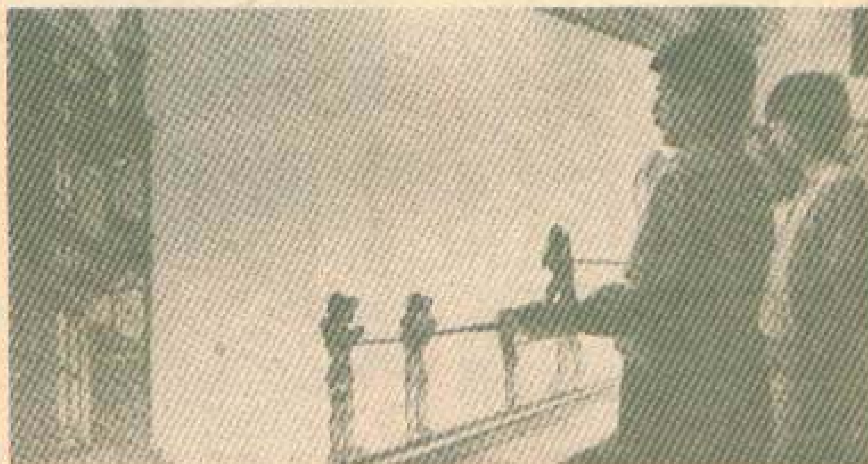
S-a întîmplat într-o unitate de pompieri a oraşului Birmingham. Clopotul de alarmă a răsunat tocmai cînd unul din curajoşii luptei cu focul dădea, de această dată, bătălia cu o tigaie de cartofi puşi la prăjit. A lăsat totul baltă şi, împreună cu camarazii, s-a urcat pe maşina-cisternă, care a demarat, în trombă, spre locul incendiului. Peste puţine clipe, o altă alarmă, într-un alt post de pompieri. Motivul: plecat în grabă, pompierul nostru uitase să stingă aragazul, producîndu-se, astfel, o nouă vîlvătaie.

Cînd vînătorul devine vînat

Pescarii de pe rîul Erpeli (Republica Sovietică Socialistă Autonomă Daghestan) au fost martorii unei întîmplări ieşite din comun. După ce s-a rotit de mai multe ori deasupra apei, un vultur — povestesc ei — şi-a ochit prada şi a căzut într-un picaj vijelios asupra ei. Numai că somnul în care şi-a înfipt ghiarele a fost atît de mare, că vulturul nu s-a mai putut înălţa. Mai mult, nereuşind să-şi desprindă la timp ghiarele din solzii uriaşului peşte, a fost tîrît, de acesta, în adîncuri...

Lîngă Acropole

Un reputat centru al tradiţionalelor spectacole de...umbre se află lîngă Acropole. Aici, colectivul teatrului Skion, prezintă, seara de seară, un Păcală autohton, Karagiosis, care găseşte cele mai năstruşnice căi de a ieşi cu bine din orice situaţie, spre satisfacţia publicului. Figurinele ce produc umbrele sînt mişcate cu ajutorul beţişoarelor de lemn.

bateri îi avem înrădăcinați în anii '70, cînd Europa a fost pionierul destinderii. Aceasta înseamnă depășirea anomaliilor istorice și nu mai puțin depășirea logicii de bloc. Diviziunea actuală a continentului nu va fi înlăturată de publicitatea în jurul reînvierii conceptului de Mitteleuropa (Europa de mijloc sau de centru, care cuprindea, pînă la sfîrșitul primului război mondial, teritoriile imperiilor german și austro-ungar) și care s-ar dori, într-o primă fază, să conducă la un bloc cultural, oricum pretins menit să fie un fel de ax între ceea ce ar rămîne Europa occidentală și Europa răsăriteană. Relaxarea tensiunilor din Europa și calea dizolvării diviziunii continentului nu pot trece nici prin instituirea unui consiliu comun de apărare franco-vest-german, care să dea un mai pronunțat caracter militar alianței dintre cele două țări, „o alianță în alianță" (NATO) – cum o denumea fostul ministru al apărării Charles Hernu, sau prin propulsarea de planuri ca un astfel de organism să devină pivotul unui bloc militar al Europei occidentale, chiar cu o „Cartă a apărării".

În ce privește teza răspîndită în Occident, potrivit căreia depășirea diviziunii continentului ar fi condiționată de schimbări în structura socială și politică din țările Europei răsăritene, ea nu ține seama de realitatea proceselor revoluționare și nu poate avea ca urmare decît adîncirea și agravarea tensiunii internaționale. Unitatea Europei s-a bizuit dintotdeauna pe diversitatea regimurilor politice, a culturii și civilizației europene. Cu atît mai mult, în zilele noastre, recunoașterea transformărilor revoluționare dintr-o serie de țări europene, coexistența pașnică și colaborarea activă între state cu orînduiri sociale diferite reprezintă o condiție **sine qua non** a unității europene, a păcii și securității.

Țările continentului nostru posedă o experiență istorică extrem de bogată și tradiții seculare în arta tratativelor, încît este de neconceput ca statele europene să nu găsească soluții pentru toate problemele lor comune. Un nou concert al națiunilor în care, spre deosebire de cel din secolul trecut, să nu fie auzită numai vocea marilor puteri, ci, în egală măsură, a țărilor mici, va da Europei adevărata armonie.

dr. Eugen Preda

Tren

Compania japoneză „HSST" va construi și va exploata, din punct de vedere comercial, pentru prima dată în lume, un tren de mare viteză pe pernă magnetică, la Las Vegas, SUA. Compania perfecționează acest tip de tren, numit tot „HSST" – care se consideră a reprezenta viitoarea generație de transporturi feroviare de înaltă viteză – pe baza proiectelor și tehnologiilor dezvoltate inițial de liniile aeriene japoneze „JAL". Sistemul de tren, ce va fi instalat la Las Vegas, a început a fi construit în luna noiembrie a.c. și va intra în funcție în iulie 1989. Trenul „HSST" se ridică, prin „levitație magnetică", la 9 mm de șina propriu-zisă; are un nivel scăzut al vibrațiilor și produce un zgomot comparabil cu al trenurilor convenționale, putînd atinge o viteză maximă de 230 km pe oră. „HSST" va avea cinci vagoane și 456 de locuri și va parcurge în trei minute și 30 de secunde distanța de 7 km care separă cele două stații din Las Vegas. Noul tren va transporta cel puțin 10 000 de pasageri pe zi.

Viața particulară

În vechiul cabinet de consultații din Viena al lui Sigmund Freud, a fost prezentat, recent, un volum de evocări ale fostei menajere a celebrului psihanalist, relatînd momente din viața de zi cu zi a familiei Freud. Paula Fichtl, în vîrstă de 85 de ani, s-a aflat alături de Freud în ultimii ani ai vieții sale la Viena și, ulterior, în timpul exilului său londonez. „Viața cotidiană a familiei Freud" este titlul cărții amintite, scrisă de ziaristul vest-german Detlef Berthelsen pe baza confesiunilor celei care a fost și guvernanta tatălui lui Freud. Paula Fichtl nu a putut asista la prezentarea lucrării care a avut loc în cunoscutul cabinet medical din Viena – transformat acum în muzeu –, din motive de sănătate. „Cartea, bazată pe amintirile ei, ne apropie de personalitatea lui Freud, care, deși a pătruns atît de adînc în sufletul omenesc, și-a apărat cu insistență viața sa particulară" – a declarat Harald Leopold-Loewenthal, președintele Societății vieneze „Sigmund Freud".

La Malmö – al treilea oraș ca mărime din Suedia – se află, într-un cartier, această originală cabină telefonică

Cu dublul scop – al publicității, dar și pentru atragerea copiilor, de obicei speriați la vederea scaunului frizerului –, o unitate de profil din Hamburg a hotărît ca tinerele frizerițe să poarte diverse costume (în cazul de față, pe cel al unui clown), la vederea cărora copiii se amuză și acceptă cu plăcere tunderea părului

Genetica împotriva eugenismului

*Fiecare grup uman are „asamblajul" său de gene. Cîte sînt bune, cîte sînt rele? Iată cîteva opinii ale lui **Nicolai Bocikov**, directorul Institutului de genetică medicală, membru al Academiei de Medicină a U.R.S.S.*

Cu un anume asamblaj de gene, se presupune că subiectul va avea un anume răspuns la solicitările mediului înconjurător. Ca toate ființele vii, omul nu poate trăi și munci decît cu condiția ca, între el și mediul înconjurător, să existe o interacțiune. Or, sub acest raport, toți sîntem deosebiți. Fiecare posedă un joc al genelor individual, care determină parametrii biologici ai reacției sale.

Acest lucru nu se referă, în nici un fel, la caracteristicile omului ca entitate socială. El poate să se dezvolte normal, oricare ar fi asamblajul său de gene (excepție făcînd, bineînțeles, stările patologice). Dimpotrivă, facultățile sale se manifestă diferit, în funcție de contextul social. Pentru genetician, ceea ce este indiscutabil e faptul că nu există om lipsit de talent. Așa cum nu există leneși înnăscuți.

Specialiștii demni de acest nume nu au minimalizat niciodată rolul factorilor sociali în istoria umanității. Unul dintre părinții științei noastre, Thomas H. Morgan, vorbea de două procese ale eredității, unul „bazat pe o continuitate materială" și altul pe experiența transmisă de-a lungul generațiilor. „Facultatea omului de a comunica cu semenii săi și de a-și educa progenitura, scria el, este, fără îndoială, un factor esențial pentru accelerarea evoluției sale sociale". Geneticianul sovietic Serghei Davidenkov a sugerat chiar numele de „filiație" pentru acest al doilea proces, spre deosebire de ereditatea propriu-zisă.

Misiunea geneticianului este de a pune în evidență factorii concreți, sociali și biologici, și de a studia interacțiunile acestora. Mai cu seamă, „metoda gemenilor", care constă în comparația a două persoane născute la aceeași naștere, crescute însă în condiții diferite, permite să se discearnă mai bine trăsăturile înnăscute de cele dobîndite. Datorăm această metodă unui savant care a adus o mare contribuție la înflorirea geneticii: Francis Galton, vărul lui Charles Darwin. Prin operele sale, apărute la sfîrșitul secolului trecut, el a pus bazele eugenismului științific, al cărui obiect este ameliorarea speciei noastre. Recomandările sale se rezumau, în mare, astfel: oamenii ar trebui să se ocupe mai puțin de a se debarasa de genele lor patologice, cît să mărească, în rîndul populațiilor, suma genelor sănătoase, producătoare de talente și genii, stimulînd înmulțirea indivizilor celor mai dotați (ceea ce ar trebui recunoscut și consacrat legal). De aceea, el își citea rapoartele, mai cu seamă, în fața unui public de sociologi și nu de medici.

Ideile sale au înflorit în primele decenii ale secolului nostru. În S.U.A. au fost inaugurate mai bine de 60 de catedre de eugenism în universități și colegii. În Europa și în America, au fost impuse restricții la căsătorie. Legi de inspirație eugenică au fost votate în 20 de state ale S.U.A.

Iată o rapidă trecere în revistă a eugenismului, teorie, astăzi, abandonată. Geneticienii și opinia publică consideră că ea este contrară științei și umanismului. Genetica umană este angajată pe o cale diferită. Înainte de toate — cunoașterea eredității omului; inventarierea caracterelor pe care ea le transmite, distingerea genelor care le controlează. Astăzi, cunoaștem mai bine de 200 de boli ereditare, riguros localizate în cromozomi. E vorba, aici, de vocația majoră a geneticii medicale: să învățăm să vindecăm tulburările transmise pe cale ereditară.

Din rațiuni de etică umană, nici sterilizarea și nici inseminarea artificială — metode preconizate de unii geneticieni — nu pot fi admise. În plus, ele dau, rareori, rezultatele scontate, ca să ne rezumăm la criteriile pur terapeutice. Să nu uităm că ideile noastre asupra patologiei au variat și nu vor înceta să varieze odată cu progresul societății. Un vînător de mamuți atins de miopie n-ar fi supraviețuit în comuna primitivă. Or, în epoca noastră, acest lucru abia dacă reprezintă un handicap. În privința bolilor ereditare, avem toate motivele să afirmăm că nu e departe ziua în care nașterea unui copil bolnav va fi o excepție, căci avem deja posibilitatea să depistăm asemenea afecțiuni, începînd cu perioada prenatală. Pentru multe dintre ele, există metode ușor de folosit, în diferitele unități care acordă îngrijiri medicale. Diagnosticul prenatal, incontestabil, este tehnica cea mai eficace pentru evitarea unei nașteri anormale. Totuși, el ridică probleme delicate. Închipuiți-vă că specialistul consultat declară viitorului tată și mamei că ei riscă să aducă pe lume un copil bolnav. Oare el va trebui să insiste, ca părinții să tragă toate consecințele acestei triste dezvăluiri? Eu cred că nu. Părinții, și numai ei singuri, sînt cei care hotărăsc. Este dreptul lor inalienabil.

Unii se întreabă dacă acest fel de umanism nu va sfîrși prin a „afecta" fondul genetic al umanității.

Să examinăm aceste diagnostice din punct de vedere al geneticii medicale actuale. Mai întîi, știm să diagnosticăm bolile ereditare, înainte de nașterea copilului. Că acest lucru nu e de ajuns sînt de acord. Trebuie să intervenim cu bună știință, schimbînd cursul dezvoltării, lucru pe care, de asemenea, îl putem realiza. Dar nici asta nu e totul: sîntem capabili să aplicăm un tratament preventiv; adică să ducem la bun sfîrșit o sarcină nouă prin chiar principiul care stă la baza ei: să formăm un individ normal, în timp ce genotipul este patologic.

În etapa următoare, se prevede încorporarea genelor în celulele subiectului. E adevărat că încă nu a sosit momentul să practicăm această tehnică în clinică, însă ingineria genetică promite științei noastre succese mult mai strălucite decît „proiectele" cele mai „extraordinare" ale eugenismului. Fie-mi permis să citez o operă de vulgarizare asupra biotehnicii din secolul viitor: „Centaurii și ondinele nu înseamnă nimic pe lîngă ceea ce ingineria genetică promite umanității". Este exact. Cred, în același timp, că aceste tehnici vor servi la prevenirea și tratarea anomaliilor ereditare, mai degrabă decît la „ameliorarea sau modificarea rasei umane".

În concluzie, aș dori să subliniez, că încă de pe acum, genetica medicală are toate posibilitățile nu numai să-i ferească pe descendenții noștri de un adaos de ereditate patologică, dar și să lucreze cu răbdare întru eliberarea speciei noastre de povara grea a bolilor ereditare.

I. Radu

Despre noi, oamenii

Se consideră, în general, că bărbaţii sînt mai puternici, mai activi decît femeile, că dovedesc mai mult spirit de independenţă, uneori mai multă agresivitate; ceea ce-i distinge, îndeosebi, este gustul pentru concurenţă, aspiraţia către funcţii profesionale; vor să aibă întotdeauna dreptate, să spună ultimul cuvînt, să se impună. Ştiu, însă, să se şi controleze, sînt îndeajuns de înţelepţi ca să se stăpînească. Dar femeile? Sînt naturi slabe, supuse, uneori pasive! Cedează mai mult sau mai puţin uşor, nu se gîndesc decît la familia lor. De multe ori, sînt impulsive, dominate de propriile emoţii.

S-ar părea că totul e limpede. Numai că cercetări recente nu confirmă decît parţial opiniile de mai sus.

Mai întîi, s-a putut stabili că, din punct de vedere morfologic şi fiziologic, multe dintre calităţile sexului tare erau, în general, determinate genetic şi, oricum, erau congenitale. Dimpotrivă, la femeie, multe dintre calităţi se datorează educaţiei şi climatului social. De aceea, femeia este mai suplă, mai aptă să se adapteze solicitărilor şi opiniilor exterioare. Ea pune mai mult preţ pe judecăţile anturajului său imediat.

Pe de altă parte, cercetătorii s-au putut convinge că dezvoltarea intelectuală a fetelor se realizează prin intermediul cuvîntului. La ele dominant este limbajul. Fetele învaţă mai devreme să vorbească, iar vocabularul lor, cu mici excepţii, se îmbogăţeşte mult mai repede. Încă din etapa preşcolară, limbajul lor este mai nuanţat decît al băieţilor, a căror evoluţie intelectuală este marcată mai ales de predominanţa obiectelor. Fetele se mulţumesc să înveţe din cele citite, din cele auzite, din cele memorate, în timp ce băieţii vor să simtă, să demonstreze, să refacă.

După unii cercetători, există două tipuri de intelect. Unul „fluid" sau mobil, eficace în rezolvarea problemelor inedite; acesta este tipul esenţial masculin. Altul stabil, în raport direct cu un bagaj de cunoştinţe şi aptitudini însuşite, şi care îşi dovedeşte eficacitatea în soluţionarea problemelor care cer multă experienţă; este tipul de intelect feminin.

Psihologii au descoperit că, într-adevăr, majoritatea bărbaţilor rezolvă mai uşor problemele noi: acest avantaj durează atît timp cît problema e nouă. Dincolo de acestă, între bărbat şi femeie dispar diferenţele de promptitudine şi de calitate a soluţiilor, mai mult chiar, femeia are un uşor avans faţă de bărbat.

Dacă e să dăm crezare psihologilor, inteligenţa „fluidă" este, în bună parte, determinată genetic sau, cel puţin, congenitală. Celălalt tip, din contră, este fructul învăţării şi al educaţiei. Iată, aşadar, explicaţia înaltei bariere psihologice pe care femeia are tendinţa să o plaseze în faţa diferitelor inovaţii tehnologice şi, pe de altă parte, excelenta sa rezistenţă la muncile monotone şi de rutină.

O altă trăsătură esenţial feminină este superagresivitatea, termen adăugat vocabularului ştiinţific de către o cercetătoare americană, psiholog şi mamă a trei copii. Acest lucru i-a surprins pe confraţii ei, convinşi, în calitate de bărbaţi, că femeile şi fetele sînt, prin natura lor, incapabile să-şi manifeste mînia şi resentimentele sub forme grosolane, brutale, să spunem aşa „masculine", ca de pildă lovituri cu pumnul, cu coatele, cu picioarele, îmbrînceli etc. Să admitem. În schimb, formele subtile nu sînt mai puţin de temut. Iar femeile se pricep la acestea, nu le ocolesc. Un cuvînt bine plasat face mai rău decît un pumn, mai ales atunci cînd este incisiv, marcat în contextul dragostei şi al solicitudinii.

Cercetările confirmă şi faptul că femeia are mai mult simţ estetic, mai multă sensibilitate şi compasiune, că este gata să împărtăşească durerea semenului său, să simtă alături de el, să-şi manifeste simpatia. Femeile, mai harnice decît bărbaţii, fac mai bine muncile care cer multă îndemînare. Sînt, în acelaşi timp, mai exigente, mai sensibile la condiţiile materiale de muncă – mai precis, sînt mai „termofile". Temperatura încăperii în care ele se află ar trebui să fie cu două trei grade mai ridicată decît cea amenajată pentru bărbaţi.

Dar, îndeosebi, confortul psihologic este cel care le interesează cu prioritate. Femeile solicită tact, politeţe, atenţie şi delicateţe în raporturile dintre ele şi, mai ales, în atitudinea superiorilor faţă de ele. Nedreptăţile comise în repartizarea sarcinilor de serviciu, a recompenselor şi a sancţiunilor le rănesc adînc. Pentru bărbaţii care au sarcina conducerii colectivelor de femei, regula de aur este, deci, să cunoască arta relaţiior umane, să fie atenţi la doleanţele subordonatelor lor.

Un bărbat, oricare ar fi problemele pe care le are acasă, în familie, în relaţiile sale cu mediul, le uită cu oarecare uşurinţă imediat ce soseşte la locul de muncă, mai ales dacă activitatea pe care o desfăşoară îl interesează. Dimpotrivă, cît e ziua de lungă, femeia rămîne prizoniera grijilor sale domestice. Un bun conducător are mult de cîştigat dacă dovedeşte, ca un prieten adevărat, simpatie şi interes faţă de greutăţile femeilor din subordine.

Femeile au o înclinaţie pronunţată în a-şi crea relaţiile pe bază de interese pur personale, neoficiale, fără legătură cu activitatea lor profesională. Cauza principală a inconfortului psihologic la bărbaţi rezultă din discuţiile contradictorii cu şeful nemijlocit, iar la femei – din certurile cu semenele lor. Respectul faţă de sine, la bărbat, este alimentat de succesele sale concrete, de reuşitele personale; la femeie, el este în funcţie de opinia generală despre ea şi de sentimentul că e utilă şi iubită.

Ceea ce o caracterizează, de asemenea, pe femeia modernă pare să fie aspirația de a conduce familia. Acest lucru este valabil pentru cele care se dovedesc „superagresive" și aparțin tipului de personalitate autoritară. După unii cercetători, între 15 și 30 la sută din femeile în vîrstă de peste treizeci de ani se declară capi de familie; totuși, numai între 2 și 4 la sută din soții lor și 7 la sută din copiii lor ajunși la vîrsta adolescenței acceptă să le recunoască această calitate.

Este încă o realitate faptul că femeile ajung mai rar să-și realizeze planurile în ceea ce privește munca și situația socială. Ele sînt, în general, mai puțin satisfăcute profesional, mai puțin mulțumite de timpul lor liber, de organizarea familială, de educația dată copiilor lor.

Într-o zi, un grup de fete între 7 și 14 ani și altul, de femei adulte, au fost întrebate dacă n-ar fi preferat să se nască bărbați. Proporția răspunsurilor afirmative, foarte slabă printre fete, a atins 80 la sută la femei – fapt care explică, în orice caz, mai multe griji și nevoi și, din păcate, mai puține bucurii și satisfacții decît la bărbați. Să fie, oare, într-adevăr așa?

I. Roman

(După „**Sputnik**", URSS)

Resursele minerale în pragul secolului XXI

Din cele mai vechi timpuri, oamenii au extras și prelucrat minereurile. La ora actuală, extracția lor a luat o atît de mare amploare încît 70 la sută din totalitatea minereurilor aurifere extrase pînă în prezent, 85 la sută din minereul de cupru, 87 la sută din cel de fier au fost scoase la suprafață în ultimele opt decenii ale secolului nostru. Mai mult de 99 la sută din petrolul extras de umanitate revine secolului XX. Cea mai mare parte (90-95 la sută) din cositor, argint, plumb, zinc, mercur, diamante au fost extrase tot în secolul nostru. Anumite produse ale subsolului, cum ar fi gazele, uraniul, bauxita, nichelul, nu au început să fie extrase, pe scară industrială, decît după anul 1900.

Extracția devine din ce în ce mai costisitoare și mai dificilă. Minele se adîncesc pe măsura exploatării lor; zăcămintele, odinioară bogate, încep să se epuizeze; concentrația metalelor din minerale se diminuează. Exemplele de epuizare totală a zăcămintelor de petrol, aur, argint, mercur și chiar de minereu de fier se multiplică. Cel mai elocvent exemplu îl oferă zăcămintele aurifere din Africa de Sud: 670 tone în 1980, față de 1 000 de tone în 1970, iar randamentul lor continuă să scadă.

Dacă, în secolul trecut, concentrația medie de cupru din mineralul extras varia între 4 și 10 la sută, zăcămintele actuale nu oferă decît minereu cu o concentrație de maximum 1,5 la sută, în unele cazuri chiar de 0,5 la sută. Numai în ultimii 30 de ani, bogatele zăcăminte polimetalice din Australia, Canada, S.U.A., Mexic și din alte țări și-au redus aproape de două ori concentrația de plumb și de zinc. Iar această tendință va continua să persiste și în anii următori.

Creșterea prețurilor la principalele minereuri pe piața mondială este, de asemenea, inevitabilă. Numai între anii 1971–1980, prețurile fierului, cuprului și nichelului s-au dublat. Zincul, tungstenul, manganul și aluminiul au devenit de 2,5-3 ori mai scumpe, cositorul și molibdenul de 5 pînă la 5,5 ori, sărurile potasice de 7,3 ori. Prețul combustibililor urcă și mai repede: de 4,6 ori la cărbune și de 10,4 ori la gazul natural.

Resursele țărilor capitaliste și ale celor în curs de dezvoltare. Repartiția bogățiilor minerale pe mapamond este foarte inegală. Aceasta ține de particularitățile geologice ale continentelor. Astfel, emisfera nordică conține 95 la sută din resursele mondiale de cărbune: 63 la sută – Asia, 26 la sută – Statele Unite și 6 la sută – Europa. Australia nu dispune decît de puțin mai mult de 3 la sută din rezervele de cărbune, iar Africa doar de 1 la sută (în special, Africa de Sud). Subsolul Canadei, el singur, dispune de aproape 86 la sută, din rezervele de săruri potasice, în timp ce Australia și Africa de Sud conțin, în subsolul lor, în jur de 87 la sută din resursele totale de mangan.

Examinînd lista principalelor minerale utile se poate observa că o parte importantă dintre acestea se găsesc în subsolul țărilor în curs de dezvoltare – aproape 90 la sută din rezervele de petrol, 70 la sută din cele de gaze naturale, 74 la sută din cele de bauxită, 87 la sută din cele de cositor, 90 la sută din cele de cobalt, 65 la sută din cele de cupru și aproape 75 la sută din cele de fosfați.

Marea majoritate a minereurilor extrase de către tinerele state este exportată în țările capitaliste industrializate, în special în țările Europei occidentale și în Japonia. Statele Unite, în ciuda potențialului considerabil al subsolului lor, își acoperă, aproape în totalitate, nevoile de materii prime vitale din importurile gigantice provenind din țările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare.

Viitorul industriei extractive. Vorbind în termeni reali, trebuie să acceptăm faptul că, odată și odată, resursele minerale la scară planetară se vor epuiza. Ele nu se pot reînnoi. De asemenea, trebuie să adăugăm și estimările pesimiste care susțin epuizarea unora dintre rezervele de minerale utile pînă la sfîrșitul secolului nostru sau la puțin timp după intrarea în secolul următor. Totuși, pe ansamblul planetei, perspectivele de extracție a minereurilor sînt bune, mai ales în cazul țărilor avînd un teritoriu întins, care promite noi descoperiri în acest domeniu de mare importanță. Este cazul URSS, Canadei, R.P. Chineze, SUA, Braziliei, Australiei și Indiei.

Soluționarea acestei probleme rezidă nu atît în cantitatea de minereuri pe care o conține subsolul, ci în dificultatea extragerii lor, precum și în conținutul lor scăzut de mineral. Creșterea rezervelor de minerale utile poate fi obținută prin exploatarea subsolului platourilor continentale, a locurilor greu accesibile, a fundurilor oceanelor – perimetre unde cercetările au trenat. Zăcămintele aluvionare oceanice ale țărilor riverane Oceanului Indian – Indonezia, Thailanda, Malayesia – totalizează aproape trei sferturi din rezervele de cositor. Titanul și zirconiul provin din zăcămintele aluvionare ale litoralurilor Australiei, Indiei, Braziliei, Sierrei Leone, Norvegiei și Statelor Unite (Florida). Cercetarea fundului mărilor și oceanelor a dat rezultate satisfăcătoare, acestea conținînd mangan, fier, nichel, cobalt, plumb, precum și alte elemente minerale. Însăși apa mărilor, a lagunelor și a lacurilor este de asemenea natură și compoziție chimică încît din ea se pot extrage produse de valoare.

Rezervele, care astăzi sînt sigure sau bănuite a exista, nu constituie decît o mică parte a ceea ce părțile neexploatate ale planetei ne-ar putea oferi pentru viitor.

Dar, în același timp, rămîn de descoperit și metodele de punere în valoare a lor, pentru că cele cunoscute în prezent nu oferă destule posibilități de scoatere la iveală a imenselor bogății conținute de Terra.

A.C. Ionescu

În lumea

științei

Terra și viitorul civilizației

În ultimele decenii, știința și tehnica au adus schimbări uimitoare în viața planetei. Cucerirea spațiului cosmic, stăpînirea energiei nucleare, inventarea ordinatoarelor... și cîte și mai cîte invenții vor deveni viață din viața noastră. Astăzi, nici măcar nu ne putem imagina consecințele lor. Cu toate acestea, în acțiunea tehnicii și a forțelor productive asupra mediului înconjurător există o limită pe care nu trebuie să o depășim în nici o împrejurare. Dacă n-ar fi să amintim decît războiul nuclear și ar fi deajuns să dăm o imagine despre formidabila putere a civilizației moderne, capabilă să împingă planeta pe marginea prăpastiei. Putem adăuga, totuși, și alte activități umane care să ducă la schimbarea condițiilor de viață pe Pămînt și să excludă posibilitatea existenței noastre ulterioare. Astfel, reducerea evaporării la suprafața oceanului planetar, din cauza poluării, va diminua simțitor cantitatea de precipitații, care sînt, și așa, insuficiente pe cea mai mare parte a globului. Or, apa înseamnă viață; dacă se va reduce cantitatea ei, oamenii vor avea mai puține resurse alimentare. O scădere cu 20—30 la sută a precipitațiilor, în timp ce numărul populației crește necontenit, va avea consecințe catastrofale pe care e greu să le prevedem astăzi.

Să judecăm astfel: noi nu trăim direct din energia solară, ca plantele, ci consumînd rezervele de hidrocarburi (petrol, gaze, cărbune, șisturi) pe care biosferele anterioare le-au înmagazinat în decursul a sute de milioane de ani. Soarta noastră, a tuturor, depinde de izvoarele prin care aceste rezerve ajung la suprafața Pămîntului. Dacă aceste izvoare încetează mîine, dacă resursele de petrol și de cărbune secătuiesc, trenurile și automobilele se vor opri, nu vom mai avea energie.

Ni se poate răspunde că rezervele de hidrocarburi epuizate vor fi înlocuite cu combustibil nuclear; reactoarele cu neutroni rapizi au devenit realitate; apariția energiei termonucleare controlate nu se va lăsa mult timp așteptată. Toate acestea sînt adevărate; dar tot atît de adevărat mai este și un alt lucru. Însăși cantitatea de energie pe care o producem comportă un grad de pericol. Se știe că această cantitate se dublează la fiecare 15—18 ani. Or, o atare „injectare" artificială nu va rămîne fără urmări asupra bilanțului termic al planetei; ne putem aștepta la o „îndulcire" generală a climei. În acest caz, o creștere în medie cu 4—5°C ar amenința Pămîntul cu o catastrofă ecologică. În prezent se discută mult despre proiectul unui canal care să lege Mediterana de depresiunea Katar, din deșertul libian, fapt care ar da naștere la o mare interioară în Africa de nord; despre transferul în Asia centrală a unei părți a apelor marilor fluvii siberiene, despre modificarea curenților oceanici; despre construcția unui dig în apropierea insulei Terra-Nova care să dirijeze o parte a Gulf-Stream-ului de-a lungul Peninsulei Labrador etc. Marile opere tehnice create de om au, însă, o influență considerabilă asupra mediului înconjurător. De aceea, înainte de a discuta în detaliu realizarea fiecăruia din aceste proiecte, trebuie să fie studiate cu grijă consecințele lor ecologice. Căci, progresul științific și tehnic nu aduce omului numai binefaceri. În consecință, trebuie să ne folosim de forța pe care progresul ne-o dă; altminteri e lesne să tulburăm starea biosferei care dă omului posibilitatea să trăiască. Cu alte cuvinte, sîntem în situația lui Gulliver, care a pătruns în încăperea cu obiecte de cristal a liliputanilor. Un gest imprudent, și toată splendoarea ei se va transforma într-o grămadă de cioburi.

Știința omenească este, însă, în măsură să prevadă abisurile pe care oamenii le pot întîlni în drumul lor spre desăvîrșire și, în același timp, să arate că există o cale de trecere printre Scylla și Charybda. Pe Pămînt, nimic nu poate să rămînă stabil și etern. Întotdeauna, omul va acționa asupra mediului înconjurător, transformîndu-l conform nevoilor sale. A sosit, însă, timpul stabilirii unei limite care nu mai poate fi depășită. Nu pot fi efectuate experiențe directe, de anvergură, la nivel planetar, care să antreneze biosfera, deoarece ele ar pune în pericol întreaga viață. Pe de altă parte, modelul matematic al biosferei, considerată ca un singur tot, deschide savanților posibilități enorme; introducînd diverse scenarii, se pot obține răspunsuri diferite la întrebarea: ce se va întîmpla?

Biosfera înglobează atmosfera. Prin urmare, circulația maselor de aer poate fi descrisă într-un mod sau în altul; la fel, energetica atmosferei, care aproape că nu reține lumina soarelui, este influențată de căldura, mai precis de radiația în infraroșu a Pămîntului și a oceanului. Trebuie, de asemenea, să ținem cont de toate modificările stării mediului în care se află apa. Căci, evaporarea și condensarea apei, formarea norilor, zăpada și gheața, toate acestea presupun multă energie și, prin urmare, antrenează modificări determinante ale climatului. Dar interacțiunea atmosferei cu oceanul? De pildă, o furtună puternică în Atlanticul de nord iradiază, în atmosferă, mai multă energie decît ar primi direct de la Soare pe timp de un an. Este deosebit de greu să se construiască „blocul biotic", adică modelul părții vii a biosferei care cuprinde flora și fauna. Nu se poate încă vorbi de biologia matematică, în calitatea ei de disciplină științifică. A trebuit, de aceea, ca studiile să se limiteze la ciclul circulației carbonului în natură. Sub acțiunea energiei solare, în plante se produce reacția de fotosinteză. Gazul carbonic se descompune, carbonul se transformă în masă verde, în plante, oxigenul revine în atmosferă. Plantele, apoi, pier sau sînt mîncate de animale, care mor și ele, la rîndul lor. Această masă de carbon, oxidîndu-se, se retransformă în gaz carbonic. Aceasta este, în mare, schema ciclului carbonic. În același timp, se produc interacțiuni complexe între gazul carbonic și ocean. Acesta poate uneori să absoarbă gazul carbonic, uneori să-l degaje. Fotosinteza are particularități specifice, în funcție de regiunile Pămîntului, care depind de nivelul nebulozității, al temperaturii medii etc. Una din problemele principale ale actualității este legată de creșterea concentrației gazului carbonic în atmosferă, datorită emanațiilor industriale. Această concentrație, care s-a accentuat simțitor în secolul XX, se va dubla la sfîrșitul primului sfert al secolului XXI. O creștere cu 1°C sau cu 1,5°C are repercusiuni importante asupra recoltelor. Or, ne putem aștepta la o creștere mult mai mare a temperaturii medii.

Ori de cîte ori, în cursul unei modificări ciclice a temperaturilor, temperatura crește în nord, numărul anilor de secetă crește în sud. Totuși, dacă dorim să studiem mai în profunzime soarta florei și a faunei terestre, schimbările care se vor produce sub efectul acțiunii omului,

nu ne putem limita doar la ciclul carbonic.

Al doilea element din natură, în ordinea importanței, este azotul. Circulația acestuia în natură constituie un proces major, determinant în viața plantelor, din care cauză el nu poate fi examinat izolat. Ciclul azotului este strîns legat de ciclul hidrologic și de procesele din sol. Nu exagerăm dacă adăugăm că solul este baza biosferei.

Trebuie studiată, apoi, detaliat, influența pe care o au asupra climatului procesele care se desfășoară la nivelul oceanelor. În afară de influența straturilor superioare ale oceanului, trebuie avută în vedere structura curenților oceanici și marini, crearea unui sistem de evaluare a influenței poluării oceanului asupra climei. Măsurători efectuate în apele din porturi și golfuri, unde navigația este destul de mare, au demonstrat că, voit sau nevoit, tone întregi de produse petroliere sînt deversate continuu.

A fost un timp destul de îndelungat cînd deznodămîntul situațiilor conflictuale avea un caracter spontan. Se nășteau divergențe care se terminau cu războaie, uneori cu dispariția de civilizații întregi. Este adevărat că, adesea, oamenii ajungeau să se înțeleagă prin diverse mijloace. Niciodată, însă, nu a existat o fundamentare științifică a situațiilor conflictuale și, deci, un riguros calcul științific. Astăzi, însă, cînd orice pas imprudent poate duce la catastrofă, este inadmisibil ca diferendele să fie rezolvate anarhic. Trebuie dezvoltată, în același timp, teoria care să sintetizeze studiul acestor probleme și să se creeze instrumentele matematice capabile să confere aprecieri cantitative ale strategiilor subiecților care participă la conflict. Interesele indivizilor, organizațiilor, țărilor sau grupelor de țări nu coincid niciodată în întregime. Fiecare are propriile sale obiective. În una și aceeași situație, doi oameni iau, în general, hotărîri diferite. Acest lucru înseamnă că oricare situație în care acționează mai mulți subiecți are un caracter conflictual. De aceea, orice hotărîre colectivă este un compromis, fiecare trebuind să renunțe la ceva, în numele acțiunii comune. Or, calea compromisului nu este un lucru ușor.

Una din aceste situații conflictuale este aceea denumită „călători pe un vapor". Toți cei care se găsesc pe vas au interese diferite, dar toți sînt uniți, grație unui interes comun: „să ajungă la țărm". În acest scop, fiecare trebuie să contribuie la binele comun cu o parte din resursele proprii: alimente, îmbrăcăminte, forță fizică.

După modelul amintit, se poate analiza structura situației conflictuale, îndeobște cunoscută sub numele de cursa înarmărilor. A fost construit un model matematic abstract, plecînd de la principiul că obiectivele fiecăreia dintre părțile în conflict sînt foarte diferite; căci, fiecare stat își repartizează resursele după cum crede de cuviință, după cum îi dictează structura sa socială, tradițiile, idealurile, principiile politice etc. Dar nu e mai puțin adevărat că statele se străduiesc, într-o măsură mai mare sau mai mică, să reducă riscul unui război nuclear: fără acest lucru, nu se poate vorbi de un compromis.

O analiză detaliată a unui astfel de model matematic a demonstrat că există un compromis reciproc avantajos și eficace chiar într-o situație atît de complicată cum este confruntarea nucleară. Cu alte cuvinte, și în această situație se poate ajunge la înțelegere, căci întreaga umanitate trebuie să „ajungă la țărm".

În ajutorul coralilor

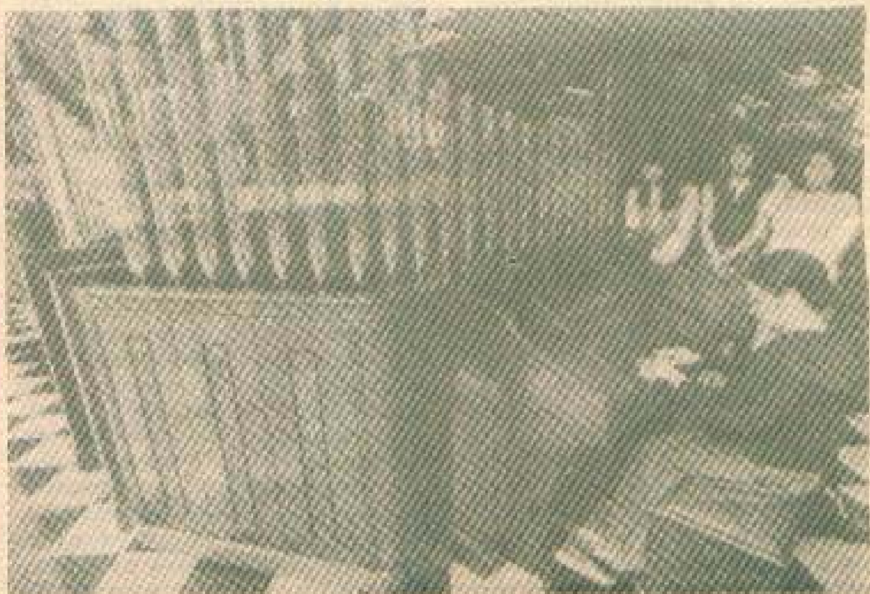
Cele 70 de insule de coral ale Japoniei vor fi, de acum înainte, protejate de plase metalice prin care va circula un curent de mică tensiune. Experții niponi au constatat că el ctroliza, declanșată astfel, nu numai că stimulează creșterea acestor minunății subacvatice, dar le și apără de lăcomia peștilor ce se hrănesc cu corali.

Înaintea partidei, la manichiurist

În orașul francez Nisa, un bijutier, pe nume Claude Ugo, a confecționat, din aur și platină, cele mai mici figurine de șah din lume. Pentru a le folosi, este nevoie de o manichiură bine îngrijită, deoarece nu pot fi apucate decît cu vîrful unghiilor. Înălțimea pionilor, de exemplu, este de 1,3 milimetri, fiecare necîntărind mai mult de 0,7 grame.

Orgă cu flăcări

Specialiștii niponi au construit o orgă, în care tonurile sînt produse de... flăcări. Acestea, adăpostite în tuburi de sticlă de diverse mărimi, produc o vibrație a aerului, reproducînd notele muzicale. Originalul instrument, afirmă autorii săi, este adecvat mai ales interpretărilor de muzică lentă.

REPORTAJ PE GLOB

LENINGRAD - o ferestră spre Europa

Ermitajul, un palat în care te pierzi

„Trecu un veac în zbor abraș/ (...)/ Și-n fața tinerei cetăți/ Pălit-a Moscova bătrînă/ Precum o văduvă țarină/ Se adumbrea în alte dăți/ În fața unei noi țarine"...

Versurile acestea din „Călărețul de aramă", care descriu nașterea, creșterea și gloria orașului întemeiat de Petru la gurile Nevei, pe un mănunchi de insule și un pămînt mlăștinos, erau însoțite, cînd le-am citit în copilărie, de un desen pare-mi-se celebru, al statuii care îl îngrozește pe bietul smintit Evgheni. Mai mult decît versurile (probabil nici nu înțelegeam mare lucru din acea descriere a inundației) m-au impresionat fuga bezmetică, cu mișcări dezbinate și disperate, a omului în urma căruia răsună pe caldarîmul zguduit galopul sonor al enormului cal de aramă, umbrele întunecate, uriașe, norii negri învîrtejiți ca o cumplită amenințare peste turlele și zidurile orașului. Statuia lui Petru cel Mare mi-a rămas în memorie drept ceva colosal. Nu este. În primul moment, aproape că nu recunosc nimic, revin și, abia atunci, mi se declanșează un resort în minte. Monumentul acesta, inaugurat în 1782, e măreț, ca și istoria lui. Etienne-Maurice Falconet a lucrat 12 ani la sculptură. Piatra naturală pe care e fixată a fost un singur bloc, găsit într-o pădure la vreo zece kilometri de oraș, adusă cu eforturi colosale; cîntărea 1 600 de tone! În timpul Marii Blocade, a fost acoperit cu saci de nisip, ei înșiși acoperiți cu scînduri; monumentul a rămas intact. În afara lui Pușkin l-au cîntat poeți nenumărați, i s-a dedicat un balet, silueta lui a apărut pe timbre. Locul îl pune în valoare: o piațetă verde, în apropiere de Neva. Și totuși, continuă să nu mă impresioneze, pentru mine colosală rămîne doar umbra aceea întunecată din desen, aprigă, vijelioasă, fără cruțare.

Din fericire, a fost singura înfruntare serioasă dintre orașul real și imaginile mele livrești. Cînd scriam aceste rînduri, era iarnă năprasnică, aici, dar și acolo. Știri din ultimul timp m-au făcut să mă gîndesc intens la soarta unor oameni pe care i-am întîlnit la Leningrad, la începutul toamnei de dinainte. Mai întîi, au fost ploile neașteptat de mari din noiembrie și decembrie anul trecut, urmate de involburarea Nevei care a crescut peste măsură, s-a întunecat la chip ca atunci cînd se năpustesc furtunile, a înghițit cheiurile de piatră revărsîndu-se cu furie. Apoi, a venit iarna, cu înghețul și gerurile mari, și termometrele au coborît la sub 30 grade, în unele locuri la sub 40 grade. Cumplite geruri, la a căror evocare gîndul se înfioară. Îmi închipui un oraș mare cuprins în chingile de oțel ale frigului, aerul albicios troznind de ger, copacii înveliți într-o haină nefirească de gheață, zidurile și străzile devenind fantomatice (ca în Gogol?) pentru privirea violentată de ger și incapabilă să le mîngîie firesc, și totuși în condițiile acestea cumplite trebuind să continue o activitate incredibil de bogată în uzine de tot felul, transporturi și atîtea altele. Cu mai bine de patru decenii în urmă, în timpul Marii Blocade, s-au înregistrat temperaturi asemănătoare, dar oamenii sfîrșiți de foame și de frig au rezistat 900 de zile și au ieșit învingători.

Leningradul impresionează, așadar, prin istorie, tenacitate, spectacol arhitectural colorat și divers, străbătut de fluviul arogant și puternic, legat fedeleș de cheiuri maiestuoase. Nici nu cred că orașul ar exista fără apele Nevei, din care își trage seva și vigoarea. Un fluviu ca o „stradă mare", cîntat de poeți, numit „etern", „infinit", „enigmatic", în fond puternic, indiferent și capricios, în stare să nu țină cont că atinge în unele locuri cinci sute de metri în lățime, încît a inundat de vreo trei sute de ori orașul. Poduri grandioase țin în frîu malurile, pînă după miezul nopții, cînd se desfac în două, precum aripile unei păsări dornice de zbor, și fluviul pare descătușat. Podurile mobile nu sînt decît 21, cu celelalte se depășește cifra de 350. Rîulețe și canale se înfoaie în jurul fluviului, mai toate întortocheate, înguste și picioase, în care arareori se reflectă ziduri încărcate de istorie. Artere aproape paralele cu fluviul, de o fantastică forță și frumusețe, precum Nevski Prospekt, învelite parcă într-un abur al apei. Clădiri, nici una semănînd cu cealaltă, piețe largi și statui celebre. Un ucaz din 1716, la 13 ani de la întemeierea orașului, cere ca pe malul fluviului să nu se construiască decît edificii de piatră. Un altul, mai tîrziu, va împiedica vreo

altă clădire să depăşească în semeţie Palatul de Iarnă. „O fereastră a Rusiei către Europa" (Algarotti, parcă, a spus-o acum vreo două veacuri), dar şi un oraş ca nici un altul care trebuia să glorifice creşterea şi măreţia Rusiei. Cu ambiţia de a concura Roma antică; încercînd să copieze şi să sfideze Parisul. La joncţiunea Nevei cu Neva mică, în capătul insulei Vasilievski (pe care Petru o dorise centru al oraşului, brăzdat de canale), două coloane rostrale, de cîte 32 metri fiecare, au fost ridicate între 1805 şi 1810; în Roma antică exista tradiţia de a înălţa asemenea coloane triumfale şi a le decora cu trofee militare şi cu prorele corăbiilor capturate de la duşmanii învinşi. (Or, Rusia îi învinsese pe mare, pe scandinavi). Faţada în semicerc a clădirii Statului Major General, din piaţa Palatului, are în centru un arc de triumf de dimensiuni uriaşe, 28 metri, deasupra căruia, alţi zece metri, a fost fixată statuia Gloriei pe un car triumfal; totul în cinstea victoriei din 1812 împotriva armatelor lui Napoleon. Catedrala Fecioarei din Kazan, pe Nevski Prospekt, a fost ridicată între 1801 şi 1811, o clădire copleşitoare, de peste 70 de metri, cu un semicerc enorm de coloane în faţă, aproape o sută, fiecare de cîte 13 metri înălţime, astăzi (din 1939) Muzeu al istoriei religiei şi ateismului, dar, în 1812, cînd s-au sfîrşit luptele cu Napoleon — închinată Gloriei Rusiei; mareşalul Kutuzov a fost înmormîntat aici, iar în cele două capete ale semicercului de coloane au fost ridicate statui măreţe ale lui Kutuzov şi Barclay de Tolly. Din nou în Piaţa Palatului de Iarnă: coloana lui Alexandru, 47,5 metri înălţime, un monolit de granit de 650 tone, fixat prin propria-i greutate pe un enorm piedestal din piatră; tot în spirit roman, comemora şi ea victoria împotriva lui Napoleon şi s-a vrut mai înaltă decît coloana lui Traian, de la Roma, sau Vendôme, din Paris. Catedrala Sf. Isaak (şi ea muzeu), copleşitoare prin proporţii (101 m înălţime, 111 metri lungime, 97 metri lăţime, 112 coloane de granit, din care 48 exterioare, o cupolă centrală cu un diametru de 22 metri, capabilă să cuprindă 14 000 de persoane), cîndva destinată doar ţarului, trebuia să fie, cum scria un ziar din St. Petersburg, „un panteon al artei ruse, în care cei mai mari pictori ruşi au lăsat un monument al geniului lor". Şi cîte alte exemple nu s-ar mai putea da despre această semeţie conştientă de ea însăşi? Toate acestea sînt, însă, topite într-o unică generoasă fantezie. „Leningrad — scria George Călinescu — e indivizibil, o piesă unică, terminată. Nu există Ermitajul, singur, luat de pe Neva şi transportat pe Nipru devine o cazarmă flamboyantă. St. Petersburgul a fost construit, începînd din 1703, pe spaţii goale, într-o deplină libertate de concepţie, iar artiştii (italieni, germani, francezi) şi-au dat frîu liber visării, ca în peisajele arhitectonice comune în pictura secentistă". Inefabilul oraşului e mistuit, deopotrivă, în frumuseţea miraculoasă a acelor nopţi albe şi în atmosfera tragică a zilelor îngheţate. Imagini coborîte direct din literatură îmi vorbesc şi de una, şi de cealaltă, universuri cunoscute, deşi mă aflu pentru prima oară în acest oraş pe care mă încăpăţînez să-l descifrez de unul singur.

Lîngă Neva, coloanele rostrale, simbol al unei supremaţii maritime

„Cabinetul de curiozităţi"

Pe insula Vasilievski, aproape de capătul cu coloanele rostrale, pe cheiul spre Neva, se găseşte „cabinetul de curiozităţi." Îmi pare că tot Petru cel Mare poruncise ridicarea lui — muzeu, bibliotecă, observator, instrumente de astronomie, hărţi, cărţi rare, minerale şi curiozităţi. Primul muzeu al Rusiei. Ca să fie atraşi vizitatorii, intrarea era gratuită şi fiecăruia i se oferea un pahar de votcă! Despre uimirea pe care o provoca în public ne-a lăsat mărturie un român de-al nostru, „hagi popa Mihăilă Popovici", din cetatea Timişoarei, „un biet preot fără multă învăţătură" din Sînt-Miclăuş, cum spune Iorga, cel care l-a descoperit pe undeva, la Buzău, manuscrisul despre „Călătoriile în Rusia (1770—1771)" şi l-a publicat la Arad, la tipografia „Trib. poporului", în 1901. Ce căuta preotul bănăţean în Rusia?. „Era un pravoslavnic fierbinte şi naiv, spune istoricul, fusese la locurile sfinte şi îl prinse dorul de a cunoaşte şi «feţele împărăteşti» din Rusia". Descrierea orelor petrecute la „cabinetul de curiozităţi" este de-a dreptul savuroasă.

„1770, Mai 16. Am fost la Museu, unde iaste împăratulu Petru ca viu, şi calul înşelatu înfrânatu. Pilulu mai are un harap în spate-i, şi toate paserile de supt ceriu, şi toate fierile de pe faţa pămîntului, şi dobitoacele, nu de lemn sau de piatră s'au scrisu de zugraf, ci înfiinţate precum să văd crescute: scorpiile, mulţime de feliuri de şerpi veninaţi, toate jiganiile lumii, chiţii şi toţ peştii a râurilor lumii, şi a mărilor, pănă*şi racii, feliuri de broaşte, şi pechalide, şi astride, şi zămislire pruncilor cum să zămislesc, cum şed crescând în maică-sa. Şi oasăle omului toate înşirate pe drot, şi alcătuită de stă în susu dreptu, şi cum să zămislescu fieşte carele în firile sale la săvârşitul său, le vez acolo, prin sticlă supţirea limpede; toate boalele din lăuntru. Porturile hainelor a niamurilor toate numite; şi hainele prin sticlă le-am văzut, a celor ce au purtat niamurile acelea cu carii ei s-au bătut şi i-au biruit, de le-au luat schipturile, stemele şi alte ce-au avut mai bun, şi li-au strânsu toate la acel loc, şi corăbiile lui Petru cel Mare şi jertva lui Avraam da marmure alb, — toţ ca vii".

Alături de coloanele rostrale din Piaţa Puşkin, drumul coboară pe ambele părţi pînă la valurile Nevei. Îl urmez, sub un soare blînd şi într-o uşoară boare marină. Spectacolul e superb: valurile sclipind metalic, Emitajul şi palatele din dreapta înşiruite precum străjeri arhitectonici coloraţi şi binevoitori, de cealaltă parte turla ascuţită ca un ac a bisericii din fortăreaţă, cu aurul strălucind ca un strigăt în soarele roşu al după-amiezii. Număr cîteva perechi de proaspăt că-

sătoriţi veniţi să se fotografieze, coborînd ca şi mine spre Neva ce-şi bulucește apele încă albastre şi liniştite, deschizînd sticle de şampanie şi bînd un pahar pe care îl zdrobesc apoi de caldarîm. Obicei vechi? N-am pe cine întreba. Îmi închipui doar că îşi urează viaţă lungă şi casă de piatră şi că nu vor decît să pornească pe calea cea nouă împărtăşind din forţa, vigoarea şi dăinuirea fluviului.

Mă reîntorc în perimetrul celebru, pe lîngă săgeata (aurită şi ea) a Amiralităţii (prea evidentă era aroganţa de putere maritimă). Pe cheiul Nevei, lipite parcă unul de altul, palate de piatră, înspre Nevski Prospekt, străduţe ca nişte coridoare, canale, apoi forfota şi înghesuiala faimosului bulevard. Edificii vechi, unele au două sute de ani sau mai mult, îngrijite, arcade, coloane, cornişe domoale, incrustaţii, basoreliefuri şi statui sprijinite în cîte o plombă de zid, lampioane vechi, balcoane din fier forjat, poduri, o armonie uimitoare între înălţimea clădirilor şi lărgimea străzii, clădiri cu istorie aparte: catedrala Fecioarei din Kazan, palatul Stroganov, casa cu coloane, casa Wawelberg (singura din piatră neagră, adusă din Suedia), biserici, librării, magazine şi teatre. Stradă vestită (Gogol spunea că „nu există nimic mai frumos, cel puţin la Petersburg"), pe care se plimbau în literatura ştiută de mine ofiţeri chipeşi şi minunate doamne, pe care mărşăluiau tineri înaintea înrolării pentru lupta cu duşmanul, pe unde s-au strîns revoluţionarii în octombrie 1917, revărsîndu-se apoi spre Piaţa Palatului, pentru asaltul final. Acum o stradă mare într-un mare oraş. Atît.

Pe lîngă Wawelberg intru în strada Gogol, aceeaşi arhitectură arogantă a unor timpuri revolute, doar că lipseşte piatra, zidurile s-au înălţat din cărămidă, nu prea groase, au fost vopsite, atrăgeau privirile, dar timpul nu le-a iertat, măcinînd, încet şi sigur, cele mai multe au nevoie de restaurare, la unele procesul a şi început, dincolo de ferestrele oarbe văd pereţii scrijeliţi pînă la roşu, schele de scîndură şi scripeţi atîrnaţi de tavanele bolnave. Strada se deschide în altă piaţă, dominată de Catedrala Sf. Isaac, semănînd cu Domul Invalizilor; dacă n-ar fi spaţiul şi părculeţul din faţă, senzaţia ar fi de copleşire, de strivire a tot ce este în jur. Dincolo de parc, piaţa, cu monumentul ţarului Nicolae I (tot călare); pe toate trei laturile, clădiri negre de timp, monumentale, greoaie, apăsătoare.

Fortăreaţa

Se înnorează brusc. Mă întorc, străbat parcul de lîngă Amiralitate, trec în apropierea pieţei celei mari, ajung la Neva şi străbat iarăşi podul, acelaşi, către insula Vasilievski. S-a pornit un vînt nebun, e foarte frig, nori vineţii, negri şi groşi se încalecă, Neva e neagră, învolburată, înspăimîntată şi înspăimîntătoare, nici o pereche de tineri însurăţei, au dispărut şi pescarii, unul singur se încăpăţînează lîngă undiţa sa îndoită de vînt. Începe să plouă, deschid umbrela pe care vîntul aproape mi-o smulge din mînă, mi-o îndoaie. Străbat un pod peste Neva mică spre altă insulă (Petrovski), pe care o părăsesc imediat pentru o insulă şi mai mică, despărţită prin „strîmtoarea" Kronwerk, pe care se află Petropavlovsk. Insula îmi pare că se cheamă „a Iepurilor".

Fortăreaţa Petru şi Pavel, prima ctitorie a ţarului Petru cel Mare, a marcat întemeierea noii sale capitale. De la început a fost gîndită ca închisoare politică, zidurile i-au fost refăcute şi întărite în timp, i s-au adăugat bastioane şi celule. Aspectul exterior de hexagon poate fi înşelător, formele geometrice trimit gîndul la minţi luminate, capabile să accepte discuţia şi argumentele adversarului. Nimic mai eronat. După ce Petru l-a aruncat în lanţuri aici chiar pe fiu-său, ţareviciul Alexei, au urmat generaţii şi generaţii de gînditori, liber-cugetători şi revoluţionari. De peste şase decenii, întreg ansamblul a fost transformat în muzeu — catedrala (cu mormîntul lui Petru şi al altor ţari ruşi), cu acul clopotniţei de peste 120 metri, casa cu corabie, special construită pentru a adăposti micul vas cu care a călătorit tînărul Petru („strămoşul flotei ruseşti", cum i se spune), forturile cu celulele cumplite şi clădirile anexe. Ziduri vechi, groase, dincolo de care viaţa va fi fost înfiorătoare pentru revoluţionarii închişi şi torturaţi întrucît cutezaseră să ridice glasul împotriva împilării şi imaginaseră căi către o altă lume. Decembriştii, mai apoi Cernîşevski, Dostoievski, Gorki, enumerarea numelor ar umple pagini întregi. Tot de aici s-a dat semnalul crucişătorului „Aurora", ancorat în apropiere, pentru salva-semnal de început al revoluţiei socialiste. Crucişătorul se găsea atunci, într-un doc de reparaţii, pregătit să întîmpine, în toată strălucirea sa, aniversarea a şapte decenii, în noiembrie 1987, de la Marea Revoluţie. Rătăcesc uşor înfiorat pe aleile fortăreţei, ajung la o poartă enormă de fier pe jumătate deschisă, pe sub care mă strecor cu spaimă către Neva, învolburată şi neagră. Zidurile de piatră în care izbesc metodic valurile sînt negre şi ele. Ici colo, cîte o ambrazură firavă, prin care cel mult se putea vedea măreţia gravă a Palatului de Iarnă de pe celălalt mal, în piaţa căruia a început asaltul hotărîtor al Revoluţiei. Vîntul continuă să se dezlănţuie, suflarea lui se mulează pe parapetul de piatră, scrîşnind. Reintru în fortăreaţă, aleile sînt practic pustii, muzeele sînt închise, unul sau doi singuratici rătăcind ca mine, senzaţia de straniu, de nedrept, de revolut dospeşte şi se umflă. Nu înţeleg cum administraţia fortăreţei dispunea de o clădire impunătoare. Casele lungi, ca nişte chilii înşirate, cu ferestre împărţite în pătrate mici, în care locuiau inginerii înrolaţi în armată şi care lucrau la zidirea celulelor, îmi par şi ele temniţe. Catedrala e bogată, nu doresc să o văd, oricum e închisă. Arborii şi verdele mult şi crud îmi par nefireşti. Mă opresc şi ascult un timp cum sună ploaia în frunze. Înţeleg brusc că arborii trebuiau să fie acolo, la fel şi iarba, dintotdeauna: lumea e duală, nici nu poate exista în alt fel, moartea trebuie echilibrată mereu, vrem-nu vrem, prin viaţă, sinistrul prin lumină, intoleranţa prin încăpăţînarea visului, nedreptatea prin speranţa renaşterii. Chiar şi apropierea celulelor cumplite, pe care nu le văd, ci le bănui doar, de fastul şi aurul catedralei în care se îngropau ţarii apare firesc.

Cînd părăsesc fortăreaţa, pe altă intrare, şi alt pod, către Piaţa Revoluţiei, ploaia a încetat. Norii alungaţi de vînt încep să dispară, o geană de lumină apare spre un orizont roşiatic, apoi zăresc chiar soarele, roşu cardinal şi maiestuos, apunînd. Cîte anotimpuri s-au succedat în cîteva ore?

Pe cheiul Petrovskaia, în apropierea căsuţei lui Petru întîiul, înghesuită între edificii arogante de piatră, mă sprijin de parapet ascultînd curgerea neliniştită a Nevei. O scară de granit coboară spre ape. O străjuiesc doi lei („shin-tsa") sculptaţi, aduşi în 1907 din China. „Fereastra spre Europa" începuse a privi cîndva şi spre Asia. O spune şi istoria crucişătorului „Aurora", construit în 1900, participant la lupta navală de la Tsushima, din 1905. Dacă n-ar fi în docuri, să îmbrace haina de sărbătoare, ar trebui să-l aflu după primul cot, unde Marea Nevska îşi aduce apele în Neva.

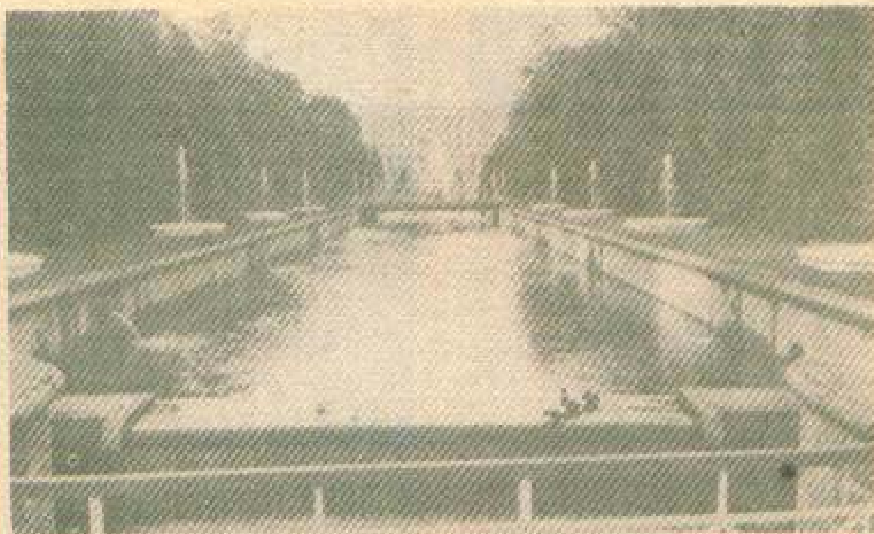
Ermitajul

Ajung, în sfîrşit, şi la Ermitaj, palat mult prea celebru, rivalizînd cu Luvrul, cu Prado, cu galeriile din Dresda. Un palat conceput de Bar-

tolomeo Rastrelli tot „pentru gloria Rusiei". Îmi arunc un ochi într-un ghid, absolut întîmplător: 9 hectare, 1 057 încăperi, 1 886 uşi, 1 945 ferestre, 117 scări, fiecare faţadă arată altfel, peste două milioane şi jumătate de opere de artă — picturi, sculpturi, gravuri, desene, obiecte de artă aplicată, monede, arme, monumente arheologice şi alte valori inestimabile ale civilizaţiilor lumii. Ferestrele sînt înconjurate cu ornamentaţii complicate, albe pe pereţii de fistic. Coloane albe, proeminente pe fondul verde. Arhitectură barocă, încîntătoare pentru ochiul prea obişnuit cu monotonia blocurilor din beton armat.

Şiruri de săli (nici una repetînd-o pe cealaltă) pe mai multe etaje, scări somptuoase, coloane sprijinind arcade, plafoane bogat ornamentate de care atîrnă candelabre enorme a căror lumină străluceşte în ciorchinii de cristaluri, pardoseli cu dale de marmură şi gresie, înmăiestrite jocuri de forme şi culori sau parchet de stejar ori esenţe preţioase, aranjate în aceleaşi complicate jocuri, peste care alunecă zeci de milioane de paşi anual, aproape indiferenţi în faţa atîtor bogăţii, pentru că privirea, ea mai ales, este atrasă de pereţii cu tablouri celebre, de vitrinele cu casete aurite şi giuvaeruri, de piedestalurile pe care dormitează statui cu forme diafane. Cîteva săli magnifice, între care cea a tronului. Tablouri, aur, argint şi marmură, malahit şi jasp, plafoane pictate şi pereţi pictaţi, lemn gravat, încrustaţii şi tapiserii, coloane sculptate şi imperiale uşi grele, piatră şi porfir, vase şi cupe enorme, armuri şi cai enormi, bogăţie fabuloasă adunată de oameni reci, chiar dacă cunoscători, şi redate acum mulţimii. Sînt conştient, încă înainte de a intra, că nu pot vedea totul, că, de la un timp, voi refuza să mai privesc şi voi trece nepăsător pe lîngă multe capodopere la care am visat ani îndelungi, încă înainte de a intra am regretul că nu pot rămîne mai multe zile să văd şi să revăd pe îndelete. Nicăieri lîngă un mare muzeu nu am simţit altminteri.

În şirurile de săli, culoare, scări şi intrînduri — o formidabilă agitaţie. Grupuri de şcolari, studenţi, turişti, sovietici şi străini, însoţiţi sau nu de un ghid, circulă în toate sensurile, se încrucişează, aleargă dintr-o sală într-alta, privesc o pictură sau două, o sculptură arătată de un ghid care ştie o istorioară aparte, toate limbile pămîntului se amestecă precum într-un bazar gigantic, sau un alt Turn Babel, după un timp aglomerarea de opere de artă şi aglomerarea de oameni devin obositoare, nu mai vezi nimic, nu mai înţelegi nimic. Mă odihnesc un timp pe o bancă, încă mai fulgeră în mintea mea cîte un Rembrandt, Leonardo, îi alung pe toţi pentru mai tîrziu. Nu-l opresc decît pe Claude Lorrain (iarăşi), care picta, într-adevăr, numai (sau aproape) amurguri sau răsărituri, numai (sau aproape) debarcări (sau îmbarcări), momentele de trecere de la o stare la alta, în chiar clipa săvîrşirii, învăluită ca într-un abur. Apa şi ceaţa devenite inevitabilul firesc, nu cumva Lorrain este pe deplin la el acasă în acest oraş?

Petrodvoreţ, scăldat în cascade

Acasă la Puşkin

Merg cu metroul pînă la staţia Puşkinskaia, intru în gara Vitebsk, ultraaglomerată, mă descurc cu greutate, întreb de unde pot lua trenul spre Puşkin, cineva mă îndrumă spre „platformă". Găsesc trenul, dar n-am bilet, nu văd nici o casierie, nimeni din jur nu-mi înţelege întrebările, cineva îmi oferă biletul lui, 40 de copeici, îmi explică prin semne că e dus-întors. Mă simt mîndru de mine. Intru într-unul din vagoanele verzi, asemănătoare cu trenurile de clasa a treia, decît că sînt noi, banchete late de lemn, de o parte şi de alta, şi culoarul pe mijloc. Vagonul se umple repede, plecăm spre sud, călătoria pînă la Puşkin durează o jumătate de oră, cu vreo cinci-şase opriri, mai departe nu ştiu încotro se îndreaptă. Am timp să privesc peisajul, să iau note, să mă uit cu coada ochiului la tovarăşii mei de drum.

Un timp oraşul e încă prezent, cartiere de locuinţe, uzine aplatizate, depozite, sere, chipul periferiei aproape ca oriunde. Apoi, peisaj campestru, sesizez o schimbare de tonuri, întinderile sînt acoperite de ierburi grase şi gălbejite, pare că totul musteşte de umezeală, bănuiesc mlaştini ce se întind în multe locuri sau pămînt mocirlos. Neva cu mulţimea de afluenţi mărunţi nu e departe. Gara în care cobor e mică, nordică. Oameni obişnuiţi, cu trăsături obosite, cufundaţi în gîndurile lor, cu coşuri, papornițe, rucsacuri pline cu cumpărături. Iau un autobuz spre oraş, drumul e destul de lung şi întortocheat, cînd ajung în dreptul unor „porţi egiptene" ştiu că sînt aproape. Porţile acestea sînt, de fapt, două turnuri de forma unui trunchi de piramidă, zidite în cărămidă, acoperite cu basoreliefuri imitînd stilul Egiptului antic. Marcau intrarea în oraş pe drumul principal venind dinspre Petrograd.

Puşkin e un orăşel în care istoria se împleteşte cu arta. Prima menţionare a locului a fost pe vremea marelui război cu Suedia, dus de Petru I, în 1702: o fermă ţinută de un finlandez, cu grajduri, ogradă şi o grădină modestă. O înconjurau păduri bogate, aerul mării abia se simţea, zilele însorite erau mai multe, soarele se scălda în verdele luxuriant. Locul a plăcut. În anii următori, au fost aduşi ţărani, cu forţa, de prin alte părţi ale Rusiei. 15 ani mai tîrziu, cînd casele de piatră se înmulţeau pe malurile Nevei, prima clădire de piatră a fost ridicată şi în acest loc dăruit de ţar Caterinei şi numit Ţarskoe Selo (satul ţarului). Arbori decorativi au fost aduşi de prin alte părţi, s-au construit palatul, parcul, eleşteul, menajeria, arhitecţii străluciţi ai acelui secol se perindă întrecîndu-se unul pe celălalt, reşedinţa din Ţarskoe Selo dobîndeşte o extremă eleganţă, sculpturile domină decoraţiunile faţadei, pereţii, coloanele şi tavanele sînt decorate bogat, o sută de kilograme de aur de ornamentaţii. Grădinile se trasează după ti-

REPORTAJ PE GLOB

În parcul iubit, Puşkin continuă să mediteze

par francez, arborilor nu li se permite să încalce alinierea, florile trebuie să se urmeze după anume ritualuri şi ştiinţă, abundă statuile de zeităţi mitologice, bazinele regulate, jeturile de apă, arta lui Le Nôtre şi Leblond s-a înstăpînit la Petersburg. Europa îşi răspunde dintr-un capăt în celălalt, cu aceleaşi gînduri. Aceeaşi opulenţă şi aroganţă ca în palatele din Leningrad, ca la Petrodvoreţ, fostul Peterhof, exact în partea opusă, pe malul Golfului Finic. Şi acolo un palat enorm, cu şiruri nesfîrşite de săli, acela — al lui Petru, cel de aici — al Caterinei; şi acolo sufocare de baroc, picturi, coloane, lambriuri, candelabre, aur, parc enorm — peste 100 de hectare —, pavilioane şi grădini secrete, fîntîni şi sculpturi, dar mai ales o mare cascadă, cu apa ţişnind printre zeci de statui alegorice aurite, prăbuşindu-se în bazine care devin un canal maritim ce se continuă dinspre intrarea palatului pînă în golful cu ape plumburii, ceţos, deasupra căruia tremură ţipătul inuman al pescăruşilor. Coborînd în parc şi trecînd pe lîngă „Monplaisir" am ajuns la marginea apei, am găsit o bancă pe mal, întreg ţărmul era în spatele meu şi în faţă nimic decît apele plumburii ce se amestecau la o oarecare distanţă cu cerul, liniştea se pornea treptat să-mi ţiuie în urechi, mă lăsam în voia visurilor lui Cadmos, pe care nu le tulburau decît firavul fîlfîit al cîte unui porumbel, sau vreun strigăt de turist nerăbdător pierdut de ai săi în parcul adormit în spate-mi. Dar aici, în grădinile palatului Caterinei, văduvit de boarea sărată a mării, saturat de baroc şi de opulenţă, trec indiferent, nepăsător, nevibrînd pe lîngă aglomerarea de frumuseţi. Ştiu de ce, aici n-am venit nici pentru palat, nici pentru parcul sau parcurile sale, ci pentru Puşkin. Întîmplător, chiar oraşul îi poartă numele, din 1937.

Lîngă intrarea în curtea palatului, este o altă clădire, mai puţin grandioasă, numită Liceu. La început a fost o aripă a palatului, în care se ajungea printr-o arcadă peste stradă. De la începutul secolului trecut a devenit un local de învăţămînt pentru copii de nobili, unul dintre cele mai bune ale acelor vremuri. Şase ani, între 1811 şi 1817, a studiat aici şi Puşkin. O clădire cu trei etaje, cu un mare hol, bibliotecă în care văd cărţi rare în franceză, germană, latină, greacă, ebraică, lucrate în celebre tiparniţe ale Apusului, sală de studiu cu pupitre în semicerc, sală de canto. La ultimul etaj, aliniate de ambele părţi ale unui culoar lat, dormitoarele. La nr. 14, cel al lui Puşkin: o încăpere foarte îngustă, lungă, cu duşumele, un pat şi mai îngust cu tăblii, un scaun pe care-i aşezată uniforma, un scrin cu o carte şi un sfeşnic, pupitrul cu hîrtie de scris, călimara şi penele de giscă. Trebuia să scrie sau să studieze stînd în picioare, lumea a pierdut obiceiul acesta ce cred că ţinea mintea mereu trează. În dreapta, o ferestruică şi mai îngustă decît patul. Gînditorul putea privi afară în răstimpul a două socoteli. Totul îmi pare auster, contrastind fantastic cu opulenţa deşănţată a palatului de alături. Aflu că regulile erau stricte, viaţa dură, elevii nu aveau voie să părăsească Liceul decît în vacanţe, nu mă miră că îşi numeau dormitoarele „celule". Chiar Puşkin avea să scrie mai tîrziu, în „Evgheni Oneghin": „Celula-mi de elev era de lumină plină:/ Muza deschisese acolo un banchet". În mijlocul parcului de lîngă liceu, pe o bancă, rezemat în coate, Puşkin în bronz, gînditor, tînăr, pierdut în contemplarea unui peisaj septentrional pe care l-a iubit fără limite. Statuia, din 1900, aparţine lui Rudolph Bach.

Mai tîrziu, Puşkin va reveni de multe ori la Ţarskoe Selo. În 1831 va locui într-o datcha aflată la vreun sfert de oră de mers de Liceu: o casă cu un etaj, cu verandă semicirculară închisă cu geamuri, cunoscută drept „datcha Kittaievei", văduva unui valet al curţii imperiale. Nimeni la intrarea uşor delabrată, sînt singurul vizitator, dar acum ştiu deja lecţia, îmi pun încă o dată cipicii din pîslă cu care alunec pe parchetul lustruit şi urc la etaj. Şase încăperi, mobilă tinerească, tablouri, cărţi, samovar, pagini de manuscris cu rînduri minuscule, curate. Proaspăt căsătorit cu Natalia, cu 13 ani mai tînără, o femeie despre care se spune că a fost dintre cele mai frumoase ale vremii sale, Puşkin afirmă că e fericit. Nu ştiu cîtă vreme a mai fost, deşi n-a ajuns niciodată la gravele gînduri ale contelui Tolstoi. Casa aceasta nu-mi spune mare lucru despre firea lui, poate să fie un semn doar biroul fără perdele, în care lumina de afară se scălda în voie. N-am cum să aflu nici cum a fost atras Puşkin de chestiunile româneşti, custodele n-are cum să ştie, întrebarea mea ar fi minoră. La Chişinău, se pare că se întîlnise cu primii scriitori români. Cu Stamati discutase despre Racine. Constantin Negruzzi susţine, în „Negru pe alb", că ar fi avut legături intense cu Puşkin; n-am cum verifica. Oricum, cineva i-a trezit interesul lui Puşkin, care a scris două nuvele istorice, „legende moldoveneşti", al căror manuscris s-a pierdut, şi a cules mai multe cîntece populare, între care unul despre Tudor Vladimirescu; D. Caracostea avea să-l numească, de aceea, „primul folclorist român".

Imaginile mele livreşti mă însoţesc pe drumul de întoarcere. Uit să mai notez. Mă simt ca Arion, grecul legendar care şi-a salvat, cîntînd întruna, viaţa ameninţată de nişte corăbieri ce voiau să-l jefuiască. Pe mine mă asediază melancolia, dorul de casă, spaima de clipa cea repede şi chem imagini livreşti să le ţină piept.

Stelian Ţurlea

Cometa Halley își dezvăluie tainele

- *Ca un cartof mare și negru*
- *Bulgărele de zăpadă murdară este mai mult noroi decît zăpadă*
- *Să mergi acolo și să aduci înapoi o găleată de material*

Atunci cînd o rachetă „Ariane" a fost lansată de la Kourou (Guyana franceză) în iulie 1985, aceasta a marcat începutul unei călătorii fascinante pentru nava cosmică „Giotto". „Giotto" a fost construită de către British Aerospace sub auspiciile Agenției Spațiale Europene (E.S.A.). În cursul nopții de 13—14 martie 1986, această navă a realizat cea mai apropiată trecere de o cometă din istoria explorărilor spațiale. Dintre toate sondele care au fost trimise să studieze cometa, „Giotto" a fost, probabil, cea mai sofisticată și ambițioasă.

Cometa Halley poartă numele lui Sir Edmond Halley, astronom englez din secolul al XVII-lea, primul care și-a dat seama de traiectoria definită și periodică a cometei, care o aducea ritmic aproape de Pămînt la fiecare 76 de ani. Cometa a fost văzută frecvent de-a lungul secolelor și, adesea, a fost interpretată ca un vestitor de dezastre. Artistul florentin din secolul al XVII-lea, Giotto Ambrogio di Bodone, a pictat-o în lucrarea sa „Adorarea Magilor", iar navei Agenției Spațiale Europene i s-a dat numele lui.

La două minute după miezul nopții de 14 martie („ora zero" — momentul foarte meticulos programat cînd traiectoria lui „Giotto" urma să treacă pe lîngă nucleul cometei în punctul cel mai apropiat), nava atingea viteza de 76 km/s. Savanții de la Centrul European de Operațiuni Spațiale din Darmstadt (R.F. Germania) așteptau cu respirația tăiată, în timp ce telespectatorii din Marea Britanie stăteau lipiți de scaunele lor. La 150 milioane de kilometri de Pămînt, semnalelor lui „Giotto" le trebuiau nouă minute pentru a ajunge pînă la noi. Deodată, o voce de la centrul spațial a anunțat: „Am pierdut contactul cu semnalele". Teama, de care își dădea seama fiecare, era că Giotto nu va rezista contactului cu furtuna de particule de praf din urma cometei. Dar, cîteva secunde mai tîrziu, vocea s-a auzit din nou: „Recepționăm semnale intermitente". Uluitor, „Giotto" supraviețuise furtunii de praf, datorită ecranelor de protecție; cu toate că particulele de praf loviseră atît de puternic nava încît antena a fost deviată de pe direcția cu Pămîntul, amortizoarele de la bord au rectificat, curînd, situația.

Oamenii de știință sînt foarte mulțumiți de această misiune și de multitudinea de date pe care „Giotto" le-a transmis pe Pămînt, înlăturîndu-se multe din misterele care înconjurau cometa Halley. Observațiile sale confirmă părerile vagi pe care le aveau astronomii cu privire la ce se întîmplă pe o cometă, și anume că nucleul mic și solid din centru emite gaze și praf. Moleculele de gaz sînt dispersate și ionizate de către radiațiile ultraviolete primite de la Soare, dar și de impactul particulelor cu vîntul solar. Oricum, nimeni n-ar fi putut prezice exact ceea ce „Giotto" va întîlni în cale, iar savantul Rudiger Reinhard, care a lucrat la proiect, a remarcat: „Există un foarte mare număr de rezultate surprinzătoare, mai multe decît ne-am fi așteptat". Cel mai interesant rezultat furnizat de „Giotto" au fost observațiile sale asupra nucleului cometei Halley. Acesta părea să se asemene cu un cartof mare și negru care emitea două jeturi luminoase de gaz și praf. Cea mai mare surpriză despre nucleu a constituit-o culoarea sa. Aceasta era mai neagră decît cărbunele, cu o reflexie similară celui mai negru material cunoscut în sistemul solar. Aceasta sugerează că teoria bulgărelui de zăpadă murdară, conform căreia cometele sînt formate din gheață și praf, acceptată de mulți oameni de știință, este mai puțin corectă. Horst Keller, conducătorul echipei de fotografiere, a declarat că bulgărele de zăpadă murdară este mai mult noroi decît zăpadă.

FOTOGRAFIILE CELE MAI APROPIATE

Fotografiile luate cu aparatul multicolor de la bordul lui „Giotto" au relevat că nucleul are o lungime de 15 km și o lățime de numai 8 km sau chiar mai puțin. Fotografiile cele mai apropiate arată cîteva forme de relief ale suprafeței acestuia. Se pare că aceste depresiuni, sub formă de inel, nu sînt cratere, ci orificii pe unde nucleul erupea în timpul evoluțiilor anterioare în jurul Soarelui.

Suprafața neagră a cometei Halley se datorează, în mod sigur, cîtorva feluri de compuși organici, iar mulți astronomi consideră că este

vorba de gudron format din molecule organice simple. Alții au argumentat, mult timp, că aceste comete conțin cantități considerabile de materie organică complexă, inclusiv viruși.

Aparatul de fotografiat de pe „Giotto" a fost programat să privească spre partea cea mai luminoasă a cometei, care se presupunea a fi o parte a nucleului. În mod surprinzător, aparatul s-a localizat, de fapt, asupra luminii mai strălucitoare a două jeturi de gaz. Aceasta a însemnat că ultima imagine pe care au primit-o oamenii de știință, care înfățișează nucleul, a fost luată de la o distanță de circa 3 500 km, cu 50 de secunde înaintea trecerii la distanța minimă de cometă. Această imagine poate, oricum, să dezvăluie detalii mici, cu diametrul de 70 m. Corectările finale ale traiectoriei lui Giotto au fost posibile datorită informațiilor primite de la sonda sovietică „Vega 2", care a trecut pe lîngă cometă cu cîteva zile mai înainte, dînd posibilitate navei cosmice să se apropie pînă la 605 km de nucleu.

Două din experiențele făcute de „Giotto" au fost conduse de savanți britanici. Un grup de la Universitatea din Kent (din sud-estul Angliei) a experimentat un sistem de detecție a impactului particulelor cu ecranul de protecție contra prafului. Cu aproximativ o oră înaintea trecerii la distanța minimă de cometă, senzorii acustici au înregistrat prima particulă de praf. Aceasta cîntărea 10^{-10} grame — aproximativ greutatea unei particule din fumul de țigară. Specialiștii se așteptaseră ca „Giotto" să întîlnească particule de praf la aproximativ 500 000 km depărtare de cometă și aproximativ la circa două ore înaintea celei mai mari apropieri, dar acest prim impact a avut loc la o distanță de 280 000 km. În timpul următoarei jumătăți de oră, „Giotto" a suportat alte 14

lovituri — numai o zecime din numărul celor anticipate. Cu cît nava se apropia de nucleu, cu atît mai multe particule de praf loveau detectorii, astfel încît echipa de control nu mai putea face față măsurătorilor.

Oamenii de știință din Kent lucrează încă asupra cantităților mari de date care conțin detalii asupra prafului care a lovit antena lui „Giotto" și a deviat-o de pe direcția spre Pămînt. Cîteva particule, cîntărind 30×10^{-11} grame, s-au ciocnit de „Giotto" cu o viteză de aproximativ 50 de ori mai mare decît cea a unui glonte. Acestea au fost detectate cu două minute înainte ca nava cosmică să piardă contactul cu Pămîntul. Ele au penetrat ecranul protector de aluminiu subțire, care le-a atenuat ușor energia, înainte ca acestea să întîlnească a doua linie de protecție — un ecran multistrat de Kevlar, materialul din care se confecționează vestele de protecție contra gloanțelor. Din păcate, în timp ce nucleul și „Giotto" se apropiau unul de celălalt, una din aceste particule a lovit nava cosmică cu suficientă forță pentru a o mișca și a devia semnalele de pe direcția Pămîntului.

Un alt experiment făcut de britanici a fost organizat de Laboratorul de Științe Spațiale Mullard al Colegiului universitar din Londra. Scopul său era să măsoare viteza și distribuția ionilor pozitivi în apropierea cometei Halley, în ideea de a afla cum se formează coada de plasmă. Grupul consideră că acesta a fost unul dintre primele experimente concepute pentru a analiza efectele cometei asupra spațiului din jurul navei cosmice, cînd s-au detectat ioni de hidrogen la opt milioane de kilometri de nucleu. Alte date ale acestui experiment se studiază în continuare.

CE-AM PUTEA SPUNE DESPRE VIITOR?

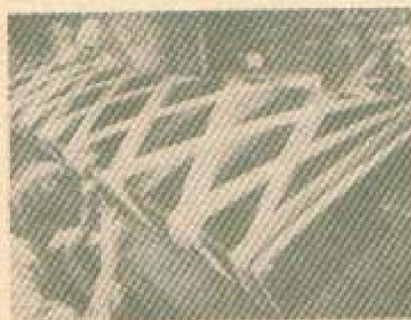
Astfel, în timp ce cometa Halley se îndepărtează de Soare spre adîncimile spațiului, pentru a nu se întoarce decît după 76 de ani, cîteva din numeroasele mistere care au înconjurat-o timp de secole au fost, în sfîrșit, elucidate. Dar ce-am putea spune despre viitor? Hugh Mooney, un fizician de la Centrul Spațial Național al Marii Britanii, explică importanța cercetării cometelor. „Dacă ne întoarcem la sfîrșitul anilor '60, exista un interes enorm, probabil o exagerare, pentru mediul înconjurător. Noi consideram că nu aveam suficiente materii prime, dar acum ne-am dat seama că există o mulțime în jurul nostru — nu în mod necesar numai pe suprafața Pămîntului, ci și pe Lună, pe asteroizi, pe planete și, probabil, pe comete — care pot fi exploatate în viitor".

Chiar apa de pe comete poate fi utilă, deoarece în spațiu aceasta poate fi descompusă în hidrogen și oxigen. Lichefiind aceste elemente, pot fi obținuți doi din cei mai importanți și cunoscuți combustibili de rachete. Astfel, cometele ar putea fi folosite în spațiu pentru producerea combustibilului pentru rachete.

Următorul pas se va face probabil cîndva în anii '90, cînd nava cosmică nu va mai zbura doar spre întîlnirea cu o cometă, după cum a făcut „Giotto", ci va zbura efectiv lîngă cometă și chiar va ateriza pe suprafața ei. British Aerospace pregătește o misiune numită „colectarea de mostre din nucleul cometei": cînd o navă cosmică va zbura spre o cometă și va ateriza pe suprafața ei, nava va preleva o mostră din aceasta și o va aduce înapoi pe Pămînt, lăsînd lipită de suprafața cometei o mică stație automată pentru urmărirea condițiilor în care cometa se mișcă în jurul Soarelui. Astfel, conform părerilor lui Hugh Mooney, următorul pas este „să mergi acolo și să aduci înapoi o găleată de material".

Epoca supermaterialelor

Epoca de piatră. Epoca fierului. Epoci întregi și-au primit numele de la diverse materiale. Deci cum să numim deceniile ce urmează? Alegerea va fi dificilă. Să trecem în revistă: „boxe hi-fi" făcute din peliculă de plastic transparent; parbrize care se colorează de îndată ce ai răsucit un buton; motoare de camion nesupuse fricțiunii, care nu necesită nici un fel de radiator și merg circa 160 km cu un galon de benzină (circa 4 l); automobile care nu ruginesc, alergînd pe autostrăzi; articulații de șold artificiale, care nu se deosebesc de osul natural.

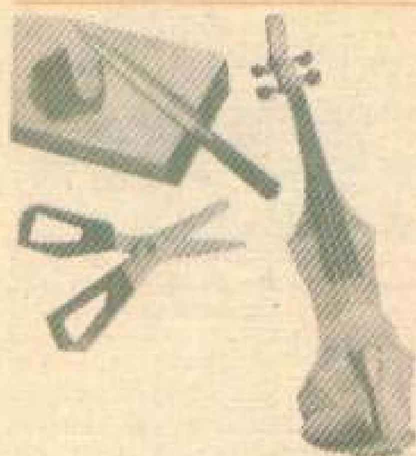
Polimeri ultra-solizi folosiți în fabricarea rotoarelor de elicopter

Cu alte cuvinte, epoca supermaterialelor! Știința materialelor — pînă nu demult, o cenușăreasă neatractivă — colcăie de noutăți, descoperiri practice, în frunte cu ceramica superconductibilă, care va revoluționa electronica. Dar superconductorii sînt doar un fragment din tabloul noutăților; de la case și mașini la vase de gătit și dinți artificiali, lumea întreagă va fi făcută, într-o bună (și nu prea depărtată) zi, din materiale total diferite de cele de azi. Plastice de un fel cu totul special, sticla și ceramica vor modela viitorul, așa cum au făcut-o ingineria genetică și știința calculatoarelor.

Cheia noilor materiale o reprezintă capacitatea crescîndă a cercetătorilor de a manipula substanțele la nivel molecular. Ceramica, de exemplu, a avut multă vreme folosințe limitate, datorită fragilității ei. Dar, prin minimizarea imperfecțiunilor microscopice care o generează, oamenii de știință au creat o ceramică mult mai solidă, care-și păstrează calitățile tradiționale, cum ar fi duritatea și rezistența la căldură. Ford Motor Co. folosește acum instrumente ceramice pentru tăierea oțelului. Mai mulți fabricanți de mașini japonezi produc părți de motor din ceramică. O firmă denumită Kyocera a creat o serie de foarfeci și cuțite ceramice care rămîn ascuțite timp de ani de zile și nu ruginesc niciodată. Și, deoarece ceramica rezistă la temperaturi mai înalte decît oțelul, s-au creat prototipuri de motoare diesel care funcționează fără sistem de răcire și avînd o mai mare eficiență la greutate mai mică.

O schimbare similară s-a petrecut cu materialele plastice. Polimeri ultra-solizi slujesc la construirea podurilor, patinoarelor, a unor elemente ale motoarelor de automobile experimentale și rotoarelor de elicopter. Barele de protecție și rezervoarele de carburant din plastic vor fi, în curînd, obișnuite la noile automobile. Și un nou material plastic, care generează electricitate la vibrație sau la împingere, este folosit la chitare electrice și senzori manuali pentru mîini-robot care înregistrează automat fiecare lovitură.

Chiar și deșeurile de plastic, care amenințau să desfigureze peisajul, s-au dovedit modificabile prin manipulare moleculară. Mai mulți fabricanți produc, acum, forme biodegradabile care se descompun, de exemplu, cînd sînt expuse luminii soarelui. Cercetătorii investighează

Foarfeci și cuțite ceramice, care rămîn ascuțite ani de zile și nu ruginesc niciodată

modalități de a face materialele plastice la fel de reciclabile ca metalul sau sticla. General Electric intenționează să construiască, anul viitor, o casă integral din plastic, controlată de ordinator. Va fi o casă foarte umană, se afirmă, și nu va avea, deci, aspectul unui OZN.

Rachete de tenis. Plasticul poate fi, în același timp, mai ușor și mai tare decît oțelul. Materialele compozite — plastic întărit cu fibre de grafit sau alți compuși — au făcut posibil zborul în jurul lumii al avionului „Voyager". Supersonicele de ultimă oră conțin pînă la 25 la sută materiale compozite. În prezent, materialele acestea costă mai mult decît oțelul, de aceea aplicațiile lor în sfera bunurilor de consum sînt limitate. Materialele compozite au fost prezentate publicului prin intermediul rachetelor de tenis din grafit iar, mai recent, al bicicletelor de înaltă performanță.

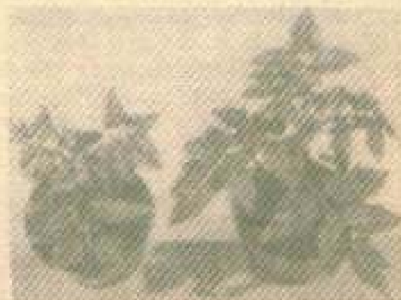
Unele materiale de vîrf sînt vechi, dar li se conferă noi calități. Cele mai recente cabluri telefonice cu fibre optice sînt făcute din sticlă atît de transparentă, încît o bucată groasă de 100 mile (circa 160 km) este mai clară decît un ochi de geam tradițional. În curînd va fi introdusă sticla care se închide la culoare sub acțiunea unui curent electric ce o traversează. La avioanele viitorului, piloții nu vor răsuci decît un buton pentru a reduce lumina orbitoare ce trece prin parbrizul carlingii. Chiar și betonul dă semne de îmbunătățire. Cimenturile noi sînt atît de rezistente, dar și maleabile, încît pot fi modelate în formă de arcuri flexibile. Astfel de „supercimenturi" ar putea ajuta la construirea de șosele și poduri care să dureze decenii întregi fără a necesita reparații.

Aplicare treptată. Noile materiale nu au nici un fel de ecou atît timp cît nu iau forma concretă a unor produse. Iar tranziția către acel stadiu s-ar putea dovedi dificilă. „Dificultățile provin din faptul că proiectarea și fabricarea sînt două operațiuni separate", spunea Joel Clark, profesor de sistemica materialelor la MIT (n.n. Massachusetts Institute of Technology). Clark sublinia că fabricanții de automobile substituie noile materiale celor vechi bucată cu bucată — o aripă din materiale compozite — ici, un rezervor de benzină din plastic — colo. „Ei nu reproiectează întreaga mașină pentru a trage folosul maxim din noile materiale".

Parte din aceste reticențe sînt explicabile. Fabricanții de automobile ar trebui să refacă din temelii linii de montaj întregi pentru a folosi compozitele pe scară largă. Introducerea noilor materiale ar putea, de asemenea, genera tensiuni în rîndul forței de muncă: o singură piesă modelată din compozite poate înlocui zeci de piese individuale, diminuînd cererea de operatori umani la linia de montaj. De asemenea, se pot ridica probleme de predispoziție: fabricanții obișnuiți cu oțelul s-ar putea dovedi reticenți să folosească plasticul pentru componente vitale. Iar trecerea la folosirea pe scară mare a noilor substanțe necesită cercetări și investiții pe termen lung. „E nevoie de 10—15 ani pentru a pune efectiv în circulație un nou material", afirma Theodore Geballe de la Centrul pentru cercetări asupra materialelor de la Stanford.

Ploaie carbonică pentru plante

Dacă ar fi să-l credem pe inventatorul vest-german Alexander Kückens, plantele, florile și legumele de astăzi sînt prost hrănite. Ele nu primesc suficient bioxid de carbon, unul din elementele-cheie ale fotosintezei și o componentă de seamă a nutriției plantelor. Nivelul ridicat de bioxid de sulf din aer și din apa de ploaie, împreună cu insuficiența humusului din sol, au diminuat cantitatea de CO_2 din mediul înconjurător și, ca urmare, legumele și copacii, plantele, în general, sînt mai puțin rezistente și productive decît ar putea fi. Mai mult, ele sînt din ce în ce mai vulnerabile la insecte și boli, necesitînd folosirea pesticidelor și erbicidelor.

Pătlăgele roșii fără (în stînga) și cu Carborain

Pentru a contracara astfel de fenomene, Kückens a elaborat o schemă pentru injectarea cu CO_2 a apei folosite la irigarea plantelor și diverselor culturi; astfel se activizează procesul de formare a acidului carbonic. La rîndul său, se sporește capacitatea plantei de a absorbi substanțe nutritive, cum sînt calciul și magneziul. Procesul, numit **Carborain** (n.n. ploaie carbonică), este asemănător metodelor tradiționale de impregnare cu gaz în care, pentru a da un exemplu, CO_2 este „dizolvat" în apă sau băuturi nealcoolice la presiuni înalte, producînd băuturile „cu bășicuțe". Totuși, CO_2 dispare din apă de îndată ce sticla e deschisă și presiunea scade. În procesul Carborain, un curent accelerat de apă este injectat cu CO_2 la presiune scăzută — și nu înaltă — permițînd apei să rețină gazul timp mult mai îndelungat, pe durata aspersării sau altor metode de irigare a plantelor. După cum susțin experții firmei producătoare, Technica Entwicklungsgesellschaft mbH din Ratzeburg, apa îmbogățită cu CO_2 favorizează, în general, dezvoltarea unor rădăcini mai mari și mai puternice, reduce conținutul de nitriți și duce la creșterea mai rapidă a plantelor. Folosită la suprafața frunzelor, permite plantelor și legumelor să absoarbă îngrășămîntul mai repede. Mai mult, se afirmă că folosirea procesului Carborain permite reducerea cu circa 50 la sută a cantității de fungicide și erbicide folosite. Testele efectuate de Biroul pentru agricultură din Hessa au relevat o sporire a randamentului la grîul de vară cu circa 6 la sută, alte teste efectuate pe castraveți și tomate au indicat creșteri ale producției cu pînă la 20 la sută față de normal. La fel de încurajatoare s-au dovedit și experimentele efectuate pe diferite alte plante, între care rododendronii.

Afacere rentabilă. Inventatorul Kuckens, inginer de profesie și biolog amator, a cheltuit din proprii săi bani pentru cercetările legate de procesul Carborain. Investiția sa considerabilă ar putea renta. Cea mai mare pepinieră de trandafiri din RFG —, de la Stapelfeld lingă Hamburg —, a decis să-și efectueze toate operațiile pe baza procesului Carborain. Dacă rezultatele testărilor continuă să fie pozitive, alte firme agricole sau horticole îi vor urma, probabil, exemplul.

Fotografii fără film

Imagini stocate pe disc și văzute, apoi, pe ecranul TV

Un aparat care fotografiază **fără** film? Și, mai mult decît atît, imaginile rezultate pot fi proiectate pe ecranul TV? Cu ani în urmă, o asemenea idee ar fi părut năstrușnică, cam ca ideea de a face o baie... fără apă.

Casio Computer Co. Ltd., bine-cunoscuți fabricanți japonezi de ceasuri cu afișaj, au elaborat un mic aparat care înregistrează fotografii pe un disc suplu de circa 5 cm și nu pe peliculă, care necesită developare chimică. Fotografiile pot fi apoi proiectate pe un ecran de televizor. Aparatul, numit provizoriu VS-101, nu e mai mare decît unul obișnuit și cîntărește doar circa 900 g. El funcționează cu baterii și conține o mică casetă plată în care se introduce discul, cam după modelul casetei introduse într-un casetofon. Discul poate înregistra pînă la 50 de imagini color. Mai mult, el poate șterge automat imaginile nereușite, permițînd beneficiarului să facă economii.

VS-101 îndeplinește funcțiile aparatului de luat vederi standard, avînd timpi de expunere de la o optime la o miime de secundă, diafragmă adaptabilă și chiar posibilitatea de a face cinci fotografii consecutive într-o singură secundă. După ce au fost făcute toate cele 50 de fotografii, imaginile sînt prelucrate în interiorul aparatului și pot fi reproduse pe un ecran de televizor prin conexiune pe bază de cablu. După efectuarea contactului, un dispozitiv montat pe aparatul de fotografiat poate servi la deplasarea imaginilor pe ecran înainte și înapoi.

Aparatul poate fi, de asemenea, conectat la aparate de imprimat, în vederea reproducerii imaginilor pe hîrtie. Un purtător de cuvînt al firmei Casio a recunoscut că imaginile pe hîrtie sînt „neclare", dar firma speră să proiecteze propriul său aparat de imprimat, adaptat folosirii împreună cu aparatul de fotografiat. Se are, de altfel, în vedere și adaptarea acestuia din urmă la sisteme de computere și de telecomunicații, astfel ca, în viitor, fotografiile să fie transmise și la distanță.

Grupaj realizat de Olga Gheorghe

NUME
PROPRII ATÎT DE...COMUNE

ATENEU. Legendele spun că orașul Atena a fost dedicat, mai întîi, cucuvelei, apoi zeului mării și, după aceea, zeiței Atena. Trăsăturile atribuite Atenei se reunesc în celebra statuie a nu mai puțin renumitului Fidias: fiica lui Zeus (alte legende o consideră fiica lui Triton – zeitate a mărilor) este îmbrăcată într-un lung hiton, cu pieptul acoperit de egida în centrul căreia era incrustat capul Gorgonei. Purta o cască împodobită cu un sfinx în mijloc, iar pe părți cu grifoni, în mîna stîngă ținea o lance, la picioarele ei se întindea șarpele (simbolul înțelepciunii) care îi era consacrat, iar pe sol era așezat scutul ornamentat în interior cu lupta lui Zeus împotriva giganților, în timp ce, în exterior – cu lupta împotriva amazoanelor. Spiritul războinic este, însă, compensat de multe alte calități: ea inspira elocință oratorilor și discernămînt politic cetățenilor, a instituit areopagul și a stabilit principiile umanistice ale dreptului antic, personifica inventivitatea în împrejurările cele mai diverse (Ulysse a fost eroul său favorit), proteja pictura, sculptura și muzica.

Primul rege al orașului ar fi fost Cecrops (sec. XV î.e.n.) și tot legenda spune că el ar fi arbitrat disputa dintre Atena și Poseidon pentru stăpînirea orașului. În sfîrșit, Tezeu, urmașul lui Cecrops, a fost cel care a realizat unitatea politică a statului (Atica era, pînă atunci, un ținut împărțit în 12 state rivale), eveniment care a fost marcat prin organizarea serbărilor panateene. Tot lui i se atribuie anexarea Megariei, ca și înfrîngerea amazoanelor, la picioarele orașului Atena. Perioada de înflorire a Atenei a fost în timpul lui Pericle (448–429) care, cu ajutorul lui Fidias, a ridicat pe Acropole un ansamblu monumental. Tot atunci au înflorit tragedia și comedia. Rolul politic al Atenei, care încetează odată cu cucerirea ei de către Alexandru Macedon, nu diminuează, însă, importanța artistică și culturală a orașului-muzeu, care marchează epoci întregi ale civilizației.

În anumite state, în Franța din timpul Revoluției, în Belgia și în Elveția, „ateneu" denumește instituții școlare analoage liceului. În limba noastră, „ateneu" desemnează instituții publice unde au loc manifestări artistice și culturale.

ARMADA. Filip al II-lea, regele Spaniei (născut în 1527), a fost fiul lui Carol Quintul. Devenit rege la 29 de ani, el și-a propus să asigure triumful catolicismului în statele sale, fapt pentru care i-a persecutat pe mauri și pe protestanți. După moartea Mariei Stuart, el a lansat, în 1588, împotriva Angliei, o flotă în aparență teribilă, căreia i se mai spunea și „Invincibila Armada". A încredințat conducerea flotei ducelui de Medina-Sidonia. Dar furtunile și atacurile Angliei, pe cît de numeroase pe atît de îndrăznețe, au făcut să eșueze în mod lamentabil aproape întreaga expediție. Regele Spaniei și-a pierdut acolo 50 de vase... dar mai cu seamă iluziile. 10 ani mai tîrziu, în 1598, regele a murit, dar deja se obișnuia să fie numită „armada" orice mare flotă, pentru ca, mai tîrziu, cu ironie, termenul să denumească orice mare acțiune maritimă sortită eșecului.